

Sylabus

ke zvláštní části úřednické zkoušky

pro obor finanční trh

Aktualizováno: 2019

Sylabus je aktualizován k roku 2019, na další aktualizaci se pracuje a její zveřejnění se předpokládá na počátku roku 2023. Do té doby je třeba při studiu přihlížet ke změnám právní úpravy, k nimž došlo od poslední aktualizace.

Obsah

1. Základní charakteristika finančního trhu.....	6
1.1. Finanční trh jako místo řešení finančních potřeb	6
1.2. Sektory finančního trhu	6
1.3. Poskytovatelé finančních služeb, finanční zprostředkovatelé a poradci	7
1.4. Další subjekty působící na finančním trhu	11
1.5. Dohled na finančním trhu.....	11
2. Ochrana spotřebitele na finančním trhu	12
2.1. Kdo je to spotřebitel?	12
2.2. Potřeba ochrany spotřebitele a finančního vzdělávání	12
2.3. Nástroje ochrany spotřebitele a role státu, trhu a dalších osob	13
2.4. Občanský zákoník a ochrana spotřebitele	14
3. Finanční arbitr.....	19
3.1. Mimosoudní řešení sporů	19
3.2. Finanční arbitr	19
3.3. Právní rámec	22
4. Distribuce produktů a služeb na finančním trhu	23
4.1. Obecně k distribuci na finančním trhu	23
4.2. Právní úprava distribuce finančních produktů a služeb.....	24
4.3. Hlavní principy budoucí jednotné regulace distribuce na finančním trhu.....	25
5. Úvěry na finančním trhu obecně.....	27
5.1. Základní pojmy	27
5.2. Druhy úvěrů.....	28
5.3. Registry dlužníků	29
5.4. Úročení úvěru, umořování jistiny a splátkový kalendář.....	29
5.5. Specifika úvěrů na bydlení	31
5.6. Doplnkové finanční produkty k úvěrům.....	32
5.7. Přehled právních předpisů	33
6. Spotřebitelský úvěr.....	34
6.1. Pojmy a základní klasifikace	34
6.2. Osoby oprávněné podnikatelsky distribuovat spotřebitelský úvěr	35
6.3. Důležitá pravidla jednání distributora spotřebitelského úvěru a práva spotřebitele.....	37
6.4. Stížnosti a žaloby. Role orgánu dohledu	40
7. Hotovostní oběh a směnářská činnost.....	41
7.1. Měnové právo	41
7.2. Hotovostní oběh.....	41
7.3. Směnářské obchody	43
8. Platební styk.....	45
8.1. Podstata platebního styku	45
8.2. Poskytovatelé platebních služeb	45
8.3. Vymezení platebních služeb.....	45
8.4. Autorizace platební transakce	46
8.5. Nesprávně provedená platební transakce	47
8.6. Lhůty pro provádění platebních transakcí	47

8.7.	<i>Platební prostředky</i>	47
8.8.	<i>silné ověření</i>	47
8.9.	<i>Nové služby v platebním styku</i>	48
9.	Depozita	49
9.1.	<i>Definice depozit</i>	49
9.2.	<i>Subjekty přijímající depozita</i>	<i>Chyba! Záložka není definována.</i>
9.3.	<i>Typy depozitních produktů</i>	<i>Chyba! Záložka není definována.</i>
9.4.	<i>Multiplikace bankovních depozit</i>	<i>Chyba! Záložka není definována.</i>
9.5.	<i>Pojištění vkladů</i>	<i>Chyba! Záložka není definována.</i>
9.6.	<i>Právní úprava</i>	<i>Chyba! Záložka není definována.</i>
9.7.	<i>Základní ukazatele</i>	<i>Chyba! Záložka není definována.</i>
10.	Stavební spoření	53
10.1.	<i>Definice stavebního spoření</i>	53
10.2.	<i>Subjekty poskytující stavební spoření</i>	53
10.3.	<i>Fáze stavebního spoření a související pojmy</i>	53
10.4.	<i>Státní podpora</i>	54
10.5.	<i>Kontrola a dohled</i>	55
10.6.	<i>Charakteristika a vývoj základních ukazatelů sektoru</i>	55
11.	Individuální investování na kapitálovém trhu	56
11.1.	<i>Investice – podstata, formy, parametry</i>	56
11.2.	<i>Investiční nástroje</i>	58
11.3.	<i>Investiční služby</i>	58
11.4.	<i>Obchodník s cennými papíry</i>	59
11.5.	<i>Investiční zprostředkovatelé a vázaní zástupci</i>	60
11.6.	<i>Regulovaný trh</i>	61
11.7.	<i>Garanční fond obchodníků s cennými papíry</i>	61
11.8.	<i>Právní úprava</i>	62
12.	Kolektivní investování (investiční společnosti a investiční fondy)	62
12.1.	<i>Fondy kolektivního investování (standardní, speciální)</i>	63
12.2.	<i>Fondy kvalifikovaných investorů</i>	64
12.3.	<i>Podílový fond</i>	64
12.4.	<i>SICAV</i>	65
12.5.	<i>Depozitář</i>	65
12.6.	<i>Statut</i>	65
12.7.	<i>Sdělení klíčových informací</i>	65
12.8.	<i>Samosprávný investiční fond</i>	65
12.9.	<i>Investiční společnost</i>	65
13.	Cenné papíry a zaknihované cenné papíry	65
13.1.	<i>Cenný papír</i>	65
13.2.	<i>Forma cenného papíru</i>	66
13.3.	<i>Zaknihovaný cenný papír</i>	66
13.4.	<i>Druhy cenných papírů a zaknihovaných cenných papírů</i>	66
13.5.	<i>Evidence investičních nástrojů</i>	68
13.6.	<i>Veřejná nabídka a prospekt</i>	69
13.7.	<i>Umoření cenných papírů</i>	70

14. Soukromé penzijní produkty v ČR.....	71
14.1. Základní informace.....	71
14.2. Právní rámec.....	73
14.3. Penzijní společnost.....	74
14.4. II. pilíř – Důchodové spoření.....	74
14.5. III. pilíř – Penzijní připojištění a doplňkové penzijní spoření.....	75
14.6. Předdůchod.....	76
14.7. Státní příspěvek a daňová podpora.....	77
15. Pojišťovnictví.....	78
15.1. Úvod.....	78
15.2. Jednotný evropský pas.....	78
15.3. Provozování činnosti v ČR.....	79
15.4. Pojišťovací činnost.....	80
15.5. Technické rezervy.....	80
15.6. Kapitálový požadavek.....	81
15.7. Řídicí a kontrolní systém.....	81
15.8. Likvidace pojistných událostí.....	82
15.9. Zajištění.....	82
15.10. Základní členění pojištění (životní a neživotní, škodové a obnosové pojištění).....	82
15.11. Dohled.....	83
16. Životní pojištění.....	85
16.1. Definice pojištění.....	85
16.2. Pojistný zájem.....	85
16.3. Odkupné.....	86
16.4. Obmyšlený.....	86
16.5. Výluky z pojištění.....	86
16.6. Druhy životního pojištění.....	87
16.7. Daňová podpora.....	88
17. Neživotní pojištění.....	90
17.1. Definice pojištění.....	90
17.2. Škodové a obnosové pojištění.....	90
17.3. Pojistný zájem.....	91
17.4. Pojištění majetku.....	91
17.5. Pojištění odpovědnosti.....	93
17.6. Pojištění právní ochrany.....	93
17.7. Pojištění úvěru nebo záruky.....	94
17.8. Pojištění finančních ztrát.....	94
17.9. Pojištění odpovědnosti z provozu vozidla.....	95
17.10. Česká kancelář pojistitelů.....	96
18. Banky a družstevní záložny v ČR.....	99
18.1. Definice.....	99
18.2. Právní formy působení.....	99
18.3. Regulace a dohled.....	100
18.4. Popis základních ukazatelů a související pojmy.....	100
18.5. Charakteristika a vývoj základních ukazatelů bankovního sektoru.....	101

18.6.	Charakteristika a vývoj základních ukazatelů sektoru družstevních záložen	102
19.	Regulace a dohled finančního trhu v ČR.....	103
19.1.	Regulace a dohled	103
19.2.	Model institucionálního uspořádání regulace a dohledu.....	103
19.3.	Instituce vykonávající regulaci a dohled v ČR:.....	104
19.4.	Postavení, role a hlavní úkoly ČNB	104
19.5.	Právní rámec a příklady legislativy finančního trhu v ČR.....	105
19.6.	Zákonodárná iniciativa a legislativní proces v ČR.....	105
20.	Regulace a dohled finančního trhu v EU.....	107
20.1.	Legislativa v EU: procesy a formy	107
20.2.	Legislativní proces	107
20.3.	Jednotný evropský pas.....	108
20.4.	Evropský systém dohledu nad finančním trhem	109
20.5.	Evropská centrální banka.....	110
20.6.	Bankovní unie v kontextu jednotného mechanismu dohledu	110

Seznam grafických prvků

Box [1]	- Některé formy distribuce na finančním trhu.....	23
Tabulka [1]	- Platná a připravovaná právní úprava distribuce na finančním trhu.....	24
Obrázek [1]	- Model akreditovaných zkušeben s dohledem státu.....	36
Obrázek [2]	- Podstata roční procentní sazby nákladů.....	Chyba! Záložka není definována.
Obrázek [3]	- Předčasné splacení u úvěrů na bydlení.....	39
Tabulka [2]	- Celkové objemy vkladů u bank podle typu vkladatele	Chyba! Záložka není definována.
Tabulka [3]	- Celkové objemy vkladů u bank podle typu vkladu...	Chyba! Záložka není definována.
Obrázek [4]	- Fáze stavebního spoření.....	Chyba! Záložka není definována.
Tabulka [4]	- Parametry státní podpory stavebního spoření.....	Chyba! Záložka není definována.
Tabulka [5]	- Základní ukazatele sektoru stavebních spořitelén ...	Chyba! Záložka není definována.
Obrázek [5]	- Změna užitku při investici	56
Obrázek [6]	- Investiční trojúhelník.....	57
Obrázek [7]	- Kapitálový trh a obchodník s cennými papíry.....	57
Obrázek [8]	- Důchodový systém včetně již ukončeného důchodového spoření.....	71
Obrázek [9]	- Přehled fondů včetně již nyní ukončovaných důchodových fondů	72
Tabulka [6]	- Srovnání státního příspěvku po reformě podle velikosti příspěvku účastníka.....	77
Tabulka [7]	- Struktura regulatorního režimu Solventnost II	78
Tabulka [8]	- Souhrnné informace o bankovním sektoru	Chyba! Záložka není definována.
Tabulka [9]	- Souhrnné informace o sektoru družstevních záložen	Chyba! Záložka není definována.
Obrázek [10]	- Právní řád ČR.....	Chyba! Záložka není definována.
Obrázek [11]	- Legislativní proces, včetně zákonodárné iniciativy a přípravné fáze	Chyba! Záložka není definována.

1. Základní charakteristika finančního trhu

základní popis, struktura, sektory a subjekty finančního trhu, regulace a dohled

1.1. FINANČNÍ TRH JAKO MÍSTO ŘEŠENÍ FINANČNÍCH POTŘEB

Ve všech etapách života nás provází rozhodování, jak uvést do souladu naše potřeby a přání (které jsou v zásadě neomezené) s našimi finančními možnostmi (které jsou naopak limitované). Platí přitom, že to, co spotřebováváme dnes, má pro nás vyšší hodnotu, než to, co budeme spotřebovávat někdy v budoucnu. Z tohoto důvodu jsme častokrát ochotni zaplatit za okamžitou dostupnost zboží či služby i vyšší cenu, než kdybychom si je měli dopřát později (např. koupě bytu či automobilu hned, nikoli až ve chvíli, kdy si na něj našetříme). Pokud se naopak v danou chvíli máme uspokojení některých svých (zbytných) tužeb vzdát, budeme za to požadovat nějakou formu odměny (úrok, vděk, protislužbu).

Podobně jako člověk preferuje spotřebu okamžitou oproti té odložené, má též sklon upřednostnit i jistou míru základních životních jistot (oproti nejistotám). Za jistotu toho, že rodina bude přiměřeně finančně zaopatřena v případě našeho úmrtí či trvalých následků na zdraví, jsme ochotni platit pojistné za pojištění života či úrazu. Vzdáme se tak volných finančních prostředků, které bychom jinak mohli utratit či ušetřit, avšak pokryjeme tím riziko, že v případě, kdy se nám taková fatální událost přihodí, nebudeme mít na pokrytí jejích následků dostatek finančních prostředků.

Část ekonomiky označovaná jako finanční trh, resp. trh finančních služeb umožňuje řešit 3 základní finanční potřeby:

- **přebytek finančních prostředků** (s čímž souvisí rozhodování o umístění volných finančních prostředků),
- **deficit finančních prostředků** (s čímž souvisí rozhodování o vhodném způsobu financování potřeb, na které nemá člověk v danou chvíli vlastní finanční prostředky) a
- **krytí rizik souvisejících s životem, zdravím a majetkem člověka.**

K řešení přebytku slouží finanční nástroje (cenné papíry) a finanční produkty, označované jako spořicí či investiční. Ty jsou tak alternativou k přímým investicím do různých reálných aktiv – nemovitostí, drahých kovů, starožitností apod. Nedostatek vlastních dostupných prostředků (tj. deficit) umožňují v případě, kdy si tyto prostředky neumíme či nechceme obstarat např. v rámci rodiny či přátel, překlenout úvěry a půjčky. Ke krytí rizik slouží pojištění.

Specifickou finanční službou, která se v poslední době na trhu finančních služeb významně rozvíjí, je tzv. **finanční poradenství** (finanční plánování). To spočívá v celkovém zhodnocení finanční situace, potřeb a budoucích cílů konkrétního zákazníka a následném vydání doporučení (osobního finančního plánu) k využití výše uvedených finančních nástrojů či produktů.

1.2. SEKTORY FINANČNÍHO TRHU

Přestože je na finančním trhu trendem, že se jednotlivé finanční služby zákazníkům nabízejí často na jednom místě (v bance, pojišťovně apod.) a v různých produktových balíčcích (např. včetně zmíněného finančního poradenství), můžeme nadále rozlišovat sektory finančního trhu. Mezi hlavní z nich patří:

- **sektor bankovníctví**, v rámci kterého dochází k přijímání vkladů od veřejnosti (zejména prostřednictvím běžných a spořicích účtů) a následnému poskytování bankovních úvěrů; úvěrové služby (na rozdíl od přijímání vkladů) mohou poskytovat i subjekty, které nejsou bankami či družstevními záložnami,

- **kapitálový trh (sektor investičních služeb)**, který umožňuje směnu kapitálu prostřednictvím cenných papírů a finančních nástrojů od nich odvozených (finančních derivátů). Vydávání (emise) cenných papírů a jejich následný nákup investorem je alternativou financování potřeb prostřednictvím úvěru. Oproti spořicímu produktům je pro investice na kapitálovém trhu charakteristické riziko ztráty vložených prostředků.
- **sektor pojišťovnictví** umožňuje v případě újmy na majetku, životu či zdraví (resp. rizika možné újmy), finanční kompenzaci této ztráty. Přenesením rizika finanční škody (ztráty příjmu, škody na majetku apod.) na pojišťovnu dochází k rozdělení rizika mezi více zúčastněných, a finanční náhrada tak ve srovnání se spořením či investováním není omezena naspořenými prostředky jednotlivce.

Jako samostatný sektor finančního trhu se také uvádí např. platební styk a tzv. tržní infrastruktura. Mají specifické postavení v tom, že zde probíhají jak činnosti, které představují samostatné finanční služby (např. převod peněžních prostředků mezi dvěma fyzickými osobami platebním příkazem prostřednictvím platebního účtu), tak i ty, které umožňují fungování finančních služeb ostatních a v rámci kterých zákazník přímo ani nevystupuje (např. vypořádání a zúčtování obchodu uskutečněného na burze cenných papírů, výplatu pojistného plnění apod.).

1.3. POSKYTOVATELÉ FINANČNÍCH SLUŽEB, FINANČNÍ ZPROSTŘEDKOVATELÉ A PORADCI

Z hlediska role v prodejním (distribučním) řetězci na finančním trhu působí:

- **poskytovatelé finančních služeb (finanční instituce)** – jedná se o osoby, které daný finanční produkt, službu či nástroj vytvářejí (např. banky*, nebankovní poskytovatelé úvěrů, investiční společnosti a investiční fondy, penzijní společnosti, pojišťovny),
- **zprostředkovatelé finančních služeb (finanční zprostředkovatelé)** – jedná se o osoby, které daný finanční produkt či nástroj, který vytvoří poskytovatel, zprostředkovávají koncovým zákazníkům (neprodává-li jej prostřednictvím svých zaměstnanců přímo samotný poskytovatel). Finanční zprostředkovatele lze různým způsobem členit, např. podle sektoru, ve kterém působí (investiční zprostředkovatelé, pojišťovací zprostředkovatelé), podle šíře nabídky zprostředkovaných služeb a protistrany, kterou zastupují (agenti, makléři) či např. podle způsobu odměňování (zprostředkovatelé odměňování provizemi ze sjednaných obchodů, zprostředkovatelé placení přímo zákazníkem). Zvláštní kategorií zprostředkovatelů jsou obchodníci s cennými papíry.

* Banky (vč. stavebních spořitelů) společně s družstevními záložnami označujeme jako **úvěrové instituce**. Jejich charakteristickým znakem však (byť pojmově poněkud překvapivě) není úvěrová činnost, ale oprávnění k přijímání vkladů. To je odlišuje od ostatních subjektů, které mohou poskytovat pouze služby úvěrové (tj. od nebankovních poskytovatelů úvěrů).

Na retailovém finančním trhu také působí osoby zabývající se tzv. plánováním osobních financí (finančním plánováním) - **finanční poradci**. Vlastní činnost finančního plánování však v současnosti není žádným zvláštním předpisem upravena, tzn., že tyto osoby podnikají v režimu běžného živnostenského oprávnění. Činnost těchto osob může být přitom honorována jak přímo jejich zákazníky (přímo placené poradenství), tak finančními institucemi, jejichž produkty návazně na zpracování finančního plánu běžně zprostředkovávají (provizní odměňování).

1.3.1. Banky

Banky jsou podnikatelské subjekty, které přijímají od veřejnosti vklady a poskytují úvěry. Jejich činnost se řídí **zákonem č. 21/1992 Sb., o bankách**. Ten stanoví, že pro provádění

bankovní činnosti je zapotřebí získat oprávnění, kterou uděluje Česká národní banka. Podmínkou získání licence je splnění řady organizačních, technických, personálních a především finančních požadavků. Smyslem regulace bank je zajistit bezpečnost vkladů a stabilitu finančního systému jako celku. Mezi nejdůležitější nástroje zajištění těchto cílů řadíme požadavky na:

- **kapitálovou přiměřenost** (tj. na minimální podíl kapitálu banky na tzv. rizikově vážených aktivech);
- **řízení likvidity**, sloužící k zajištění schopnosti banky dostát v každém okamžiku svým splatným závazkům vůči vkladatelům, tj. kdykoli vyplatit v požadované formě splatné vklady klientů, resp. provést platbu z bankovního účtu dle příkazu klienta,
- **rozsah tzv. úvěrové angažovanosti**, tj. maximální objem úvěrů poskytnutých bankou některým osobám, resp. skupinám osob,
- **účast banky v systému pojištění vkladů** (Fond pojištění vkladů), poskytujícím klientům banky jistotu, že při případném krachu dané banky neutrpí ztráty ze svých vkladů; tato garance se v současnosti vztahuje na vklady fyzických osob do výše nepřesahující 100.000 EUR; nad tuto částku se ztráta klientům nekompensuje.

Nad plněním těchto požadavků dohlíží Česká národní banka. Objem finančních prostředků, se kterými banky disponují (3.000 mld. Kč), a které v naprosté většině představují právě úspory obyvatel na různých bankovních vkladových produktech, představuje pro ekonomiku riziko velkých ekonomických (a dalších, zejména politických a sociálních) škod, nebyla-li by zajištěna důvěra veřejnosti ve fungování tohoto systému. Taktéž kvalitní a bezpečný platební styk, jehož provádění je další základní funkcí bank, je jednou z podmínek zdravého vývoje tržní ekonomiky.

Z hlediska provozované činnosti jsou v ČR speciálním druhem bank **stavební spořitelny**. Ty se mohou zabývat výhradně tzv. stavebním spořením. To znamená, že přijímají účelové vklady a v návaznosti na ně poskytují účelové úvěry (pro řešení potřeb souvisejících s bydlením). Z důvodů zajištění vyšší bezpečnosti těchto institucí i možností jednodušší státní regulace a poskytování státní podpory je podnikání stavebních **spořitelen samostatně vyčleněno a je upraveno zákonem č. 96/1993 Sb., o stavebním spoření**.

1.3.2. Družstevní záložny

Družstevní záložny (spořitelni a úvěrní družstva) jsou svou ekonomickou podstatou malé banky založené na družstevních principech. Stejně jako u bank, i v případě družstevních záložen se jejich činnost řídí speciální právní úpravou, a to zákonem **č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech**. Důvodem jejich vzniku bylo zpravidla poskytování bankovních služeb členům družstva. S postupem času se ovšem některá z těchto družstev transformovala do podoby standardních bank. Rovněž jako nad bankami, i nad družstevními záložnami vykonává dohled Česká národní banka.

1.3.3. Nebankovní poskytovatelé spotřebitelských úvěrů

Sektor poskytovatelů úvěrových služeb, které nejsou bankami či družstevními záložnami, nazýváme jako nebankovní, a instituce v něm působící pak jako **nebankovní poskytovatelé úvěrů**. Na nebankovním trhu identifikujeme různé typy poskytovatelů, lišící se především druhy poskytovaných úvěrů a rozsahem poskytovaných služeb – tj. velké úvěrové společnosti, drobné poskytovatele spotřebitelských úvěrů, leasingové společnosti. Výjimkou však dnes již nejsou ani nebankovní poskytovatelé hypoték. Dominantním produktem nabízeným na nebankovním trhu je ovšem spotřebitelský úvěr. Nebankovní poskytovatelé úvěrů jsou nově

regulovaní zákonem č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru, z čehož jim mj. vyplývá povinnost získat pro svou podnikatelskou činnost oprávnění od České národní banky.

1.3.4. Zprostředkovatelé spotřebitelského úvěru

Zprostředkovávat spotřebitelský úvěr jsou dle zákona č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru oprávněny pouze osoby, které k tomuto účelu získaly v ČR, případně v jiném členském státu EU, příslušné podnikatelské oprávnění. V ČR toto oprávnění vydává Česká národní banka, přičemž lze následně zprostředkovávat spotřebitelské úvěry buď v pozici samostatného zprostředkovatele, vázaného zástupce nebo zprostředkovatele vázaného spotřebitelského úvěru. Zprostředkovatelé s oprávněním z jiného členského státu EU mohou v ČR zprostředkovávat (v režimu pobočky či dočasného poskytování služeb) pouze úvěry na bydlení.

1.3.5. Investiční společnosti a investiční fondy

Investiční společnosti a investiční fondy jsou obchodní společnosti, jejichž předmětem podnikání je kolektivní investování. Přednosti kolektivního investování ve srovnání s investováním individuálním jsou spatřovány zejména v odborném řízení fondu a možnosti nakupování aktiv ve velkých objemech (což umožňuje lepší přístup na trhy a nižší náklady na obchodování) a v různých podobách, čímž se efektivně rozdělují investiční riziko. Nevýhodou fondů jsou naopak administrativní náklady (promítané do poplatků za poskytované investiční služby). Činnost subjektů podnikajících v oblasti kolektivního investování se řídí zákonem č. **240/2013 Sb., o investičních společnostech a investičních fondech.**

1.3.6. Penzijní společnosti

Zvláštní kategorií podnikatelů v oblasti kolektivního investování jsou **penzijní společnosti**. Předmětem jejich činnosti je poskytování komerčního pilíře penzijního (důchodového) systému. V tuzemsku má tento komerční pilíř podobu doplňkového penzijního spoření (tzv. III. pilíř, dříve penzijní připojištění).

1.3.7. Obchodníci s cennými papíry

Činnost obchodování s cennými papíry a další služby s tímto související, resp. na ně navazující (tzv. investiční služby), se řídí zákonem č. **256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu.** Ten stanoví, že podnikat v této oblasti mohou pouze osoby s oprávněním od České národní banky. **Obchodník s cennými papíry** má tímto povolením stanovený rozsah investičních služeb, příp. dalších podnikatelských činností. Investiční služby přitom zákon rozdělují na tzv. hlavní a doplňkové. Mezi hlavní investiční služby patří především:

- **přijímání a předávání pokynů** týkajících se investičních nástrojů (tj. převážně cenných papírů) na účet zákazníka, či na vlastní účet,
- **obhospodařování majetku zákazníka** (tzv. asset management),
- **investiční poradenství** týkající se investičních nástrojů atd.

Podobně jako je tomu v sektoru bankovníctví, také obchodníci s cennými papíry podléhají zákonné povinnosti účastnit se a přispívat do garančního systému (Garanční fond obchodníků s cennými papíry). Ten zaručuje zákazníkům výplatu náhrad do 90 % a maximální výše 20.000 EUR, není-li vůči nim daný obchodník s cennými papíry schopen plnit své finanční závazky.

1.3.8. Investiční zprostředkovatelé a vázaní zástupci obchodníků s cennými papíry

Zprostředkovatelskou činnost na kapitálovém trhu vykonávají (také v souladu se zákonem o podnikání na kapitálovém trhu) **investiční zprostředkovatelé a vázaní zástupci obchodníků**

s **cennými papíry**. Tyto osoby, stejně jako zaměstnanci obchodníka s cennými papíry, přicházejí-li do styku se zákazníky, musí splňovat určité požadavky na odbornost a dodržovat zákonná pravidla jednání.

1.3.9. Pojišťovny, zajišťovny, pojišťovací zprostředkovatelé

Pojišťovny jsou právnické osoby, jejichž předmětem činnosti je přebírání pojistných rizik od klientů a vytváření produktů pojistného krytí. Rovněž pojišťovny pro tuto činnost potřebují zvláštní oprávnění. To má podobu povolení pro provozování pojišťovací činnosti, které na základě zákona č. 277/2009 Sb., o pojišťovnictví vydává Česká národní banka. Zákon o pojišťovnictví, podobně jako právní úprava platná pro kapitálový trh a sektor bankovníctví, stanoví různé předpoklady pro získání tohoto oprávnění, a dále upravuje výkon dohledu.

Podle zaměření činnosti rozlišujeme pojišťovny životní, neživotní, specializované a univerzální. Mezi specializované pojišťovny se řadí i tzv. **zajišťovny**, tedy instituce, které se zabývají výlučně provozováním zajištění (tj. určitým pojištěním pojišťoven).

K distribuci pojištění mohou pojišťovny využívat **pojišťovací zprostředkovatele**. Činnost těchto osob se řídí zákonem č. 170/2018 Sb., o distribuci pojištění a zajištění (ZDPZ). Pojišťovací zprostředkovatelé mohou zprostředkovávat buď jako samostatní zprostředkovatelé (tj. osoby sjednávající pojištění jménem pojišťovny nebo klienta a na vlastní odpovědnost), nebo jako vázaní zástupci (tj. osoby sjednávající pojištění jménem a na odpovědnost právě jedné pojišťovny či právě jednoho samostatného zprostředkovatele) ZDPZ dále upravuje pravidla jednání se zákazníky při sjednávání pojištění jakož i při jeho změně či ukončení – ta se uplatní jak vůči pojišťovacím zprostředkovatelům, tak i pojišťovnám, jedná-li se s zákazníky prostřednictvím svých zaměstnanců. Zákon také stanoví požadavky na profesní zůsobilost distributorů pojištění, tj. zejména na jejich odbornost a důvěryhodnost. Součástí ZDPZ jsou také některá pravidla upravující finanční vztahy vznikající mezi pojišťovnami, pojišťovacími zprostředkovateli a zákazníky při distribuci životního pojištění (regulace provizí a výplaty odkupného). Kompetence k udělení oprávnění pojišťovacím zprostředkovatelům a výkon dohledu nad plněním povinností ZDPZ standardně svěřuje České národní bance.

1.3.10. Instituce a osoby v sektoru platebního styku

Instituce a osoby v sektoru platebního styku můžeme podle předmětu jejich činnosti rozdělit na osoby poskytující platební služby a osoby vydávající elektronické peníze.

K poskytování platebních služeb jsou v tuzemsku kromě bank a družstevních záložen, oprávněny na základě **zákona č. 370/2017 Sb., o platebním styku** zvláštní právnické osoby, tzv. **platební instituce**. Rovněž ty získávají oprávnění od České národní banky, která je i dohlíží. Jejich činnost spočívá především v provádění hotovostních a bezhotovostních platebních operací. Platební služby konečně poskytují také tzv. **poskytovatelé platebních služeb malého rozsahu**. Na ně jsou – oproti ostatním poskytovatelům platebních služeb – kladeny mírnější regulatorní a dohledové požadavky. Jako poskytovatelé platebních služeb malého rozsahu se mohou registrovat osoby, u kterých průměrná měsíční částka platebních transakcí za poslední rok nepřesáhne částku odpovídající 3 mil. EUR. Typicky se jedná o telekomunikační společnosti.

Dalšími osobami působícími v sektoru platebního styku jsou osoby vydávající tzv. elektronické peníze. Ty dělíme na tzv. **instituce elektronických peněz** a vydavatele elektronických peněz malého rozsahu. Institucí elektronických peněz je osoba, která je oprávněna vydávat elektronické peníze na základě povolení, které jí udělila Česká národní banka. Podobně jako u platebních služeb lze i v případě vydávání elektronických peněz využít mírnější regulatorní požadavky a zjednodušený dohledový režim – osoby, které nepřekročí zákonný limit (5 mil.

EUR průměrně za posledních 6 měsíců) se mohou registrovat **jako vydavatelé elektronických peněz malého rozsahu**. Typickými institucemi oprávněnými vydávat elektronické peníze jsou společnosti umožňující platby přes mobilní telefon, placení na internetu, ale také např. některé dopravní podniky.

1.3.11. Směnárny

Nabízet nebo provádět směnářenskou činnost, kterou se dle zákona č. 277/2013 Sb., o směnářské činnosti, rozumí poskytování služeb třetím osobám, jejichž předmětem je nákup nebo prodej bankovek, mincí nebo šeků v cizí nebo české měně za bankovky, mince nebo šeky v jiné měně, může osoba, která je u České národní banky registrována jako směnárník (výjimkou jsou osoby, které směnářenskou činnosti vykonávají na základě bankovní licence a také Česká národní banka).

1.4. DALŠÍ SUBJEKTY PŮSOBÍCÍ NA FINANČNÍM TRHU

Významnou roli, a to jak z hlediska spotřebitele, tak i zájmů na straně podnikatelů na finančním trhu působících, plní některé další subjekty. Mezi ně patří především Ministerstvo financí jako orgán podílející se na tvorbě právní úpravy (regulace) finančního trhu, dále spotřebitelská sdružení, profesní sdružení poskytovatelů a zprostředkovatelů finančních služeb či finanční arbitr jako orgán mimosoudního řešení spotřebitelských sporů na finančním trhu.

1.5. DOHLED NA FINANČNÍM TRHU

Dohledovým orgánem na finančním trhu je **Česká národní banka (ČNB)**. ČNB zejména přijímá a prošetřuje podání/stížnosti/podněty spotřebitelů a jejich sdružení, dohlíží nad dodržováním povinností stanovených právními předpisy a ukládá opatření k nápravě a sankce. ČNB dohlíží tyto oblasti a subjekty:

- bankovní sektor,
- družstevní záložny,
- nebankovní poskytovatele spotřebitelských úvěrů,
- pojišťovny,
- kapitálový trh,
- penzijní společnosti,
- fondy penzijních společností,
- směnárny,
- poskytovatele služeb v oblasti platebního styku,
- finanční zprostředkovatele.

Dohledové orgány nemohou rozhodovat soukromoprávní spory klientů s finančními institucemi. K tomu jsou příslušné pouze soudy, případně orgány mimosoudního řešení sporů (což je na finančním trhu finanční arbitr).

Kromě dohledových pravomocí vyplývajících z příslušných sektorových zákonů na finančním trhu vykonává ČNB rovněž dohled na základě zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele. Zde ČNB dohlíží dodržování:

- zákazu používání nekalých obchodních praktik,
- zákazu diskriminace spotřebitele,
- povinností a pravidel pro informování o ceně služeb a způsobu jejich stanovení,
- povinností stanovených novým občanským zákoníkem pro uzavírání smluv o finančních službách uzavíraných na dálku.

2. Ochrana spotřebitele na finančním trhu

spotřebitel, jeho ochrana a finanční vzdělávání, nástroje ochrany spotřebitele a role státu, trhu a nevládních institucí, ochrana spotřebitele v občanském zákoníku – základní pojmy, smlouvy o finančních službách a lichva

2.1. KDO JE TO SPOTŘEBITEL?

Každý z nás v různých životních situacích a na různých místech něco nakupujeme či sjednáváme (zboží, služby). Coby zákazníci vystupujeme z hlediska platného práva v různých postaveních. Z těchto postavení pak vyplývá různá míra zákonné ochrany. Výsadní postavení mezi těmito osobami má takzvaný spotřebitel.

Ne všichni ti, co „spotřebovávají“, jsou však spotřebiteli z hlediska spotřebitelského práva. Spotřebitel bývá nejčastěji vymezen jako fyzická osoba, která při uzavírání a plnění smlouvy, na jejímž základě se poskytuje finanční služba (úvěr, pojištění apod.), nejedná v rámci své obchodní nebo jiné podnikatelské činnosti.

Zastupuje-li tedy někdo právnickou osobu (firmu, organizaci, instituci) při zřizování účtu v bance, nenahlíží se na něj jako na spotřebitele. Taktéž se jako na spotřebitele nenahlíží v situaci, kdy si daný klient např. sjednává pojištění odpovědnosti při výkonu své živnosti. Žádá-li naopak řemeslník o bankovní půjčku, která však má sloužit k rekonstrukci jeho vlastního bydlení, jde z pohledu spotřebitelského práva o spotřebitele. Stejně principy platí i mimo oblast finančního trhu.

2.2. POTŘEBA OCHRANY SPOTŘEBITELE A FINANČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Obecným cílem ochrany spotřebitele je vyvážit slabší postavení, které spotřebitel jakožto nakupující ve vztahu k prodávajícímu často mívá. Na finančním trhu se jedná především o finanční převahu finančních institucí (která jim mimo jiné umožňuje snáz uplatňovat jejich práva), a dále o převahu informační (např. o detailech fungování určitého finančního produktu). Tato informační převaha je přitom dána mimo jiné tím, že spotřebitel se k nákupu určitých produktů dostává jednou či pouze několikrát v životě. Nemá tak objektivně možnost poučit se ze svých dřívějších chyb a správně posoudit vhodnost konkrétní nabídky vzhledem ke svým potřebám. Častokrát se přitom v daném případě jedná o vysoké finanční závazky. Některé finanční produkty jsou také velmi komplikované. K porozumění jejich fungování (a tedy i k následnému správnému nákupnímu rozhodnutí) se předpokládají jak určité znalosti, tak i předchozí zkušenosti.

Ochrana spotřebitele tedy mimo jiné slouží k vytvoření důvěry klientů ve finanční trh a k osobám, které na něm nabízejí své služby. Vedle potřeby zajistit předpoklady pro finanční stabilitu ekonomiky je ochrana spotřebitele jedním z důvodů, proč stát přistupuje na finančním trhu k zásahům, tj. k regulaci.

Systém pravidel, práv a povinností, který označujeme jako ochrana spotřebitele, však nikdy nemůže účinně plnit své cíle bez základní součinnosti se svým hlavním objektem zájmu – tj. samotným spotřebitelem. Ten by měl svá práva znát, aktivně a správně je uplatňovat. Měl by být finančně gramotný a finančně se vzdělávat. Ochrana spotřebitele nemůže sama o sobě nikdy nahradit finanční vzdělání ani zajistit, aby spotřebitelé dodržovali základní poučku, s jejíž znalostí by měli (nejen) na finanční trh vystupovat a která zní: „Podepsat můžeš, přečíst musíš!“. Tíha finanční zodpovědnosti a obezřetnosti, a možné (mnohdy velmi bolestné) důsledky za její neunesení, budou vždy ležet hlavně na spotřebiteli samotném.

2.3. NÁSTROJE OCHRANY SPOTŘEBITELE A ROLE STÁTU, TRHU A DALŠÍCH OSOB

Stát využívá pro zlepšení postavení spotřebitelů na finančním trhu řadu konkrétních nástrojů, které lze rozdělit na dvě základní skupiny – na **legislativní** (předpokládající tvorbu zákonů a dalších právních norem – vyhlášek, nařízení apod.) a **nelegislativní**.

Mezi legislativní nástroje ochrany spotřebitele, které jsou uplatňovány jak prostřednictvím obecných právních předpisů (především OZ a zákona o ochraně spotřebitele), tak i řady speciálních norem upravujících jednotlivé sektory finančního trhu, patří:

- **stanovení zvláštních podmínek pro podnikání**, tak aby v této oblasti nepodnikal každý bez potřebného vzdělání, znalostí, zkušeností, finanční vybavenosti apod.,
- **vytváření** veřejně přístupných rejstříků **všech osob**, které podnikají na finančním trhu, včetně historie jejich působení na trhu,
- **určení náležitostí smluv o finančních produktech**, tj. toho, co se má zákazník o finančním produktu dozvědět před tím, než si ho koupí, toho, jak je možné smlouvu o finančním produktu vypovědět, případně též jak mají některé finanční produkty fungovat (typicky např. stavební spoření),
- **stanovení toho, jak se mají chovat ti, kteří finanční produkt prodávají** – tj. jaké informace mají sdělovat, jak mají ověřovat potřeby, možnosti a cíle zákazníka apod.,
- stanovení postupů pro **řešení případných sporů** spotřebitelů s finanční institucí,
- **zavedení dohledu** nad dodržováním zákonných povinností a stanovení sankcí za jejich neplnění (např. pokuty, odebrání povolení k podnikání),
- **vytváření garančních a záručních systémů** umožňujících výplatu náhrad při neschopnosti finanční instituce dostát svým závazkům,
- **využívání cenové regulace** – např. maximální přípustné výše poplatku, úroku z úvěru,
- **zajištění ochrany osobních údajů**.

Mezi nástroje nelegislativní především patří:

- **poskytování informací** o finančních institucích a finančních produktech (např. prostřednictvím webových stránek),
- zpřístupnění bezplatného **právního poradenství** ve spotřebitelských otázkách,
- zastřešení aktivit v oblasti finančního vzdělávání obyvatel (**děti, seniorů, sociálně ohrožených skupin**).

2.3.1. Role finančních institucí a profesních sdružení v ochraně spotřebitele

Část pravidel si (zejména v podobě etických kodexů či interních mechanismů řešení stížností a sporů) vytvářejí i samotné finanční instituce, resp. jejich profesní sdružení – zde hovoříme o tzv. **samoregulaci**. Tyto instituce se také v rámci různých odborných konzultací a připomínkových řízení podílejí na přípravě legislativy. Zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele podnikatelům nepřímou ukládá povinnost dodržovat při jednání s klientem závazky obsažené v etických kodexech, byly-li tyto samoregulační nástroje podnikatelem (či profesní asociací, ve které se podnikatel sdružuje) přijaty.

2.3.2. Význam ostatních nevládních institucí

Do ostatních (nevládních) institucí řadíme především:

- spotřebitelská sdružení a právně-poradenská centra,
- média zaměřená na problematiku osobních financí,
- vzdělávací instituce.

Význam těchto subjektů spočívá především v informační, poradenské a vzdělávací činnosti ve vztahu ke spotřebitelům. S existencí sdružení na ochranu spotřebitele počítá i platná legislativa. Tato sdružení jsou oprávněna jak k podání návrhu na zahájení řízení u soudu o zdržení se protiprávního jednání ve věci ochrany práv spotřebitelů, tak i k tomu dávat podněty orgánům veřejné správy v oblasti ochrany spotřebitele.

2.4. OBČANSKÝ ZÁKONÍK A OCHRANA SPOTŘEBITELE

Kromě sektorových zákonů je ochrana spotřebitele zakotvena v kodexu civilního práva – občanském zákoníku. Ustanovení o závazcích ze smluv uzavíraných se spotřebitelem se nachází v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, díl 4, § 1810-1867.

2.4.1. Základní pojmy

Občanský zákoník, který je účinný od 1. 1. 2014, obsahuje celou řadu ustanovení na ochranu slabší smluvní strany, kterou je ve většině případů spotřebitel.

Spotřebitelem je každý člověk, který mimo rámec své podnikatelské činnosti nebo mimo rámec samostatného výkonu svého povolání uzavírá smlouvu s podnikatelem nebo s ním jinak jedná (pro vlastní soukromou potřebu).

Podnikatelem je každý, kdo samostatně vykonává na vlastní účet a odpovědnost výdělečnou činnost za účelem dosažení zisku. Jednoduše řečeno, podnikatelem je každý, kdo se jako podnikatel chová.

Spotřebitelská smlouvou je smlouva, kterou se spotřebitelem uzavírá podnikatel.

Distanční smlouvou (smlouvou uzavíranou na dálku) je smlouva, při jejímž uzavírání podnikatel používá výhradně alespoň jeden komunikační prostředek, který umožňuje uzavřít smlouvu bez současné fyzické přítomnosti stran. Jsou to tak například smlouvy při nákupu přes internet (e-shop).

Smlouvou uzavíranou mimo obchodní prostory podnikatele je smlouva uzavřená mimo prostor obvyklý pro podnikatelské podnikání.

Při uzavírání smluv těmito dvěma způsoby hrozí riziko zneužití momentu překvapení ze strany podnikatele, proto spotřebiteli dává zákon silnější ochranu (více dále).

2.4.2. Předmluvní informace

- informace musí podnikatel sdělit spotřebiteli v dostatečném předstihu před uzavřením smlouvy nebo před tím, než spotřebiteli učiní závaznou nabídku,
- podnikatel musí spotřebiteli mimo jiné sdělit svoji totožnost, popřípadě telefonní číslo nebo adresu pro doručování elektronické pošty nebo jiný kontaktní údaj, označení zboží nebo služby a popis jejich hlavních vlastností, cenu zboží nebo služby, případně způsob jejího výpočtu včetně všech daní a poplatků, způsob platby a způsob dodání nebo plnění, náklady na dodání, a pokud tyto náklady nelze stanovit předem, údaj, že mohou být dodatečně účtovány.

Vždy platí, že pokud je možné vyložit smlouvu mezi spotřebitelem a podnikatelem různými způsoby, použije se ten výklad, který je nejpříznivější pro spotřebitele.

2.4.3. Zakázaná ujednání

Jsou to taková ujednání, která nepřiměřeně zakládají významnou nerovnováhu práv nebo povinností v neprospěch spotřebitele (více níže). To se netýká ujednání o předmětu plnění a o ceně, pokud jsou spotřebiteli jasně a srozumitelně vysvětleny.

Platná nejsou ani ujednání, na základě kterých se spotřebitel vzdá zvláštního práva (například na odstoupení od smlouvy), které mu zákon poskytuje. Platná zůstanou pouze, pokud se jich dovolává, tedy na jejich platnosti trvá.

Zakázáno je například:

- vyloučit nebo omezit spotřebitelova práva z vadného plnění nebo na náhradu újmy (podnikatel nesmí například prodloužit lhůtu na vyřízení reklamace či stanovit podmínku, že reklamovat lze zboží pouze v původním obalu),
- zavázat spotřebitele plnit, zatímco podnikateli vznikne povinnost plnit splněním podmínky závislé na jeho vůli (například máte dle smlouvy povinnost zaplatit cenu zboží, avšak podnikatel se zaváže Vám zboží dodat, až se mu bude chtít),
- umožnit, aby podnikatel nevydal spotřebiteli, co mu spotřebitel vydal, i v případě, že spotřebitel smlouvu neuzavře či od ní odstoupí (například ujednání, že vrátíte podnikateli v případě odstoupení od smlouvy zboží, avšak on nebude muset vrátit Vámi zaplacené peníze),
- založit podnikateli právo odstoupit od smlouvy bez důvodu, zatímco spotřebiteli nikoli,
- zavázat spotřebitele neodvolatelně k plnění za podmínek, s nimiž neměl možnost seznámit se před uzavřením smlouvy,
- dovolit podnikateli, aby ze své vůle změnil práva či povinnosti stran (například si zakoupíte zájezd a podnikatel Vás ubytuje v horším hotelu, než je uvedeno ve smlouvě),
- odložit určení ceny až na dobu plnění.

Zákon říká, že k ujednáním, která se odchyľují od ustanovení na ochranu spotřebitele, se nepřihlíží. To znamená, že jsou pouze zdánlivá, tedy jako by ve smlouvě vůbec nebyly uvedeny. Pokud však spotřebitel trvá na zachování těchto ujednání ve smlouvě, musí se tohoto dovolat.

2.4.4. Odstoupení od smlouvy

Zákon výslovně stanoví, že pokud jste uzavřeli spotřebitelskou smlouvu, máte jako spotřebitel právo od smlouvy odstoupit bez udání důvodu. Jestliže toto právo uplatníte, podnikatel vás nemůže za toto nijak postihnout, například stanovením poplatku. Na rozdíl od předchozí úpravy, kdy oznámení muselo být podnikateli doručeno před koncem lhůty, nyní pro dodržení lhůty pro odstoupení stačí, pokud oznámení podnikateli odešlete v jejím průběhu (více níže).

Odstoupením od smlouvy u zboží na úvěr

Pokud je cena hrazena alespoň zčásti pomocí úvěru a spotřebitel využije svého práva odstoupit od smlouvy, obecně platí, že tímto zároveň odstupuje od smlouvy o úvěru. To platí v případech spotřebitelských smluv uzavřených na dálku, například přes internet (e-shop). Avšak pozor, pokud uzavřete smlouvu jinak než dálkově, má před tímto ustanovením přednost to, co si strany ve smlouvě domluví.

Smlouvy uzavírané na dálku a smlouvy uzavírané mimo obchodní prostory

Zákon v těchto případech výslovně stanovuje, jaké informace navíc oproti předšmluvním informacím uvedeným výše musí podnikatel spotřebiteli sdělit před uzavřením smlouvy.

Jsou to například:

- náklady na prostředky komunikace na dálku, pokud se liší od základní sazby,
- údaj o povinnosti zaplatit zálohu nebo obdobnou platbu, je-li vyžadována,
- údaj, že v případě odstoupení od smlouvy ponese spotřebitel náklady spojené s navrácením zboží. Jde-li o smlouvu uzavřenou prostřednictvím prostředku komunikace na dálku, musí být sděleny také náklady za navrácení zboží, jestliže toto zboží nemůže být vráceno pro svou povahu obvyklou poštovní cestou,
- údaj o existenci, způsobu a podmínkách mimosoudního vyřizování stížností spotřebitelů, včetně údaje, zda se lze obrátit se stížností na orgán dohledu nebo státního dozoru.

Za smlouvu uzavřenou **mimo obchodní prostor** se nově považuje také smlouva uzavřená v prostoru obvyklém pro podnikatelské podnikání, pokud k jejímu uzavření došlo bezprostředně poté, co podnikatel oslovil spotřebitele mimo tyto prostory.

Odstoupení od těchto smluv lze ve lhůtě 14 dní od uzavření smlouvy, a v případě kupní smlouvy ve lhůtě 14 dní od převzetí zboží. Zákon stanoví, v jakých případech spotřebitel od smlouvy odstoupit nemůže, jako například u zboží nebo služby, jejichž cena závisí na výkyvech finančního trhu nezávislých na vůli podnikatele a k nimž může dojít během lhůty pro odstoupení od smlouvy nebo u zboží upraveného podle přání spotřebitele.

Jestliže podnikatel spotřebitele poučil o právu odstoupit od smlouvy až během lhůty na odstoupení, tedy během těchto 14 dní, začne běžet 14denní lhůta pro odstoupení teprve ode dne, kdy spotřebitel poučení obdržel. Pokud spotřebitele podnikatel vůbec o jeho právu odstoupit od smlouvy nepoučil, může spotřebitel od smlouvy odstoupit do 1 roku a 14 dnů ode dne počátku běhu lhůty pro odstoupení.

2.4.5. Neobjednané plnění

Zákon výslovně uvádí, že v případě takzvaného neobjednaného plnění nemusí spotřebitel podnikateli vnučené zboží vrátit, nic mu platit a ani ho o tom vyrozumět. Se zbožím může nakládat jako vlastník, například ho může prodat.

2.4.6. Smlouvy o finančních službách

Podle zákona jsou to všechny spotřebitelské smlouvy, které byly uzavřeny výhradně na dálku, a které se týkají:

- bankovní, úvěrové, platební nebo pojistné služby,
- smlouvy týkající se penzijního připojištění, směny měn,
- vydávání elektronických peněz, a
- smlouvy týkající se poskytování investiční služby nebo obchodu na trhu s investičními nástroji.

Předšmluvní informace u smlouvy o finančních službách

Jsou to údaje jako například:

- celková cena poskytované služby včetně všech poplatků, daní placených prostřednictvím podnikatele a jiných souvisejících nákladů; nelze-li přesnou celkovou

cenu určit předem, pak veškeré údaje o způsobu výpočtu konečné ceny umožňující spotřebiteli si tuto cenu ověřit,

- údaje o dalších daních nebo nákladech, které se prostřednictvím podnikatele nehradí nebo které podnikatel nevybírá,
- údaj o existenci garančního fondu, a
- údaj o existenci, způsobu a podmínkách mimosoudního vyřizování stížností spotřebitelů včetně údaje, zda se lze obrátit se stížností na orgán dohledu nebo státního dozoru,

Zákon výslovně uvádí, že smlouva, kterou nakonec spotřebitel s podnikatelem uzavře, musí být s těmito předmluvními údaji v souladu.

Odstoupení od smlouvy o finanční službě

Opět platí lhůta 14 dnů od uzavření smlouvy. Pokud Vám však podnikatel sdělil povinné údaje až po uzavření smlouvy, pak tato lhůta běží až ode dne, kdy vám je sdělil. Delší lhůta platí u smlouvy o životním pojištění nebo o penzijním připojištění, kde má spotřebitel právo odstoupit ve lhůtě 30 dnů ode dne, kdy byl podnikatelem informován, že byla uzavřena smlouva na dálku. Pokud však podnikatel u finanční smlouvy poskytl spotřebiteli klamavý údaj, má spotřebitel právo od smlouvy odstoupit do 3 měsíců ode dne, kdy se o tom dozvěděl nebo dozvědět měl a mohl.

Výjimky, kdy od smlouvy odstoupit nelze:

- v případě, kdy cena finančních služeb závisí na pohybech cen na finančních trzích, které podnikatel nemůže ovlivnit,
- jedná se o smlouvu o cestovním pojištění nebo o pojištění zavazadel nebo o podobném krátkodobém pojištění s pojistnou dobou kratší než 1 měsíc.

Podnikatel musí vrátit peníze neprodleně, nejdéle však do 30 dnů od odstoupení od smlouvy. Spotřebitel má zároveň povinnost ve stejné lhůtě vrátit podnikateli veškeré peníze nebo majetek, které podle smlouvy přijal. Podnikatel však může po spotřebiteli chtít zaplacení ceny služeb, které mu poskytl do odstoupení od smlouvy, cena musí být přiměřená poskytnutým službám.

Při neobjednaném plnění u finančních služeb spotřebitel nemusí nic platit a nemá ani žádné jiné povinnosti.

2.4.7. Lichva

Do 1. 1. 2014 (tj. do doby nabytí účinnosti nového občanského zákoníku) byla lichva výslovně upravena pouze jako trestný čin v trestním zákoníku a v soukromém (občanském) právu byla řešena neplatnost lichevních smluv pouze soudními rozhodnutími pro rozpor s dobrými mravy. Nový občanský zákoník zavádí jednak pojem **neúměrné krácení** a jednak výslovně upravuje lichvu. Ustanovení o lichvě a neúměrném krácení slouží k ochraně spotřebitele, pro podnikatele, který takové smlouvy uzavře při svém podnikání, neplatí.

Neúměrné krácení představuje situaci, kdy se strany ve smlouvě zaváží k vzájemnému plnění, ale to, co má plnit jedna strana, je v hrubém nepoměru k plnění druhé strany. Hrubý nepoměr se přitom posuzuje podle ceny obvyklé v době a místě uzavření smlouvy. V takovém případě může zkrácená strana požadovat zrušení smlouvy a navrácení všeho do původního stavu. Smlouva se však nezruší, pokud druhá strana doplní to, o čem první strana zkrátila. Právo z neúměrného zkrácení je nutné uplatnit do 1 roku od uzavření smlouvy.

O **lichvu** se jedná, když jsou splněny současně následující podmínky:

- někdo zneužije tísně, nezkušenosti, rozumové slabosti, rozrušení nebo lehkomyšlnosti druhé strany a
- majetková hodnota tohoto plnění je k vzájemnému plnění v hrubém nepoměru.

Taková smlouva je pak **neplatná**.

3. Finanční arbitř

mimosoudní řešení sporů, postavení a funkce finančního arbitra, jeho působnost, řízení před finančním arbitrem

3.1. MIMOSOUDNÍ ŘEŠENÍ SPORŮ

Mimosoudní řešení sporů nebo také alternativní řešení sporů (ADR – Alternative Dispute Resolution) se odlišují od soudních řešení sporů svojí dobrovolností. Na stranách sporu záleží, zda vůbec jiný způsob řešení sporu zvolí, a jsou to právě ony, které mají rozhodující vliv na průběh i výsledek řešení sporu. Mimosoudní řešení sporů se řídí odlišnými pravidly a uplatňují se v nich jiné principy než u řízení soudního, řízení probíhá před osobami odlišnými od soudu, je rychlé a v některých případech i méně nákladné.

Na finančním trhu je orgánem mimosoudního řešení sporů finanční arbitř. Ve sporech týkajících se smluv o poskytování služeb z oblasti elektronické komunikace nebo poštovních služeb je příslušným Český telekomunikační úřad, v případech týkajících se oblasti energetiky je to Energetický regulační úřad. V ostatních případech je takovým orgánem Česká obchodní inspekce.

3.2. FINANČNÍ ARBITR

Finanční arbitř je orgán, který má zajistit rychlé, bezplatné a efektivní mimosoudní řešení sporů mezi občany a vybranými finančními institucemi. Instituce má povinnost se řízení zúčastnit. Rozhodnutí finančního arbitra je závazné. Dle zákona č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi jmenuje finančního arbitra a jeho zástupce vláda na návrh ministra financí na funkční období 5 let z osob splňujících zákonné podmínky. Úkoly spojené s odborným, organizačním a technickým zabezpečením činnosti arbitra plní **Kancelář finančního arbitra**, která je organizační složkou státu, účetní jednotkou a jejíž příjmy a výdaje jsou součástí rozpočtové kapitoly Ministerstva financí.

3.2.1. Příslušnost finančního arbitra

Dle § 1 je finanční arbitř příslušný k rozhodování sporu mezi:

- poskytovatelem platebních služeb při nabízení a poskytování platebních služeb,
- vydavatelem elektronických peněz při vydávání a zpětné výměně elektronických peněz,
- věřitelem nebo zprostředkovatelem při nabízení, poskytování nebo zprostředkování spotřebitelského úvěru nebo jiného úvěru, zápůjčky, či obdobné finanční služby,
- osobou obhospodařující nebo provádějící administraci fondu kolektivního investování nebo nabízející investice do fondu kolektivního investování nebo srovnatelného zahraničního investičního fondu při obhospodařování nebo provádění administrace fondu kolektivního investování nebo nabízení investic do fondu kolektivního investování nebo srovnatelného zahraničního investičního fondu,
- pojistitelem nebo pojišťovacím zprostředkovatelem při nabízení, poskytování nebo zprostředkování životního pojištění,
- osobou provozující směnářskou činnost při provádění směnářského obchodu,
- stavební spořitelnou nebo zprostředkovatelem při nabízení, poskytování nebo zprostředkování stavebního spoření,
- obchodníkem s cennými papíry, vázaným zástupcem, obhospodařovatelem investičního fondu nebo zahraničního investičního fondu nebo investičním zprostředkovatelem při

poskytování investičních služeb nebo při výkonu činností podle § 11 odst. 1 písm. c) až f) zákona o investičních společnostech a investičních fondech,

- osobou, která vede jiný než platební účet, při vedení tohoto účtu,
- příjemcem jednorázového vkladu při přijímání nebo vracení tohoto vkladu.

Podmínkou je, aby tentýž spor spadal do pravomoci českého soudu. Samotné řízení je zdarma. Účastník si však platí vlastní náklady (například na kopírování, poštovné). Sjednaná rozhodčí doložka nebrání projednání věci u arbitra.

Vyloučeny z projednání (§ 9) jsou případy kdy:

- spor nenáleží do působnosti arbitra,
- ve věci samé již rozhodl soud nebo v téže věci probíhá řízení před soudem,
- ve věci samé již rozhodl arbitr nebo v téže věci probíhá řízení před arbitrem,
- ve věci samé již bylo rozhodnuto v rozhodčím řízení nebo v téže věci probíhá rozhodčí řízení.

Finanční arbitr **není příslušný** řešit například spory:

- z neživotního pojištění (pojištění nemovitosti, havarijní pojištění, povinné ručení, úrazové pojištění aj.),
- o ochranu osobnosti,
- o ochranu osobních údajů.

3.2.2. Zahájení řízení

Řízení se dle § 8 zahajuje vždy na návrh spotřebitele (navrhovatele). Návrh lze podat písemně, elektronicky se zaručeným elektronickým podpisem, prostřednictvím datové schránky nebo ústně do protokolu.

Náležitosti návrhu:

- označení účastníků řízení: tedy navrhovatele a instituce,
- doklad o tom, že instituci byla neúspěšně vyzvána k nápravě,
- úplné a srozumitelné vylíčení rozhodných skutečností,
- důkazní prostředky nebo označení důkazů,
- označení, čeho se navrhovatel domáhá, prohlášení, že v téže věci navrhovatel nepodal žalobu k soudu nebo k rozhodčímu soudu anebo rozhodci a že neuzavřel s institucí dohodu o mimosoudním vyrovnání a je si vědom závaznosti nálezu,
- plnou moc, je-li na jejím základě zastoupen,
- datum a podpis navrhovatele.

Jestliže má návrh nějaké nedostatky, arbitr o tom navrhovatele vyrozumí a vyzve jej, aby jej do 15 dnů opravil.

Po zahájení řízení arbitr zkoumá, jestli je návrh přípustný, tedy zda:

- spor náleží do působnosti arbitra,
- ve věci samé již rozhodl soud nebo řízení ve věci samé bylo před soudem zahájeno,
- spor je nebo již byl předmětem řízení před arbitrem,
- ve věci samé již bylo rozhodnuto v rozhodčím řízení nebo ve věci samé bylo rozhodčí řízení zahájeno.

3.2.3. Zásady řízení (§ 12)

Arbitr je povinen rozhodovat podle svého nejlepšího vědomí a svědomí, nestranně, spravedlivě a bez průtahů a pouze na základě skutečností zjištěných v souladu s tímto zákonem a zvláštními právními předpisy. Arbitr nařídí ústní jednání na návrh účastníka řízení nebo z vlastního podnětu. Arbitr není vázán návrhem a aktivně opatřuje důkazy. Při svém rozhodování vychází arbitr ze skutkového stavu věci a volně hodnotí důkazy. Účastníci řízení mají právo nahlížet do spisu a právo obdržet kopie písemností založených do spisu. V průběhu řízení je arbitr oprávněn vyžadovat od účastníků řízení předložení veškerých důkazů na podporu jejich tvrzení, a to včetně podání ústního vysvětlení.

Instituce je povinna do 15 dnů:

- na výzvu předložit arbitrovi požadované doklady a účastnit se jednání,
- vyhovět žádosti arbitra o poskytnutí vysvětlení a žádosti o předložení dokumentace vztahující se k předmětu sporu,
- umožnit arbitrovi nahlédnout do svých spisů a elektronických záznamů, které se týkají vedeného sporu.

V odůvodněných případech může arbitr lhůtu na žádost instituce a před uplynutím lhůty o 15 dní prodloužit, a to i opakovaně.

3.2.4. Zastavení řízení (§ 14)

Finanční arbitr řízení zastaví usnesením, jestliže:

- arbitr následně zjistil, že návrh je nepřijatelný podle § 9,
- navrhovatel neposkytl přes výzvu arbitra potřebnou součinnost; o tom musí být navrhovatel arbitrem poučen,
- navrhovatel vzal svůj návrh zpět,
- je návrh zjevně bezdůvodný nebo šikanózní.

Arbitr může řízení zastavit do 60 dnů od jeho zahájení, jestliže by řešení sporu svojí právní nebo skutkovou složitostí vážně ohrozilo účel řízení před arbitrem.

Jakmile je řízení zahájeno, arbitr **provede důkazy**, a poté dá možnost všem účastníkům se k celé věci vyjádřit.

Arbitr rozhoduje ve věci samé bez zbytečného odkladu **nálezem (§ 15)**, nejdéle však do 90 dnů od shromáždění všech podkladů nutných pro rozhodnutí; nelze-li ve zvlášť složitých případech, vzhledem k povaze věci rozhodnout ani v této lhůtě, lhůta se přiměřeně prodlouží, nejvýše o dalších 90 dnů. Arbitr účastníky řízení bezodkladně vyrozumí o prodloužení lhůty a její délce. Stejně tak arbitr vyzve po podání návrhu instituci, aby se do 15 dnů k návrhu vyjádřila. V odůvodněných případech může lhůtu na žádost instituce a před uplynutím lhůty o 15 dnů prodloužit, a to i opakovaně. Instituce má také například povinnost do 15 dnů předložit arbitrovi požadované doklady, poskytnout požadované vysvětlení ke sporu či předložit dokumentaci.

Do 15 dnů ode dne doručení písemného vyhotovení nálezu nebo usnesení mohou účastníci řízení podat proti nálezu nebo usnesení odůvodněné **námítky (§ 16)**. Práva podat námítky se lze vzdát. Včas podané námítky mají **odkladný účinek**.

Arbitr rozhodnutím o námítkách nález potvrdí nebo změní, nebo usnesení potvrdí, změní nebo zruší. Arbitr rozhodne o námítkách do 30 dnů ode dne jejich doručení arbitrovi; ve zvlášť složitých případech rozhodne nejdéle do 60 dnů; nelze-li vzhledem k povaze věci rozhodnout ani v této lhůtě, může ji arbitr přiměřeně prodloužit.

3.2.5. Právní moc a vykonatelnost nálezu (§ 17)

Doručený nález, který již nelze napadnout námitkami, je v právní moci. Nález je soudně vykonatelný podle občanského soudního řádu, jakmile uplyne lhůta k plnění. Není-li v nálezu stanovena lhůta k plnění, je nález vykonatelný, jakmile nabyl právní moci (stává se **exekučním titulem**)

V nálezu, jímž arbitr vyhovuje, byť i jen zčásti, návrhu navrhovatele, uloží současně instituci povinnost zaplatit sankci ve výši 10 % z částky, kterou je instituce podle nálezu povinna zaplatit navrhovateli, nejméně však 15 000 Kč. Zaplacení 15 000 Kč uloží i v případech, kdy předmětem sporu není peněžitá částka (například v případě požadované omluvy). Sankce je příjmem státního rozpočtu.

V případě, že ani po rozhodnutí o námitkách s nálezem navrhovatel nesouhlasí, může podat proti nálezu **žalobu o přezkum nálezu soudem**. Tuto možnost má i instituce.

3.3. PRÁVNÍ RÁMEC

- Zákon č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi, ve znění pozdějších předpisů
- směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/11/EU ze dne 21. května 2013 (směrnice o alternativním řešení spotřebitelských sporů).

4. Distribuce produktů a služeb na finančním trhu

základní charakteristika distribuce na finančním trhu, distribuční modely, vztah poskytovatel-zprostředkovatel-spotřebitel, pravidla jednání, pobídky

4.1. OBECNĚ K DISTRIBUCI NA FINANČNÍM TRHU

K 1. lednu 2016 v České republice působilo 46 bank, 11 družstevních záložen, 8 penzijních společností, 55 pojišťoven, 5 stavebních spořitelů, 29 investičních společností a 62 obchodníků s cennými papíry. Tyto podnikatelské osoby souhrnně označujeme jako **poskytovatele finančních služeb**.

Distribucí se rozumí sjednávání finančních produktů a služeb, které jsou v portfoliu poskytovatelů finančních služeb. Obecně rozlišujeme distribuci:

- interní, zajišťovanou buď přepážkovými pracovníky poskytovatelů finančních služeb nebo zprostředkovateli vázanými výhradně na tyto poskytovatele a
- externí, zajišťovanou finančními zprostředkovateli, kteří sjednávají finanční produkty a služby pro více poskytovatelů finančních služeb.

Z hlediska podnikatelské formy a organizační struktury distributora lze v oblasti externí distribuce identifikovat dva základní typy distribučních firem:

- multiproduktové finanční sítě (fungující převážně na principu tzv. MLM)
- produktově specializované distribuční firmy

V některých případech je distribuce finančních produktů a služeb vykonáváno v rámci vedlejší podnikatelské činnosti distributora (Česká pošta, cestovní kanceláře, autobazary a půjčovny aut, prodej zboží financovaného úvěrem apod.).

Součástí produkce většinou bývá i určitá forma **poradenství**, tj. individuálně komunikovaného doporučení vůči spotřebiteli, jaký finanční produkt a s jakými parametry si má sjednat. V některých případech však poradenství součástí distribuce být nemusí (např. sjednává-li si určitou službu spotřebitel na vlastní žádost bez asistence distributora – typicky vybírá-li prostřednictvím webového srovnávače tzv. povinné ručení ke svému motorovému vozidlu). V některých případech může být poskytováno poradenství ještě před tím, než dochází k vlastní distribuci finančního produktu či služby – pak hovoříme o tzv. finančním plánování.

V podmínkách ČR je dominantním způsobem odměňování distributorů tzv. **provizní systém**. Odměna distributora je v tomto modelu součástí ceny finančního produktu. S bezprovizními produkty, kde odměnu distributorovi hradí zákazník přímo, se lze setkat u retailové produkce jen výjimečně. Výše provize distributora se odvíjí převážně od objemu sjednané produkce.

Box [1] - Některé formy distribuce na finančním trhu

Multi-level marketing (MLM) představuje metodu prodeje, kdy společnost nabízí zprostředkování uzavření smlouvy o finančních produktech pomocí přímého prodeje (resp. zprostředkování) přes své zástupce, kteří jsou samostatnými podnikateli. Tito zástupci, když dosáhnou určité úrovně zaškolení a prodejní úspěšnosti, mohou přivádět nováčky do firmy a zařazovat je do své hierarchie. Provize z obchodů, které nováček uskuteční, jsou rozděleny mezi jednotlivé členy hierarchie, na jejíž spodní příčce se začínající prodejce ocitne.

Začínající či drobní distributoři se v některých případech – např. v zájmu optimalizace podmínek, za kterých vykonávají pro poskytovatele distribuční služby a s cílem minimalizovat fixní náklady na svou činnost – využívají služeb tzv. **broker-poolů**. Broker-pool představuje určité rozhraní mezi poskytovatelem a zprostředkovatelem, servisní organizaci zajišťující pro své přidružené distributory profesionální výkon back-office činností (tj. administrativních, vzhledem k distribuci podpůrných činností) a nákupní alianci umožňující vyjednání

výhodnějších podmínek. Broker-pool lze považovat za velkoobchod s finančními produkty – navázání distributoři od něj fakticky „nakupují“ finanční produkty, které pak dále zprostředkovávají pod vlastním obchodním jménem. Některé distribuční firmy svou vnitřní organizační strukturou využívají model tzv. **franšizy**. Na rozdíl od broker-poolu dochází v případě franšizy k využívání společného obchodního jména a obchodní strategie všemi zúčastněnými subjekty.

4.2. PRÁVNÍ ÚPRAVA DISTRIBUCE FINANČNÍCH PRODUKTŮ A SLUŽEB

Regulace distribuce je v českém právním řádu součástí jednotlivých sektorových zákonů a rozumíme jí především:

- **stanovení zvláštních podmínek pro podnikání**, tak aby v této oblasti nepodnikal každý bez potřebného vzdělání, znalostí, zkušeností, finanční vybavenosti apod.,
- **zavedení dohledu** nad dodržováním zákonných povinností a stanovení sankcí za jejich neplnění (např. pokuty, odebrání povolení k podnikání)
- určení požadavků na **řídící a kontrolní systémy** distributora, na způsoby řešení stížností a sporů distributora se zákazníky apod.,
- stanovení přípustných obchodních modelů v distribuci, obchodního zastoupení a zprostředkování, případně též odměňování,
- **vytváření** veřejně přístupných rejstříků **všech osob**, které podnikají na finančním trhu, včetně historie jejich působení na trhu,
- **určení náležitostí smluv o finančních produktech**, tj. toho, co se má zákazník o finančním produktu dozvědět před tím, než si ho koupí, toho, jak je možné smlouvu o finančním produktu vypovědět, případně též jak mají některé finanční produkty fungovat (typicky např. stavební spoření),
- určení pravidel jednání distributora se zákazníkem – informační povinnosti distributora vůči zákazníkovi, požadavek na odbornou péči, pravidla řízení střetu zájmů,
- stanovení postupů pro **řešení případných sporů** spotřebitelů s finanční institucí

Regulace distribuce na finančním trhu plní dva základní cíle – **obezřetnostní** (vytváření podmínek pro udržení finanční stability) a **ochranospotřebitelský** (vyrovnává objektivně slabší postavení spotřebitele ve smluvním vztahu s distributory finančních produktů a služeb).

Obecnou část regulace distribuce představuje především zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Speciální právní úpravou jsou pak jednotlivé sektorové zákony (viz přehled níže) a jejich prováděcí právní předpisy (vyhlášky, nařízení vlády).

Tabulka [1] - Platná a připravovaná právní úprava distribuce na finančním trhu

Sektor	Platná tuzemská úprava distribuce	Připravovaná nová právní úprava (a očekávaná účinnost)
Pojišťovnictví	<ul style="list-style-type: none"> • Zákon č. 170/2018 Sb., o distribuci pojištění a zajištění • Zákon č. 277/2009 Sb., o pojišťovnictví 	<ul style="list-style-type: none"> •
Spotřebitelské úvěry	<ul style="list-style-type: none"> • Zákon č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru 	
Investiční služby (kapitálový trh)	<ul style="list-style-type: none"> • Zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu • Zákon č. 240/2013, o investičních společnostech a investičních fondech – <i>kolektivní investování</i> 	

Penzijní produkty	<ul style="list-style-type: none"> • Zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření – <i>dřívější penzijní připojištění, tzv. 3. pilíř</i> 	
Bankovní (depozitní) produkty	<ul style="list-style-type: none"> • Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách 	
Platební styk a směnárství	<ul style="list-style-type: none"> • Zákon č. 370/2017 Sb., o platebním styku • Zákon č. 277/2013 Sb., o směnárenské činnosti 	

Prakticky všechny zákony mají svou předlohu v příslušné evropské právní úpravě (směrnici). Některé předpisy (nařízení) jsou vůči tuzemskému právnímu řádu přímo účinné (např. nařízení o sdělení klíčových informací o investičních produktech a pojistných produktech s investiční složkou – tzv. PRIIPs-KID).

Integrovaným **orgánem dohledu nad finančním trhem** je **Česká národní banka**. Nedílnou součástí její kompetence je i výkon správních činností souvisejících s udílením potřebných oprávnění pro podnikatelskou činnost na finančním trhu (vydávání povolení, licencí). Proces integrace dohledu byl zahájen již v roce 2006; od roku 2017, kdy na ni v plném rozsahu přešla i dohledová pravomoc vůči nebankovním poskytovatelům spotřebitelského úvěru, pokrývá ČNB celý finanční trh.

4.3. HLAVNÍ PRINCIPY JEDNOTNÉ REGULACE DISTRIBUCE NA FINANČNÍM TRHU

Je žádoucí, aby standard ochrany spotřebitele a celková architektura regulace distribuce byly napříč celým finančním trhem – v míře, ve které to specifika konkrétních produktů či způsobů distribuce nevyklučují – jednotné. To umožní vyvarovat se regulatorní arbitráži, snížit náklady regulovaných osob na compliance a zvýšit též transparentnost regulace a efektivitu dohledu

Hlavní principy jednotného regulatorního rámce, které Ministerstvo financí v legislativě prosazuje, jsou:

a) obecné

- **přiměřenost regulace** – dodatečná nákladová zátěž adresátů regulace by neměla být neúměrná očekávaným přínosům; řešení by mělo být v souladu s praktickým fungováním trhu a vytvářet administrativní zátěž jen v nutné a důvodné míře; práva a povinnosti by měla norma stanovit tak, aby odpovídaly rozsahu spotřebitelských rizik a komplexnosti jednotlivých finančních produktů
- **efektivnost regulace** - měly by být preferovány takové regulatorní nástroje, jejichž očekávaná účinnost odráží poznatky z oblasti behaviorální ekonomie a jejichž nastavení nepovede k produktové regulatorní arbitráži (tj. situaci, kdy jsou dvě obsahově blízké činnosti/produkty regulovány ve významně různém rozsahu, což vede ke změně nabídky na trhu ve prospěch méně regulovaného segmentu)
- **distribuční neutralita regulace** – rozsah ochrany spotřebitele by měl být stejný jak pro službu poskytovanou finančním zprostředkovatelem, tak i pro přímý prodej produktů finančními institucemi

b) konkrétní

- **jednotné požadavky na vstup osob do odvětví**
  - minimální všeobecné vzdělání – ukončené středoškolské

- složení akreditované odborné zkoušky
  - prokázání morální bezúhonnosti (důvěryhodnosti)
  - finanční vybavenost (základní kapitál, pojištění profesní odpovědnosti)
  - organizační požadavky (řídící a kontrolní systémy, systémy řešení stížností a sporů)
- **jednotná podoba podnikatelských oprávnění fin. zprostředkovatelů**
    - 2 oprávnění: samostatní zprostředkovatelé (SZ) a vázaní zástupci (VZ)
    - SZ odpovídají za svou činnost; za VZ odpovídá buď SZ, nebo poskytovatel finanční služby (např. banka, pojišťovna)
    - každý VZ má v každém sektoru finančního trhu právě jednoho zastoupeného
- **jednotná registrační procedura a informace ve veřejnoprávním registru**
    - registr vede Česká národní banka
    - evidují se jak aktuální, tak historické údaje o dané osobě
- **jednotné principy pravidel jednání**
    - odborná péče odrážející nejlepší zájem klienta
    - srozumitelně prezentované předmluvní informace o produktu a jeho distributorovi
- **jednotné kompetence k výkonu licenčních (povolovacích) a dohledových činností na finančním trhu**
    - Česká národní banka
- **jednotný systém mimosoudního řešení spotřebitelských sporů na fin. trhu**
    - Finanční arbitr

5. Úvěry na finančním trhu obecně

základní charakteristika sektoru, základní pojmy, druhy úvěrových vztahů a jejich regulace a dohled, poskytovatelé a zprostředkovatelé úvěrů, RPSN a základy finanční matematiky úvěrů, doplňkové finanční produkty k úvěrům

5.1. ZÁKLADNÍ POJMY

Úvěrem obecně je právo použít cizí peněžní prostředky pro vlastní potřebu s povinností je v určité lhůtě vrátit a zaplatit za toto právo odměnu (úrok). Pokud si člověk vezme úvěr, vznikne mu dluh a stane se z něj dlužník. **Dluh** je dosud nesplněná povinnost něco udělat, nebo něco zaplatit. Dluh v sobě zahrnuje **jistinu** úvěru (částku, která byla věřitelem poskytnuta/půjčena) a jeho **příslušenství** (odměnu věřitele za to, že peníze poskytnul). Příslušenstvím jsou zejména **úroky**, ale také jiné **poplatky** (např. za poskytnutí úvěru, sepsání smlouvy, vedení úvěrového účtu).

V případě **půjčky** smlouva vzniká nikoli uzavřením písemné dohody, ale poskytnutím peněz z ruky do ruky nebo převodem na účet. Nový občanský zákoník upravuje jak půjčky, které nazývá zápůjčkou, tak úvěry. Vzhledem k tomu, že nový občanský zákoník sjednocuje právní úpravu dříve rozdělenou mezi občanský a obchodní zákoník, některé rozdíly mezi úvěrem a půjčkou vyplývající z rozdílné právní úpravy (např. délka promlčecí doby) již nejsou podstatné.

Právo věřitele na vrácení půjčených peněz se označuje jako **pohledávka**. Této pohledávce odpovídá povinnost dlužníka půjčené peníze vrátit. Vztahu mezi věřitelem a dlužníkem, tj. vzájemným právům a povinnostem, se říká závazek.

Odloženou platbou je forma nákupu věci, při které namísto kupujícího zaplatí nákup někdo jiný, komu následně kupující kupní cenu splácí, tedy nákup na splátky.

Leasing je forma užívání věci (nejčastěji automobilu), kdy věc koupí místo uživatele někdo jiný (leasingová společnost), který věc uživateli za peníze pronajme. V případě finančního leasingu se uživatel o věc stará jako o vlastní a po určité době pronájmu si ji smí odkoupit. V případě operativního leasingu uživatel věc pouze používá, zatímco veškerý servis zajišťuje leasingová společnost. Uživatel pouze platí dohodnuté částky, v nichž je obsažen jak nájem věci, tak veškerý servis s ní související.

Dluh je možné dle znění smlouvy splatit najednou, nebo jej dlužník může splácet ve splátkách. **Splátkový kalendář** je mapa povinností splácet svůj dluh rozložený na menší dluhy. Každý z těchto menších dluhů (splátek) je dluhem samostatným, který je nutno splatit řádně a včas, tj. nedostat se do prodlení. Sankcí za prodlení s plněním splátkového kalendáře bývá většinou povinnost zaplatit celý dluh najednou a ihned, tj. ztráta výhody splátek.

Každý dluh je nutno splatit řádně a včas. Slovo „řádne“ znamená, že je zaplacená celá dlužná částka. Slovo „včas“ znamená, že dlužník zaplatí tak, aby peníze byly připsány na účet věřitele v den splatnosti, tedy v den, kdy má být dluh zaplacen (většinou to znamená podat příkaz k platbě či složenku několik dní přede dnem splatnosti). Pokud dlužník nezaplatí řádně a včas, dostane se do **prodlení**, což znamená, že byla porušena povinnost něco udělat/zaplatit. Za každé porušení povinnosti většinou následují sankce v podobě smluvních pokut či úroků z prodlení, v některých případech odstoupení věřitele od smlouvy ústící v povinnost zaplatit celý úvěr najednou a ihned či předem ve smlouvě uvedené sankce v podobě ztráty výhody splátek (viz výše). Prodlení se týká většinou splácení úvěru, tedy situace, kdy dlužník zaplatí pozdě nebo zaplatí nižší částku, než bylo dohodnuto. Prodlení se však může týkat i jiných povinností, jako např. povinnosti informovat věřitele v předem stanovené lhůtě o změně zaměstnavatele,

bydliště apod. Někteří věřitelé tvrdě sankcionují dlužníky právě na takovýchto opomenutích a vymáhají pokuty ve výši několika tisíc i za jediný den prodlení.

5.2. DRUHY ÚVĚŘŮ

Podle osoby věřitele:

- bankovní úvěry (věřitelem je banka nebo družstevní záložna)
- nebankovní úvěry

Podle délky trvání:

- krátkodobé (splatné do 1 roku)
- střednědobé (1 - 5 let)
- dlouhodobé (nad 5 let)

Podle účelu použití úvěru:

- na spotřebu (určené pro koupi spotřebního zboží, např. auta, televize, lednice, na dovolenou)*
- na bydlení
- ostatní.

Pozn. Úvěrem ve smyslu regulace je např. i finanční leasing (automobil nakoupí leasingová společnost, která jej pronajme uživateli; uživatel se o auto stará jako o vlastní a po určité době pronájmu si ho smí odkoupit).

Podle zajištění:

- úvěry nezajištěné
- úvěry zajištěné – např. ručením (závazkem jiného člověka, že dluh zaplatí, pokud jej nezaplatí dlužník), zástavním právem k nemovitosti (tzv. hypotékou) či k jiné věci, zajišťovacím převodem práva či dohodou o srážkách ze mzdy či jiných příjmů.

Hypoteční úvěr je jedním z úvěrů spadajících do spotřebitelského úvěru na bydlení. Jeho charakteristikou je, že je zajištěn zástavním právem k nemovitosti. Pokud se dlužník dostane do prodlení, věřitel může zastavenou nemovitost v dražbě prodat, z výtěžku dražby se uspokojit a přebytek (po zaplacení dluhu) musí dlužníkovi vrátit.

Americká hypotéka je neúčelový úvěr zajištěný zástavním právem k nemovitosti a řídí se shora popsanou úpravou spotřebitelského úvěru. Americká hypotéka má obvykle vyšší úrokovou sazbu než hypoteční úvěr na bydlení, avšak nižší než běžný spotřebitelský úvěr.

Podle osoby dlužníka:

- spotřebitelské úvěry
- úvěry poskytované osobám, které nejsou spotřebiteli

Pozn. Pokud je dlužníkem spotřebitel, je mu poskytnuta zvláštní ochrana. Pokud je dlužníkem podnikatel, zvláštní ochrana mu poskytnuta není. Mezi oběma typy úvěru je tenká hranice, která je často zneužívána neférovými zprostředkovateli i věřiteli ve snaze vyhnout se ochraně poskytované spotřebitelům. Jedna osoba může být současně podnikatelem i spotřebitelem. Pokud člověk pracuje na živnostenský list, je důležité, za jakým účelem si půjčuje peníze. Pokud si taxikář pořídí na leasing auto pro účely taxislužby, nevystupuje v roli spotřebitele. Pokud si totéž auto pořídí pro sebe samého, vystupuje v roli spotřebitele. Totéž platí pro jiná povolání, např. řemeslná. Instalatér může mít velké kombi a odečítat jeho pořizovací hodnotu

a náklady na jeho provoz z daní, avšak nepožívá výhod předpisů na ochranu spotřebitele, zatímco pokud toto velké kombi koupí pro rodinu, je jako spotřebitel chráněn.

5.3. REGISTRY DLUŽNÍKŮ

Nejpozději v případě delšího prodlení (zpravidla 6 - 8 týdnů) je dlužník zapsán do tzv. registru dlužníků. Registr dlužníků je elektronická databáze, která shromažďuje osobní údaje o dlužnících, jejich dlužích a platební morálce. V České republice existují 3 oficiální registry dlužníků – spotřebitelů. Jedná se o **Bankovní registr klientských informací (BRKI** – provozován společností CBCB, členy registru jsou pouze banky), **Nebankovní registr klientských informací (NRKI** – provozován společností CNCB, členy jsou kromě bank i nebankovní úvěrové společnosti a leasingové společnosti) a sdružení **SOLUS**, jehož členy jsou kromě bank a seriózních nebankovních věřitelů i telekomunikační operátoři a distributoři energií. BRKI a NRKI jsou společně provozovány společností CRIF – Czech Credit Bureau.

Existují v zásadě dva druhy registrů:

- **registr negativní**, který vede o dlužníku informace, pouze pokud je dlužník v prodlení, tedy nesplácí (výše uvedený SOLUS) a
- **registr pozitivní**, který vede o dlužníku informace již na základě pouhé skutečnosti, že dlužník někomu (bance, nebankovnímu věřiteli, leasingové společnosti) dluží, nebo dokonce na základě pouhé žádosti o úvěr (výše uvedené BRKI a NRKI). Tento druh registru vede údaje o platební morálce, lze z něj vyčíst i to, že dlužník řádně a včas splácí a vede samozřejmě i údaje negativní, tedy když se dlužník dostává do prodlení.

Registry dlužníků slouží věřitelům k posouzení pravděpodobnosti, že bude úvěr splacen. Ze záznamů v pozitivním registru lze vyčíst, kolik úvěrů v jakém objemu dlužník splácí a zda bude mít při svých příjmech na splácení dalšího úvěru. Záznam v negativním registru pak většinou výrazně snižuje pravděpodobnost, že bude dlužníku poskytnut úvěr od seriózního věřitele. U pozitivních registrů je však nutno upozornit, že se v něm může člověk objevit i na základě pouhé žádosti o úvěr, který nakonec odmítl, protože si jej vzal u jiného věřitele.

Kromě výše uvedených tří hlavních registrů dlužníků – spotřebitelů, existuje více samozvaných registrů dlužníků, založených za jediným účelem. Cílem je získat od dlužníků peníze, aniž by registr předal výpis přijímaný poskytovateli úvěrů. Tyto registry masivně inzerují své služby, které jsou však spotřebiteli k ničemu, protože mají malou základnu členů. Na to, aby měla data z registru dlužníků pro věřitele informační hodnotu, je totiž třeba co největšího počtu členů registru ze strany věřitelů, kteří do registru nahrávají data o svých klientech. Nesoriozní registry na podnikání těch seriózních pouze parazitují, v některých případech, jako je **Centrální registr dlužníků (CERD)** se dokonce vydávají za subjekt, který je uvedeným třem seriozním registrům nadřazen. Potvrzení z takových registrů, že neevidují za člověkem žádný dluh, nemá informační hodnotu, neboť jejich členská základna je malá či dokonce nulová. Registr je tzv. prázdný, žádné (nebo skoro žádné) dluhy v něm totiž zaznamenány nejsou (na rozdíl od výše uvedených registrů společností CRIF a SOLUS).

5.4. ÚROČENÍ ÚVĚRU, UMOŘOVÁNÍ JISTINY A SPLÁTKOVÝ KALENDÁŘ

Zapůjčí-li jeden subjekt (věřitel – např. banka, stavební spořitelna) druhému (dlužníkovi, spotřebiteli, zákazníkovi) peněžní prostředky, bude požadovat odměnu jako náhradu za dočasnou ztrátu kapitálu, za riziko spojené se změnami tohoto kapitálu (inflace) a za nejistotu, že kapitál bude splacen v dané lhůtě a výši. Tato odměna se nazývá *úrok*. Věřitel tedy získává úrok za to, že poskytl své peníze dočasně někomu jinému a nemohl je alternativně zhodnotit

spořením či investováním. Z pohledu dlužníka je úrok cenou, kterou platí za získání úvěru. V případě úvěru na bydlení je pak možno úrok chápat jako cenu za to, že zákazník nemusí např. platit nájemné a může si opatřit vlastnické bydlení. Doba, po kterou je peněžní částka zapůjčena, tedy doba, za kterou počítáme úrok, nazýváme *dobou splatnosti* (resp. dobou trvání úvěrové smlouvy, dobou existence smluvního vztahu, apod.).

Vyjádříme-li úrok v procentech z hodnoty kapitálu za časové období, dostaneme *úrokovou sazbu* (*úrokovou míru*). Sazba uvedená např. ve smlouvě o hypotečním úvěru se označuje jako *nominální* a uvádí se většinou v ročním vyjádření (tzv. „p.a.“ – z latinského *per annum*). Z ní lze po zahrnutí různých dalších toků s úvěrovým produktem spojených spočítat i sazby tzv. *efektivní*, které zohledňují např. skutečnost, že úroky zaplacené z úvěru na bydlení lze (po splnění zákonných podmínek) uplatnit jako nezdanitelnou část daně z příjmů (tj. nominální sazbu efektivně snižují), nebo že v rámci hypotéky platí věřitel bance kromě úroků ještě další poplatky (pak se efektivní sazba naopak zvyšuje).

Úrokovým obdobím nazýváme dobu, za kterou si věřitel připisuje úroky. V případě naprosté většiny retailových smluv je úrokovým obdobím měsíc. Zde pak rozlišujeme tzv. *polhůtní* resp. *předlhůtní úročení*. Kritériem je, v jakém okamžiku dochází k placení úroku. V případě polhůtního úročení (které je nejběžněji uplatňované) se úroky platí na konci úrokového období. Jde-li o úročení předlhůtní, dochází k placení úroků na jeho začátku.

Při sjednávání hypotečního úvěru banka může požadovat (buď pro poskytnutí úvěru vůbec, nebo pro nabídnutí výhodnější sazby), aby byl úvěr zajištěn takovým zástavním právem, jehož hodnota přesahuje určitou minimální stanovenou úroveň hodnoty úvěrovaného objektu. Z druhého pohledu – klientovi sděluje maximální výši úvěru, který může být vzhledem k nemovitostem, které úvěr mají zajistit, bankou poskytnut (tento ukazatel označujeme jako LTV – *Loan To Value*; např. LTV 100 značí tzv. 100% hypotéku).

Má-li být úvěr splácen pravidelnými platbami, sestavují banky či jiní poskytovatelé úvěrů pro své klienty tzv. umořovací plán, resp. splátkový kalendář. Umořovací plány slouží především k výpočtu a přehledu o výši jednotlivých plateb v průběhu splácení úvěru. Z hlediska účetního a daňového se využívá k odlišení úmoru a úroku při evidenci výdajů spjatých s úvěrem (úmory snižují bilanční závazky a úroky se zahrnují do nákladů). Z pohledu poskytovatele úvěru je pak využíván ke zjištění stavu dosud nesplaceného úvěru pro potřeby výpočtu úrokové platby, např. při prodloužení ve splácení.

Splátkový kalendář obsahuje pro každé období, pro které se sestavuje a v němž je úvěr splácen:

- výši anuity (splátky)
- výši úroku z úvěru
- výši úmoru (částky, o kterou je v každém období snížena jistina)
- zůstatek jistiny (po odečtení úmoru)

Pro uvedené veličiny přitom platí následující:

- anuita (splátka) se v průběhu trvání úvěru nemění
- úrok je násobek aktuálně dlužné částky (vykazované jako zůstatek úvěru v předchozím období, tj. po poslední splátce) a sjednané úrokové sazby
- úmor je rozdíl mezi anuitou a úrokem
- dlužný zůstatek (jistina) se v každém období snižuje o výši úmoru

- úroky v čase klesají a úmory naopak v čase rostou, resp. s postupem času klient ze své pravidelné splátky splácí čím dál větší díl dlužné částky a naopak se mu snižuje úroková zátěž.

Ze splátkového kalendáře vyčteme i některé další informace s informační hodnotou pro klienta. Doplněním tabulky o součtový řádek můžeme jednoduše získat sumární hodnoty úvěrového produktu za celou dobu jeho trvání.

5.5. SPECIFIKA ÚVĚRŮ NA BYDLENÍ

5.5.1. Předčasné splacení a fixace

Úvěry na bydlení jsou běžně sjednávány na relativně dlouhou dobu splácení. Může se tedy stát, že v určitou chvíli může klient z různých důvodů disponovat volnými prostředky, kterými by rád svůj dluh umořil, ať už zcela či jen částečně, aby snížil objem úrokových plateb placených bance.

Pravidla pro předčasné splacení hypotečního úvěru plynou z toho, jaké banka používá k financování úvěru zdroje. Pokud např. emituje pětileté dluhopisy a za takto získané peníze poskytne klientům úvěr s pětiletou fixací, potřebuje, aby úroky od klienta získávala právě po tuto dobu, aby pokryla kupónové platby držiteli dluhopisu a další náklady. Proto banka automaticky neumožňuje, aby jí klient bez dohody kdykoli - tj. mimo okamžik konce fixace - peníze vrátil zpět, a dále tak již úroky neplatil. Pokud už na předčasné splacení kývne, naučtuje si většinou za tento úkon pokutu, odpovídající často až výši veškerých úroků, které by klient jinak do konce fixace musel zaplatit. Proto platí, že očekává-li klient při uzavírání smlouvy o hypotéce v několika nejbližších letech určitý významný příjem finančních prostředků, měl by tuto skutečnost zohlednit při výběru kratší doby fixace.

Jinou možností, kterou banky mohou v případě, kdy klient žádá volnější režim splácení, např. pro potřeby operativnějšího prodeje kupované nemovitosti (ať už ze spekulativních či jiných, např. rodinných důvodů), využít, je zahrnout právo předčasného splacení do úrokové sazby nebo do jiné nákladové položky typu poplatku za právo na předčasné splacení. Mohou tedy nabídnout možnost splatit část úvěru, ale za cenu vyšší úrokové sazby, resp. průběžně placeného poplatku.

Další možností, kdy banka může nabídnout splatit úvěr kdykoli, je variabilní úroková sazba. Banka může nabídnout hypotéku se sazbou, která je vázána na jinou referenční úrokovou sazbu na trhu (např. měsíční PRIBOR). Banka si pak na trhu půjčuje „krátké peníze“ a klientům je účtuje s přírůžkou. Pokud klient půjčku kdykoli splatí, bance to nebude vadit, neboť jí nebudou přetrvávat žádné již existující závazky, aniž by proti nim vytvářela odpovídající pohledávky. Nevýhodou tohoto řešení je samozřejmě nejistota klienta ohledně vývoje úrokových sazeb.

V případě, jedná-li se o hypotéku neúčelovou, spadající do režimu regulace spotřebitelských úvěrů, lze učinit mimořádnou splátku části nebo celého úvěru kdykoli, byť i zde mohou finanční instituce účtovat dlužníkovi určitou (zákonem regulovanou) formu náhrady tzv. účelně vynaložených nákladů.

Po provedení mimořádné splátky se zbývající výše úvěru sníží, což ve většině případů znamená snížení pravidelných splátek. Pokud by si chtěl naopak klient při zachování výše splátky zkrátit dobu splácení hypotéky, znamenalo by to již nutnost (většinou v řádech tisíců korun zpoplatněné) změny smluvních podmínek.

5.5.2. Převzetí hypotéky

V situaci, kdy sjednané úvěrové podmínky neumožňují klientovi s únosnými náklady realizovat předčasné splacení hypotéky, a klient se přesto potřebuje úvěru „zbavit“ (např. potřebuje nutně prodat nemovitost, která je hypotékou zatížena), nabízejí banky ještě možnost tzv. převzetí hypotéky. V takové situaci nedochází ke splacení hypotéky – ta pokračuje dle původních podmínek úvěrové smlouvy dále s tím rozdílem, že dojde ke změně dlužníka. Úskalím převzetí hypotéky je ale najít vhodného kupce. Ten totiž musí být ochoten a schopen pokračovat ve splácení za stejných podmínek jako dosavadní majitel. Znamená to, že kupec přistoupí na stejnou úrokovou sazbu, na stanovenou dobu fixace úroku i na délku splatnosti úvěru jakou si dohodl s bankou původní majitel. Najít kupce pro převzetí hypotéky zároveň znamená, že musí splnit požadavky banky jako původní žadatel o hypotéku. V praxi jde o to, že banka si u takového adepta prověří jeho bonitu stejně jako u každého nového žadatele o hypotéku. Součástí tohoto procesu je i zjišťování jeho záznamů v bankovních i nebankovních registrech, jestli v posledních letech pravidelně splácel půjčky. Když banka o kupci zjistí, že je v pořádku a je dostatečně bonitní, pak je převod hypotéky záležitost v řádu dnů. Výhodou převzetí hypotéky je také úspora na poplatcích. Banky v tomto případě nepožadují nový odhad ceny nemovitosti ani poplatek za vyřízení úvěru, což dohromady může dělat i desetitisíce korun. Kupující ušetří i čas, který by jinak strávil vyřizováním nové hypotéky.

5.5.3. Refinancování

Na konci období fixace nabízí banka klientovi novou úrokovou sazbu. Nabízí sazbu nejen pro stejnou fixaci, jakou měl klient do té doby, ale i pro fixace jiné. Běžně se stává, že banka v první nabídce, kterou klientovi zasílá cca měsíc před vypršením fixace, vsadí na to, že klient buď vůbec nebude pátrat po výhodnějších nabídkách u konkurence, nebo jej odradí podstupovat znovu celý proces sjednávání nové smlouvy. Nabídne mu tak vyšší úrokovou sazbu a čeká na jeho reakci. Klient tak stojí před rozhodnutím, zdali nabídku přijmout a pokračovat ve splácení s novou nabídnutou úrokovou sazbou, nebo zda hypotéku splatit, např. jiným úvěrem (hypotékou či úvěrem ze stavebního spoření) sjednanou u jiné banky (tzv. refinancování). Rozhodovat by se měl podle toho:

- jaké jsou nabídky konkurence a
- jaké budou náklady spojené s přechodem k jiné bance (poplatky za vyřízení hypotéky, za odhad ceny zastavené nemovitosti, časové náklady, apod.).

Vyhodnotí-li klient situaci tak, že bude vhodné vzhledem k nabízeným podmínkám provést změnu hypoteční banky a sdělí-li toto rozhodnutí své dosavadní bance, lze očekávat, že od ní – v zájmu toho, aby si banka klienta udržela – obdrží druhou, výhodnější nabídku, dle které se již pak případné rozhodnutí o změně nemusí jevit jako tolik naléhavé a výhodné.

5.6. DOPLŇKOVÉ FINANČNÍ PRODUKTY K ÚVĚŘŮM

Hlavními finančními produkty, které „doprovázejí“ úvěrové produkty, jsou platební a pojišťovací instrumenty. Pomineme-li platební účet, jehož sjednání bývá u hypotečního úvěru některými bankami požadováno, jsou relevantními především pojistné produkty (životní a majetková). V případech některých speciálních hypoték vstupují do hry i některé produkty investiční povahy.

Smyslem sjednání životního pojištění jako doplňku k úvěrovému produktu je zajištění splacení úvěru pro případ, kdy dlužník zemře nebo kdy čelí takové újmě na zdraví, která mu znemožní být ekonomicky aktivní. Sjednání životního pojištění fakticky snižuje rizikovost dlužníka v očích věřitele a umožňuje tak, aby byl úvěr sjednán za nižší úrokovou sazbu. Riziko platební

neschopnosti dlužníka umožňuje snížit i pojištění schopnosti splácet úvěr, které je vázáno na konkrétní úvěrový vztah.

Podobnou, tj. zajišťovací funkci plní ve vztahu k hypotečním úvěrům pojištění nemovitosti. To eliminuje riziko, že např. v důsledku živelní škody ztratí sjednaná zástava svou hodnotu a přestane být vůči úvěru efektivním zajištěním.

5.7. PŘEHLED PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

tuzemská právní úprava

- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (nový) – obsahuje ustanovení týkající se uzavírání smluv, plnění smluvních povinností a sankce za jejich nesplnění, úpravu spotřebitelských smluv, smluv o finančních službách, smluv o úvěru a o zápůjčce – týká se smluv uzavřených od 1.1.2014
- zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník – obsahoval právní úpravu smlouvy o půjčce, základní ustanovení týkající se uzavírání smluv, plnění smluvních povinností a sankce za jejich nesplnění, úpravu spotřebitelských smluv – týká se smluv uzavřených do 31.12.2013
- zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník - obsahoval právní úpravu smlouvy o úvěru – týká se smluv uzavřených do 31.12.2013
- zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele – obsahuje základní povinnosti podnikatelů při poskytování služeb včetně poskytování úvěrů. Obsahuje příkladný seznam zakázaných obchodních praktik.
- zákon č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru – obsahuje podrobnou právní úpravu spotřebitelského úvěru
- zákon č. 96/1993 Sb., o stavebním spoření – obsahuje právní úpravu stavebního spoření včetně poskytování úvěrů ze stavebního spoření

související evropské předpisy

- směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/48/ES o smlouvách o spotřebitelském úvěru a o zrušení směrnice Rady 87/102/EHS ve znění směrnice Komise 2011/90/EU ze dne 14. listopadu 2011, kterou se mění část II přílohy I směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/48/ES, kterou se stanoví dodatečné předpoklady pro výpočet roční procentní sazby nákladů
- směrnice Rady 85/577/EHS ze dne 20. prosince 1985 o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených mimo obchodní prostory
- směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách
- směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/29/ES o nekalých obchodních praktikách vůči spotřebitelům na vnitřním trhu a o změně směrnice Rady 84/450/EHS, směrnic Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES, 98/27/ES a 2002/65/ES a nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 2006/2004 (směrnice o nekalých obchodních praktikách)
- směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/65/ES ze dne 23. září 2002 o uvádění finančních služeb pro spotřebitele na trh na dálku a o změně směrnice Rady 90/619/EHS a směrnic 97/7/ES a 98/27/ES
- směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/17/EU ze dne 4. února 2014 o smlouvách o spotřebitelském úvěru na nemovitosti určené k bydlení a o změně směrnic 2008/48/ES a 2013/36/EU a nařízení (EU) č. 1093/2010

6. Spotřebitelský úvěr

zákon o spotřebitelském úvěru – působnost, předsmulvná povinnosti, úvêruschopnost, RPSN, předčasné splacení a odstoupení od smlouvy, přiměřenost zajištění, sankce

6.1. POJMY A ZÁKLADNÍ KLASIFIKACE

Spotřebitelským úvêrem je podle platné právní úpravy - zákon č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvêru (dále jen v kapitole 4 „ZSÚ“ - odložená platba, peněžitá zápůjčka, úvêr nebo obdobná finanční služba poskytovaná nebo zprostředkovaná spotřebiteli (podnikatelem), ať už neúcelová (klasický spotřebitelský úvêr, americká hypotéka, kontokorent, kreditní karta apod.) či úcelová (hypoteční úvêr na bydlení, úvêr ze stavebního spoření, překlenovací úvêr, splátkový prodej, finanční leasing apod.), zajištěná či nezajištěná.

Z výše uvedeného vyplývá, že pro účely posouzení finanční služby jako spotřebitelského úvêru je důležité rozlišit, kdo je spotřebitelem a kdo je podnikatelem. Oba pojmy definuje zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen v kapitole 6 „OZ“).

Za **spotřebitele** je podle § 419 OZ považován člověk, který mimo rámec své podnikatelské činnosti nebo mimo rámec samostatného výkon svého povolání uzavírá smlouvu s podnikatelem nebo s ním jinak jedná. Tedy spotřebitelem není jakýkoli člověk jednající s jiným člověkem, ale jen člověk jednající nepodnikatelsky s člověkem, který naopak podnikatelsky jedná.

Za **podnikatele** je naopak podle § 420 OZ považován ten, kdo samostatně vykonává na vlastní účet a odpovědnost výdělečnou činnost živnostenským nebo obdobným způsobem se záměrem činit tak soustavně za účelem dosažení zisku. Nezáleží přitom, zda má podnikatelské oprávnění k dané činnosti, nebo zda skutečně dosahuje zisku, ale posuzuje se faktický způsob výkonu činnosti včetně soustavnosti a záměr dosahovat zisku (i když jej nedosáhne a je ve ztrátě).

Spotřebitelským úvêrem není služba, která je poskytována či zprostředkována nepodnikatelským způsobem nebo která má sloužit k financování podnikatelské činnosti dlužníka. Z toho vyplývá, že spotřebitelem může být ve smluvním (úvêrovém) vztahu i člověk, který je osobou samostatně výdělečně činnou, pokud si úvêr bere pro svou osobní potřebu a nikoli pro účely podnikání.

Zákon v rámci spotřebitelských úvêrů přitom rozlišuje:

- spotřebitelský úvêr na bydlení,
- vázaný spotřebitelský úvêr,
- spotřebitelský úvêr jiný než na bydlení.

Spotřebitelským úvêrem na bydlení je spotřebitelský úvêr

- zajištěný nemovitou věcí nebo věcným právem k nemovité věci,
- úcelově určený k
  - nabytí, vypořádání nebo zachování práv k nemovité věci nebo součásti nemovité věci,
  - výstavbě nemovité věci nebo součásti nemovité věci,
  - úhradě za převod družstevního podílu v bytovém družstvu nebo nabytí účasti v jiné právnické osobě za účelem získání práva užívání bytu nebo rodinného domu,

- změně stavby podle stavebního zákona nebo jejímu připojení k veřejným sítím,
- úhradě nákladů spojených se získáním peněžité zápůjčky, úvěru nebo jiné obdobné finanční služby s účelem uvedeným výše, nebo
- splacení úvěru, peněžité zápůjčky nebo jiné obdobné finanční služby poskytnuté k účelům uvedeným výše, nebo
- poskytnutý stavební spořitelnou podle zákona upravujícího stavební spoření.

Typickým spotřebitelským úvěrem na bydlení je tak hypoteční úvěr (na bydlení) nebo úvěr ze stavebního spoření.

Vázaným spotřebitelským úvěrem je spotřebitelský úvěr, který je vázaný na koupi zboží nebo poskytnutí služby, s výjimkou spotřebitelského úvěru na bydlení. Platí, že spotřebitelský úvěr je vázaný na koupi zboží nebo poskytnutí služby, pokud je určen výhradně k financování koupě určitého zboží nebo poskytnutí určité služby a

- prodávající nebo osoba poskytující službu je zároveň poskytovatelem úvěru,
- poskytovatel úvěru využije služeb prodávajícího nebo osoby poskytující službu v souvislosti s uzavřením nebo přípravou smlouvy, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr, nebo
- konkrétní zboží nebo služba jsou výslovně uvedeny ve smlouvě o spotřebitelském úvěru.

Spotřebitelským úvěrem jiným než na bydlení označujeme ostatní spotřebitelské úvěry, jako jsou například kontokorentní úvěr, kreditní karta, nákup na splátky, finanční leasing.

6.2. OSOBY OPRÁVNĚNÉ PODNIKATELSKY DISTRIBUOVAT SPOTŘEBITELSKÝ ÚVĚR

6.2.1. Poskytovatelé a zprostředkovatelé úvěru

ZSÚ stanoví, které osoby jsou oprávněné spotřebitelský úvěr poskytovat nebo zprostředkovat podnikatelským způsobem. Tyto osoby musí obecně splnit požadavky na vstup do odvětví – zejména být důvěryhodné, odborně způsobilé, finančně vybavené (případně pojištěné). Oprávnění k distribuci (poskytování nebo zprostředkování) vydává ČNB, která rovněž vede registr těchto osob.

Poskytovat podnikatelsky **spotřebitelský úvěr** jsou za podmínek stanovených ZSÚ oprávněni pouze:

- banka (vč. zahraničních z EU),
- spořitelní a úvěrní družstvo,
- platební instituce (vč. zahraničních z EU),
- poskytovatel platebních služeb malého rozsahu,
- instituce elektronických peněz (vč. zahraničních z EU),
- vydavatel elektronických peněz malého rozsahu,
- nebankovní poskytovatel spotřebitelského úvěru.

Osoby, které mají oprávnění k poskytování spotřebitelského úvěru na základě jiného zákona než ZSÚ, získávají sice oprávnění na základě tohoto jiného zákona, avšak při poskytování spotřebitelského úvěru jsou povinny řídit se požadavky kladenými na jejich činnost v ZSÚ.

Zprostředkovávat podnikatelsky **spotřebitelský úvěr** je za podmínek stanovených ZSÚ oprávněn pouze

- samostatný zprostředkovatel,

- vázaný zástupce,
- zprostředkovatel vázaného spotřebitelského úvěru,
- zahraniční zprostředkovatel (z jiného členského státu EU).

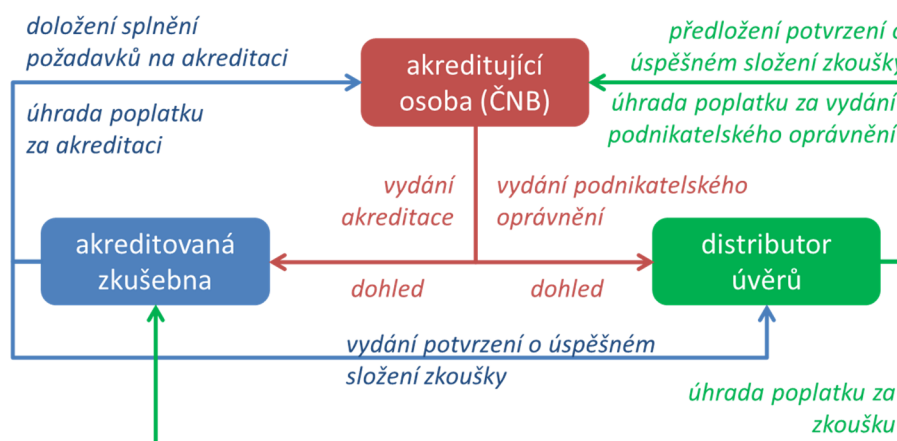
Samostatný zprostředkovatel zprostředkovává spotřebitelský úvěr na základě a) smlouvy uzavřené v písemné formě s jednou nebo více osobami oprávněnými poskytovat spotřebitelský úvěr, nebo b) na základě smlouvy o zprostředkování spotřebitelského úvěru se spotřebitelem. Vázaným zástupcem se rozumí ten, kdo je oprávněn zprostředkovávat spotřebitelský úvěr pro právě jednoho **zastoupeného** – tj. buď pro samostatného zprostředkovatele, nebo pro poskytovatele spotřebitelského úvěru. Zprostředkovatelem vázaného spotřebitelského úvěru se rozumí ten, kdo je oprávněn zprostředkovávat pouze tzv. **vázaný spotřebitelský úvěr**, tj. úvěr určený financování jím prodávaného zboží nebo jím poskytované služby.

Některé (výše uvedené) osoby jsou oprávněny poskytovat či zprostředkovávat spotřebitelské úvěry na základě oprávnění uděleného v jiném (pro ně domovském) členském státu EU. Takto mohou v ČR působit v režimu tzv. pasportingu buď prostřednictvím pobočky nebo přeshraničně, tj. bez pobočky na území ČR (např. přes internet).

6.2.2. Požadavky na odbornost

Při vstupu do odvětví (tj. za účelem splnění podmínek pro získání příslušného podnikatelského oprávnění) musí poskytovatelé a zprostředkovatelé prokázat svou odbornou způsobilost. Ta se skládá z všeobecných znalostí a dále z odborných znalostí a dovedností. **Všeobecné znalosti** se prokazují **maturitou** (s výjimkou osob, které působily k datu účinnosti odvětví 3 a více let), **odborné znalosti a dovednosti** pak **osvědčením o absolvování odborné zkoušky**, vykonané u zkušebny s akreditací od ČNB (**akreditovaná osoba**). Obsah zkoušky je dán podle toho, v jaké oblasti spotřebitelských úvěrů zamýšlí uchazeč působit.

Obrázek [1] - Model akreditovaných zkušeben s dohledem státu

6.2.3. Ekonomické požadavky (kapitál, pojištění profesní odpovědnosti)

Nebankovní poskytovatelé úvěru musí udržovat **kapitál** ve výši nejméně 5 % objemu poskytnutých úvěrů, který zároveň nesmí klesnout pod úroveň počátečního kapitálu, tj. 20 mil. Kč). Samostatní zprostředkovatelé tuto povinnost nemají, musí však být **pojištěni** pro případ povinnosti nahradit spotřebiteli škodu způsobenou porušením některé ze zákonných povinností. Vázaní zástupci žádnou z těchto povinností nemají, neboť za jejich činnost (a případné škody touto činností způsobené) odpovídá zastoupený (poskytovatel, nebo samostatný zprostředkovatel).

6.2.4. Omezené trvání podnikatelského oprávnění

Oprávnění nebankovního poskytovatele, samostatného zprostředkovatele, zprostředkovatele vázaných spotřebitelských úvěrů a vázaného zástupce je v ZSÚ omezeno na dobu určitou (5 let u nebankovního poskytovatele a 1 rok u zprostředkovatelů) a jeho prodloužení je podmíněno úhradou správního poplatku orgánu dohledu (ČNB).

6.3. DŮLEŽITÁ PRAVIDLA JEDNÁNÍ DISTRIBUTORA SPOTŘEBITELSKÉHO ÚVĚRU A PRÁVA SPOTŘEBITELE

6.3.1. Informační povinnosti vůči spotřebiteli a RPSN

Distributor úvěru (zprostředkovatel nebo zprostředkovatel) musí vůči spotřebiteli splnit řadu informačních povinností. Většina z nich představují povinnosti **předsmluvní**, tj. jde o informace sdělované před sjednáním úvěrového produktu. Nejdůležitějšími z nich jsou informace o tom, kolik bude úvěr spotřebitele stát, tj. informace o splátkách, úrocích, poplatcích a dalších případných platbách, včetně plateb za možné doplňkové služby (například pojištění schopnosti splácet úvěr). Tyto informace je současně potřeba sdělovat ve standardizované (formulářové) podobě, tak aby si spotřebitel mohl nabídky poskytovatelů snáze vzájemně srovnat.

Cena zaplacená za úvěr je shrnuta v ukazateli **roční procentní sazbě nákladů (RPSN)**, která vyjadřuje celkové náklady úvěru vyjádřené jako procento z objemu půjčených peněz placené každý rok. Matematicky je svou podstatou sazbou, při které se vyrovnává současná hodnota výše všech (předpokládaných) budoucích čerpání úvěru na straně jedné, a splátek s ním spojených na straně druhé. S ohledem na různé konstrukce úvěrových produktů se při výpočtu RPSN vychází z určitých standardizovaných předpokladů. RPSN je vhodné, vzhledem ke svému netriviálnímu vzorci¹, počítat nějakým softwarovým kalkulátorem dostupným např. na webových stránkách [finančního arbitra](#).

Pro porovnání ceny úvěru by měl člověk sledovat údaj RPSN a nikoli samotnou úrokovou sazbu, která bývá často výrazně nižší. Výše RPSN (ani jiných nákladů spotřebitelského úvěru) není v ČR předmětem cenové regulace.

Typickou informací, která je sdělována **v průběhu smluvního vztahu**, je pak informace o stavu dlužné jistiny (resp. o vývoji umořování dluhu) nebo informace o změnách v smluvním vztahu (pokud je smlouva předpokládá, resp. připouští).

6.3.2. Posouzení úvěruschopnosti žadatele o spotřebitelský úvěr

Před uzavřením smlouvy o úvěru je věřitel povinen posoudit, zda je spotřebitel schopen úvěr řádně splácet a splatit. Věřitel nesmí spotřebiteli poskytnout úvěr, pokud je výsledek tohoto posouzení negativní. Rozhodujícími faktory při posuzování úvěruschopnosti, ač je zákon výslovně nestanoví, jsou přirozeně výše a struktura pravidelných příjmů a výdajů žadatele o úvěr, rovněž jako jeho úvěrová historie. Spotřebitel má možnost v tříleté lhůtě uplatnit na základě zákona u soudu neplatnost smlouvy, ve které byl spotřebitelský úvěr bez prověření

---

¹ $\sum_{k=1}^m \frac{A_k}{(1+RPSN)^{t_k}} = \sum_{l=1}^{m'} \frac{B_l}{(1+RPSN)^{s_l}}$, kde A_k jsou čerpání a B_l splátky v jednotlivých obdobích trvání úvěru

schopnosti spotřebitele splácet sjednán (soukromoprávní sankce). V takovém případě je spotřebitel povinen vrátit poskytovateli poskytnutou jistinu v době přiměřené jeho možnostem. Je-li spor o to, jaká je „doba přiměřená“, určí tuto dobu soud s přihlédnutím k příjmu spotřebitele a jeho celkovým sociálním a majetkovým poměrům.

Věřitel v případě porušení povinnosti posoudit úvěruschopnost spotřebitele současně čelí i riziku pokuty od ČNB (veřejnoprávní sankce).

6.3.3. Přiměřenost zajištění

Po spotřebiteli nesmí být požadováno zajištění úvěru, které má výrazně vyšší hodnotu než poskytnutý úvěr. Toto ustanovení chrání spotřebitele před jednáním poskytovatele, kteří poskytují úvěr nikoli s úmyslem dostat jej splacený se ziskem (s úroky), ale např. s úmyslem získat nemovitost vlastněnou spotřebitelem, která představuje zajištění úvěru.

6.3.4. Zákaz předražených telefonních služeb

Je zakázáno nabízet úvěry spotřebitelům prostřednictvím telefonních služeb s vyšší než běžnou cenou. Použití telefonního čísla začínajícího číslicí „9“ při inzerci spotřebitelského úvěru dává najevo, že nejde o seriózní nabídku.

6.3.5. Právo odstoupit od smlouvy a zrušení doplňkových služeb

Od smlouvy o spotřebitelském úvěru i smlouvy o zprostředkování, kterou je nutné uzavřít písemně, je možné bez uvedení důvodů odstoupit, a to ve lhůtě 14 dnů od uzavření smlouvy. Dopis o odstoupení od smlouvy musí být poskytovateli nebo zprostředkovateli zaslán nejpozději poslední den této lhůty. Poskytovatel nebo zprostředkovatel nemůže požadovat, aby byl podpis na odstoupení od smlouvy úředně ověřen.

Odstoupením od smlouvy od úvěru zanikají i smlouvy o případných doplňkových službách (např. pojištění schopnosti úvěr splácet). Pokud spotřebitel jako podmínku získání úvěru uzavře smlouvu o drahém životním pojištění, odstoupením od smlouvy o úvěru se toto životní pojištění ruší. Smluvní ujednání se zprostředkovatelem, že není oprávněn životní pojištění zrušit, je neplatné pro rozpor se zákonem.

6.3.6. Zánik vázaného úvěru

V případě úvěrů poskytnutých na nákup konkrétní věci (např. úvěr na televizi, lednici nebo pračku) zaniká smlouva o úvěru odstoupením od kupní smlouvy (např. z důvodu vady, nebo při koupi přes internet, kdy spotřebitel může zboží do 14 dnů vrátit). Se zánikem úvěru nesmí být spojeny žádné sankce, a pokud byla kupní smlouva uzavřena mimo obchodní prostory prodávajícího (např. na předváděcí akci nebo u spotřebitele doma pomocí obchodního zástupce) nebo na dálku (např. přes internet), spotřebitel není povinen vrátit věřiteli půjčenou částku, dokud neobdrží zpět od prodávajícího zaplacenou kupní cenu.

6.3.7. Odměna za zprostředkování

Zprostředkovatel nesmí po spotřebiteli požadovat zaplacení odměny za své služby předem. Pokud požaduje poplatek za zprostředkování úvěru, musí být tento poplatek především uveden ve smlouvě o zprostředkování. Zprostředkovatel musí spotřebiteli nejprve doložit výsledek své snahy zajistit spotřebiteli sjednání úvěru (doložit vyjádření všech poskytovatelů, které při zprostředkování oslovil) a teprve poté může požadovat smlouvenou odměnu. Výše odměny za zprostředkování spotřebitelského úvěru není regulována.

6.3.8. Právo předčasně splatit úvěr

Spotřebitel má právo úvěr kdykoli zcela nebo částečně předčasně splatit. V takovém případě má spotřebitel právo na poměrné snížení celkových nákladů úvěru a nákladů za zbývající dobu trvání úvěrové smlouvy (typicky na odečet úroků, které by jinak v rámci dalších splátek zaplatil, pokud by smlouva dále trvala).

Věřitel má však právo na náhradu **účelně vynaložených nákladů** přímo spojených s předčasným splacením úvěru. Účelně vynaložené náklady je pojem, který je užíván OZ i jinými předpisy. Jde o náklady, které musel věřitel objektivně vynaložit v souvislosti s předčasným splacením a jejichž účelnost musí prokázat. Typicky se může jednat např. o náklady na administrativní zpracování žádosti. **Strop pro účelně vynaložené náklady** (1 % resp. 0,5 % předčasně splacené části celkové výše spotřebitelského úvěru) je stanoven pouze pro spotřebitelské úvěry jiné než na bydlení, kde to předpokládá příslušná evropská směrnice (CCD).

V těžkých životních situacích (dlouhodobá nemoc, invalidita, úmrtí), které vedou k výraznému snížení schopnosti spotřebitele úvěr splácet, je **předčasné splacení úvěru na bydlení zcela zdarma**. Zdarma je spotřebiteli návrhem zákona o spotřebitelském úvěru přiznáno **1x ročně splacení až 25 %** celkové sjednané výše spotřebitelského úvěru.

Obrázek [2] - Předčasné splacení u úvěrů na bydlení

Okamžik podání žádosti o předčasné splacení	Podmínky předčasného splacení (cena za procento splácené jistiny)
při konci období fixace	100 % bezplatně
při výročí smlouvy mimo fixaci	25 % bezplatně + 75 % za účelně vynaložené náklady
mimo fixaci či výročí smlouvy obecně	100 % za účelně vynaložené náklady
mimo fixaci či výročí ve složité životní situaci	100 % bezplatně

6.3.9. Prodlení spotřebitele se splátkami

Zákon omezuje výši pokuty, kterou může věřitel na spotřebiteli uplatnit v situaci, kdy nesplácí úvěr řádně (včas nebo v plné výši). Strop je stanoven na **0,1 % dlužné částky denně**, přičemž takto může věřitel nárokovat až **50 % jistiny**, ne však více než **200 tis. Kč**. Za určitých podmínek může věřitel denní strop překročit a účtovat jednorázově pokutu vyšší (s cílem citelněji „motivovat“ dlužníka v prodlení k co nejrychlejší úhradě), ne však více než **6 x 500 Kč ročně**. Regulace je zde odůvodněná častým výskytem nekalých praktik nebankovního trhu spočívajících v přesunu nákladové zátěže ze standardních nákladů úvěru (úroky, řádné poplatky) do relativně méně transparentních smluvních pokut, které mohou mít pro spotřebitele až likvidační dopady.

6.3.10. Zakáz rozhodčích doložek

Od 1. prosince 2016 je zakázáno uzavírat rozhodčí doložky.

6.4. STÍŽNOSTI A ŽALOBY. ROLE ORGÁNU DOHLEDU

Dohled nad dodržováním podmínek stanovených zákonem o spotřebitelském úvěru je (podobně jako je tomu v případě udělování příslušných podnikatelských oprávnění) svěřen **České národní bance**. Ta může uložit poskytovatelům a zprostředkovatelům (a to včetně těch, které podnikají bez potřebného oprávnění poskytovatele či zprostředkovatele úvěru) za porušení zákona pokutu (podle závažnosti deliktu na základě správního posouzení až do výše 20 mil. Kč), nemohou však zjednat nápravu ve prospěch spotřebitele.

Pokud spotřebitel chce dosáhnout změny smlouvy, která odporuje zákonu nebo se domnívá, že byl jednáním věřitele poškozen, může se obrátit na **soud** nebo na **finančního arbitra**.

7. Hotovostní oběh a směnářská činnost

vymezení a charakteristika tuzemských bankovek a mincí, oběh tuzemských bankovek a mincí, ochrana bankovek a mincí před paděláním a pozměňováním; směnářské obchody, osoby oprávněné provozovat směnářskou činnost, povinnosti provozovatelů směnářské činnosti

7.1. MĚNOVÉ PRÁVO

Jedním z pododvětví finančního práva je také právo měnové, jež je souhrnem právních předpisů veřejnoprávního charakteru upravujících pravidla pro emisi peněz včetně určení instituce, která je k emisi oprávněna, dále pravidla pro hotovostní i bezhotovostní oběh, včetně určení zákonných peněz a zakotvení zákonné povinnosti tyto peníze přijímat, pravidla směnitelnosti měny, stanovení měnových kurzů atp.

Klíčovými pojmy měnového práva jsou zejména peníze a měna. Peníze jsou kategorií spíše ekonomickou, jsou zvláštním druhem zboží (oběživem, které plní funkci všeobecného prostředku směny), zatímco měna je kategorií právní, která představuje konkrétní formu nebo druh peněz. Až teprve státní autorita utváří z peněz měnu jako projev suverenity nad svým územím.

7.2. HOTOVOSTNÍ OBĚH

Zákonná pravidla pro koloběh peněz v podobě bankovek a mincí, tedy hotovostní peněžní oběh, stanoví zákon č. 136/2011 Sb., o oběhu bankovek a mincí.

Zákon o oběhu bankovek a mincí v ustanovení § 5 odst. 1 stanoví obecnou povinnost přijímání zákonných peněz, čímž zajišťuje hotovostní oběh. Podle ustanovení § 16 zákona č. 6/1993 Sb., o české národní bance, jsou platné bankovky a mince vydané Českou národní bankou (dále též „ČNB“) zákonnými penězi. Zákonné peníze jsou dále specifikovány v § 2 zákona o oběhu bankovek a mincí, podle kterého jsou tuzemskými bankovkami a mincemi bankovky a mince znějící na koruny české, vydané Českou národní bankou, které jsou platné nebo které lze za platné vyměnit.

Povinnost přijímání zákonných peněz neplatí absolutně. Povinnost se uplatňuje s ohledem na skutečnost, kdo je příjemcem zákonných peněz, v jakém stavu se peníze nacházejí a o jaký druh přijímaných peněz se jedná. Přijmout tuzemské bankovky a mince je povinen každý, ledaže je oprávněn jejich přijetí odmítnout.

Právo odmítnout tuzemské bankovky a mince:

- nemá Česká národní banka, avšak ne vždy za ně poskytuje náhradu, to se týká především peněz, u nichž uplynula doba prekluze (tj. doba, po kterou bylo možno vyměnit peníze prohlášené ČNB za neplatné za platné),
- má úvěrová instituce provádějící pokladní operace u peněz, u nichž uplynula doba prekluze (takové peníze již nejsou zákonnými penězi),
- má každý, s výjimkou ČNB a úvěrové instituce provádějící pokladní operace, jestliže se jedná o
  - více než padesát tuzemských mincí v jedné platbě,
  - pamětní mince,
  - tuzemské bankovky a mince prohlášené za neplatné.

Z hlediska stavu přijímaných peněz se rozlišují bankovky a mince vhodné pro další oběh (bezvadné), opotřebované oběhem a poškozené (běžně poškozené a nestandardně poškozené). Opotřebované oběhem jsou bankovky a mince zašpiněné, odřené nebo pomačkané.

Nestandardně poškozené jsou např. bankovky, jejichž obrazec je nečitelný, deformovaný nebo proděravělý. Nestandardně poškozené jsou dále tuzemské bankovky poškozené nástražným zařízením proti krádeži, skládající se z více částí (3 a více) nebo obarvené či odbarvené. Nestandardně poškozené tuzemské mince jsou např. mince s nečitelným obrazcem nebo reliéfem či mince nastřížené. Běžně poškozené jsou tuzemské bankovky a mince, které jsou poškozeny jinak než nestandardně.

Dalším kritériem z hlediska rozlišení bankovek a mincí je kritérium celosti a celistvosti. Celá je bankovka, které nechybí žádná její část nebo které chybí pouze část nebo části okraje na obvodu. Celá je mince, jejíž plocha nebyla zmenšena, a je-li vyrobena z více částí, nechybí žádná její část. Celistvá je bankovka, která tvoří souvislý celek, a není tedy natržená, roztržená atp.

Všeobecná povinnost přijímat zákonné peníze se vztahuje na bankovky a mince bezvadné a opotřebované oběhem.

Příjem a výměna poškozených bankovek a mincí

Nestandardně poškozené tuzemské bankovky a mince

- ČNB zadrží bez náhrady,
- úvěrová instituce provádějící pokladní operace zadrží bez náhrady a předá ČNB,
- jiná osoba je může odmítnout přijmout.

Běžně poškozené tuzemské bankovky a mince

- ČNB a úvěrové instituce, které provádějí pokladní operace, přijímají a nevracejí zpět do oběhu,
- jiné právnické osoby a směnárníci přijímají a nevracejí do oběhu, pokud jsou celé, pokud nejsou celé, mohou je odmítnout,
- fyzická osoba, krom směnárníka, může odmítnout.

Postup při výměně tuzemských bankovek, které nejsou celé nebo celistvé, stanoví vyhláška ČNB.

Za běžně poškozené bankovky a mince se poskytuje náhrada. Poskytnutí náhrady za nestandardně poškozené bankovky nebo mince je možné v odůvodněných případech Českou národní bankou. U tuzemských bankovek, které nejsou celé nebo celistvé, se náhrada poskytuje v závislosti na procentu chybějících částí bankovky.

7.2.1. Omezení plateb v hotovosti

Hotovostní platby mají své limity a provést platbu v hotovosti lze pouze do určité výše. Zákonem stanovená hranice je 270 000 Kč a nad tento limit se uplatní povinnost provést platbu bezhotovostně. Právní úpravu omezení hotovostních plateb obsahuje zákon č. 254/2004 Sb., o omezení plateb v hotovosti, který byl přijat na podporu boje proti financování terorismu a „praní peněz“ jako doplňkový zákon k zákonu č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu. Zároveň měl pomoci racionalizovat a optimalizovat hotovostní oběh peněz a omezit daňové úniky. Zákon stanoví, kdy, mezi kým a od jaké výše nastává povinnost provést platbu bezhotovostně, co se pro účely tohoto zákona rozumí bezhotovostní platbou, a dále postihuje jednání v rozporu s tímto zákonem.

Nejedná se o transpoziční právní předpis, ale o národní legislativní úpravu.

7.2.2. Ochrana bankovek a mincí před paděláním a pozměňováním

Zákon o oběhu bankovek a mincí upravuje vyjma hotovostního oběhu také ochranu tuzemských a cizozemských bankovek a mincí proti jejich paděláním a pozměňování. Zákon stanoví, že podezřelé bankovky a mince (existuje zde podezření z paděláním nebo pozměňování) jsou právnické osoby a směnárníci povinni zadržet. Ostatní osoby je mohou odmítnout. Ověřování pravosti provádí Česká národní banka. Za padělané nebo pozměněné bankovky a mince se náhrada neposkytuje.

Paděláním peněz je činnost spočívající ve výrobě nebo jiném opatřování nepravých peněz, tj. výroba spočívá v jiném postupu zhotovení bankovek a mincí nebo je pachatelem zneužito originální instituce – české mincovny/státní tiskárny cenin, a dojde tak k zhotovení peněz totožných s penězi pravými. V obou případech však peníze nejsou uvedeny do oběhu oprávněnou institucí – Českou národní bankou a jedná se o jejich paděláním, které v sobě zahrnuje úmysl udat peníze jako pravé a platné.

Pozměňování peněz se liší tím, že pravé a platné bankovky a mince byly pozměněny s cílem vyvolat klamnou představu o své nominální hodnotě nebo platnosti. Originální peníze tak mohou být přemalovány, přetištěny nebo jinak pozměněny na jinou nominální hodnotu nebo mohou být měněny jiné údaje než je jejich nominální hodnota atp.

Paděláním a pozměňování peněz je podle § 233 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, trestným činem.

7.3. SMĚNÁRENSKÉ OBCHODY

Zákon č. 277/2013 sb., o směnářské činnosti, definuje směnářský obchod v ustanovení § 2 jako obchod spočívající ve směně bankovek, mincí nebo šeků určité měny za bankovky, mince nebo šeky znějící na měnu jinou. Směnářskou činnost zákon definuje jako soustavnou činnost provozovanou vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku, která spočívá v provádění směnářských obchodů.

7.3.1. Osoby oprávněné provozovat směnářskou činnost

Zákon o směnářské činnosti obsahuje taxativní výčet osob, které mohou provozovat směnářskou činnost. Patří mezi ně Česká národní banka, spořitelní a úvěrní družstva, banky, zahraniční banky a směnárníci. Směnárník provozuje směnářskou činnost na základě povolení k činnosti směnárníka uděleného Českou národní bankou, která zapíše směnárníka do registru směnárníků. Kritéria pro udělení povolení k činnosti směnárníka stanoví zákon o směnářské činnosti v ustanovení § 6.

7.3.2. Povinnosti provozovatelů směnářské činnosti

Provozovatelé směnářské činnosti mají povinnost provozovat směnářskou činnost výlučně v provozovně ohlášené ČNB a uveřejnit v provozovně kurzovní lístek, který musí obsahovat náležitosti stanovené zmíněným zákonem v § 11.

Konkrétně musí kurzovní lístek obsahovat

- označení, že se jedná o kurzovní lístek,
- obchodní firmu nebo jméno provozovatele,
- označení měn, mezi nimiž je směna prováděna,
- informace o směnných kurzech, které jsou pro klienta nejméně výhodné,
- informace o úplatě.

Informace o výhodnějších podmínkách směny nesmí být zaměnitelná s informacemi uvedenými na kurzovním lístku. Základní kurz by tak neměl být zaměnitelný s nabízenými „V.I.P.“ kurzy, bonusy atp.

Provozovatel je dále povinen informovat klienta před provedením konkrétního směnárenského obchodu v českém a anglickém jazyce o směnném kurzu a o částce, která mu má být po provedení směnárenského obchodu vyplacena. Předšmluvní informace musí být poskytnuty v textové podobě, které lze uchovat a opakovaně zobrazovat. Po provedení směnárenského obchodu je stanovena povinnost vydat klientovi doklad o jeho provedení.

Provozovatel je dále povinen uchovávat dokumenty a záznamy, které jsou schopny hodnověrně osvědčit řádné plnění povinností uložených zákonem, po dobu pěti let a za tím účelem má provozovatel směnárenské činnosti povinnost tyto dokumenty a záznamy pořizovat. Provozovatel musí například doložit, že klientovi předložil předšmluvní informace.

K rozhodování sporů mezi provozovatelem směnárenské činnosti a zájemcem o provedení směnárenského obchodu nebo osobou, se kterou byl směnárenský obchod proveden, je příslušný mj. finanční arbitr.

8. Platební styk

poskytovatelé platebních služeb, vymezení platebních služeb, autorizace platební transakce, nesprávně provedená platební transakce, lhůty pro provádění platebních transakcí, platební prostředky

8.1. PODSTATA PLATEBNÍHO STYKU

Valná většina objemu platebních transakcí probíhá v rámci bezhotovostního platebního styku, a to mezi účty vedenými bankou a dalšími poskytovateli platebních služeb. Lze říci, že čím je ekonomika státu vyspělejší, tím častěji jsou hotovostní operace nahrazovány bezhotovostními.

Platební styk je upraven zákonem č. 370/2017 Sb., o platebním styku (dále též „ZoPS“), který má datum účinnosti dne 13. ledna 2018. Tento zákon upravuje komplexně právní otázky poskytování platebních služeb (provádění hotovostních, bezhotovostních a polohotovostních převodů peněz), dále vydávání elektronických peněz a provozování platebních systémů, zejména platebních systémů s neodvolatelností zúčtování.

8.2. POSKYTOVATELÉ PLATEBNÍCH SLUŽEB

Poskytování platebních služeb vyhrazuje zákon pouze vymezenému okruhu subjektů. Oprávněnými subjekty podle zákona upravujícího platební styk jsou na základě povolení ČNB platební instituce, správce informací o platebním účtu, poskytovatelé platebních služeb malého rozsahu, instituce elektronických peněz, vydavatelé elektronických peněz malého rozsahu a obdobné zahraniční subjekty se sídlem v jiném členském státě EU nebo EHP. Subjekty oprávněnými poskytovat platební služby jsou dále subjekty s oprávněním uděleným na základě jiných zákonů. Jedná se o banky, spořitelny a úvěrní družstva (družstevní záložny) a obdobné zahraniční subjekty se sídlem v jiném členském státě EU nebo EHP. Poskytovatelem platebních služeb je také Česká národní banka, jejíž oprávnění poskytovat platební služby vyplývá přímo ze zákona, a držitel poštovní licence, jestliže jeho poštovní licence obsahuje službu poukazování peněz (prozatím Česká pošta, s.p.).

Jako poskytovatelé platebních služeb jsou registrováni např. někteří mobilní operátoři, neboť prostřednictvím mobilního telefonu umožňují platby za zboží a služby (SMS jízdenky, parkovné atd.). Jako platební instituce jsou licencováni např. někteří vydavatelé kreditních karet, kteří společně s platební službou poskytují i spotřebitelský úvěr.

Poskytovatelé platebních služeb podléhají, s výjimkou ČNB, rozsáhlé regulaci a dohledu ze strany České národní banky. Na zahraniční osoby se sídlem v jiném členském státě EU nebo EHP dohlíží orgán domovské země zahraniční osoby.

8.3. VYMEZENÍ PLATEBNÍCH SLUŽEB

Vymezení platební služby upravuje § 3 zákona o platebním styku. Ustanovení obsahuje taxativní negativní i pozitivní výčet, který tvoří definici platební služby.

Platební službou je:

- služba, která umožňuje vložit hotovost na platební účet vedený poskytovatelem,
- služba, která umožňuje vybrat hotovost z platebního účtu vedeného poskytovatelem,
- provedení převodu peněz z účtu, k němuž dal příkaz plátce/příjemce/plátce prostřednictvím příjemce,
- vydání a správa platebních prostředků a zařízení k přijímání platebních prostředků,
- poukazování peněz,

- provedení platební transakce poskytovatelem služeb elektronických komunikací prostřednictvím elektronického komunikačního zařízení,
- služba nepřímého dání platebního příkazu, kdy je platební příkaz dán plátcem, ale prostřednictvím dalšího/třetího poskytovatele,
- služba informování o platebním účtu.

Platební službou pak např. není:

- transakce provedená poštovním poukazem, šekem či směnkou,
- transakce v rámci omezené sítě (nákupní karta v obchodním domě, karta na zaplacení jízdného v MHD), nebo
- tzv. cashback (vyplacení hotovosti zákazníkovi při placení za zboží nebo služby),
- transakce prováděná osobou, která jedná jménem jiné osoby při nákupu nebo prodeji zboží a služeb (doručovací služby, platba na dobírku atp.).

8.4. AUTORIZACE PLATEBNÍ TRANSAKCE

Autorizace platební transakce je upravena v ustanovení § 156 ZoPS. Platební transakce je autorizována tehdy, dal-li k ní plátcem svůj souhlas. To neplatí v případě např. výkonu rozhodnutí/exekuce, kdy se vymožení pohledávky provede odepsáním z účtu majitele bez potřeby jeho souhlasu, resp. souhlas majitele účtu je nahrazen exekučním příkazem.

Autorizace může být provedena před i po provedení transakce. Specifika odvolání souhlasu plátce upravuje ustanovení § 157 ZoPS. Souhlas s platební transakcí může být odvolán plátcem do chvíle, dokud lze odvolat platební příkaz. Zákon upravuje odvolání platebního příkazu v § 160.

V případě, že je provedena platební transakce, která nebyla plátcem autorizována, leží odpovědnost na poskytovateli platebních služeb plátce. V takovém případě je plátcem povinen uvést platební účet do stavu, v němž by byl, kdyby k neautorizované transakci nedošlo nebo, není-li to možné, vrátí částku z neautorizované transakce včetně ušlých úroků plátcem.

Ne vždy však odpovídá za neautorizovanou transakci plně poskytovatel. Plátcem nese ztrátu z neautorizované transakce do částky 50 EUR, pokud ke ztrátě došlo v důsledku užití ztraceného nebo odcizeného platebního prostředku nebo v případě, že byl platební prostředek zneužit a plátcem nezajistil ochranu jeho personalizovaných bezpečnostních prvků. Plátcem nese ztrátu z neautorizované transakce v plném rozsahu tehdy, zapříčinil-li ji svou hrubou nedbalostí nebo svým podvodným jednáním. Příkladem hrubé nedbalosti může být sdělení PIN jiné osobě nebo jeho uchování na místě spolu s platebním prostředkem. Hrubou nedbalostí je však třeba posuzovat vždy s ohledem na okolnosti konkrétního případu. Dále nenese plátcem například spoluúčast, jestliže plátcem nejednal podvodně a zároveň nemohl ztrátu, odcizení nebo zneužití platebního prostředku zjistit před provedením platební transakce nebo poskytovatel nedodržel pravidlo o silném ověření uživatele.

Vrácení částky autorizované transakce

V případě inkas dávat zákon dokonce možnost, aby plátcem požadoval vrácení autorizované platební transakce, jestliže v okamžiku autorizace nebyla známa přesná částka transakce a skutečná částka transakce převyšuje částku, kterou mohl plátcem rozumně očekávat se zřetelem ke všem okolnostem. Nárok na vrácení trvá osm týdnů ode dne odepsání peněžních prostředků z účtu. Plátcem může nárok uplatnit vůči svému poskytovateli.

8.5. NESPRÁVNĚ PROVEDENÁ PLATEBNÍ TRANSAKCE

Zákonodárce rozlišuje mezi transakcí neautorizovanou a transakcí nesprávně provedenou. Za nesprávně provedenou transakci se považuje například transakce, která nebyla provedena v souladu s jedinečným identifikátorem příjemce (číslo účtu), byla převedena špatná částka transakce atp. Za nesprávně provedenou transakci odpovídá poskytovatel plátce plátcí popřípadě poskytovatel příjemce příjemci. Jestliže je odpovědnost na straně poskytovatele plátce, pak ten má povinnost připsat částku nesprávně provedené transakce na účet poskytovatele příjemce. Netrvá-li však plátce na provedení platební transakce, pak mu poskytovatel částku platební transakce vrátí. Je-li odpovědnost na straně poskytovatele příjemce, pak ten má povinnost dát částku nesprávně provedené transakce k dispozici příjemci nebo ji připsat na účet příjemce.

8.6. LHŮTY PRO PROVÁDĚNÍ PLATEBNÍCH TRANSAKČÍ

Zjednodušeně lze říci, že při platbách v české měně mezi různými poskytovateli platebních služeb na území České republiky musí být peněžní prostředky připsány na účet poskytovatele příjemce nejpozději následující pracovní den po dni přijetí platebního příkazu. Při platbách v české měně v rámci téhož poskytovatele, tj. banka vede platební účet plátce i příjemce, musí být peněžní prostředky připsány na účet příjemce týž den, kdy nastal okamžik přijetí příkazu.

V případě, že jsou na platební účet vkládány peněžní prostředky spotřebitelem za splnění podmínky, že se jedná o vklad v měně členského státu, ve kterém je účet veden, je poskytovatel povinen připsat peněžní prostředky neprodleně po přijetí hotovosti. Jedná-li se o prostředky v jiné měně, pak má poskytovatel povinnost připsat peněžní prostředky nejpozději následující pracovní den po dni přijetí hotovosti.

Pro platby se směnou měn, platby s využitím papírového platebního příkazu, platby v měnách členských států EU a EHP, kromě měny EUR, je možné si smluvit lhůty o 1 až 3 pracovní dny delší než následující pracovní den po okamžiku přijetí platebního příkazu.

Lhůty pro platby do a ze států, které nejsou členy EHP, stanoveny nejsou stejně jako lhůty pro platby v rámci zemí EHP v jiných měnách, než jsou měny členských států EHP.

8.7. PLATEBNÍ PROSTŘEDKY

Pojem platební prostředek definuje směrnice č. 2015/2366 o platebních službách na vnitřním trhu (čl. 4 odst. 14) a v návaznosti na to ustanovení § 2 odst. 1 písm. d) ZoPS. Platebním prostředkem se rozumí jakékoli personalizované zařízení nebo soubor postupů sjednaný mezi uživatelem platebních služeb a poskytovatelem platebních služeb, které jsou používány k iniciování platebního příkazu. Platebním prostředkem může být tedy například platební karta a PIN, virtuální karta v mobilním telefonu, přihlašovací údaje do internetového bankovníctví. S pomocí platebních prostředků je možné zadávat platební příkazy.

8.8. SILNÉ OVĚŘENÍ

Pro zajištění vyšších standardů bezpečnosti elektronických plateb se zavádí tzv. silné ověření uživatele. Silné ověření zahrnuje vždy alespoň dva ze tří bezpečnostních prvků, kterými jsou znalost určitého údaje, držba určité věci nebo biometrické údaje uživatele. Požadavek na silné ověření uživatele se uplatní v případě, přístupu uživatele k účtu přes internet, dání platebního příkazu k elektronické platební transakci nebo jsou-li požadovány informace z platebního účtu prostřednictvím poskytovatele služby informování o platebním účtu.

8.9. NOVÉ SLUŽBY V PLATEBNÍM STYKU

Novými službami v platebním styku jsou služba nepřímého daní platebního příkazu a služba informování o platebním účtu. Nepřímé daní platebního příkazu má být alternativou ke karetním platbám na internetu; plátce zdá dává příkaz prostřednictvím tzv. třetí strany (tzv. fintech společnosti). Informování o platebním účtu má umožnit agregaci informací o různých platebních účtech v jediné aplikaci.

9. Depozita

subjekty přijímající depozita, základní charakteristika sektoru; typy depozitních produktů, pojištění vkladů v ČR

9.1. DEFINICE DEPOZIT

Pojem depozita zahrnuje celou škálu depozitních produktů, které klient využívá k ukládání svých volných finančních prostředků. Ty představují v bilancích úvěrových institucí (tj. bank a spořitelních a úvěrních družstvech) cizí zdroje, se kterými tyto instituce pracují a využívají je pro financování svých aktivních operací. Jinými slovy u depozit banka nebo spořitelní a úvěrní družstvo vystupuje v pozici dlužníka vůči vkladateli, který získává za zapůjčení svých prostředků bance zhodnocení formou úroku.

9.2. SUBJEKTY PŘIJÍMAJÍCÍ DEPOZITA

Vklady od veřejnosti mohou v ČR přijímat pouze **banky a spořitelní a úvěrní družstva (družstevní záložny)**:

- Zákon o bankách výslovně stanovuje, že bez bankovní licence nesmí nikdo přijímat vklady od veřejnosti, pokud zvláštní zákon nestanoví jinak.
- Zákon o spořitelních a úvěrních družstvech pak stanoví, že družstevní záložny mohou přijímat vklady od svých členů.

9.3. TYPY DEPOZITNÍCH PRODUKTŮ

Mezi hlavními depozitními produkty se uvádějí zejména

- **přímé** vklady s různou dobou splatnosti,
- **úsporné** vklady,
- **podřízené** vklady.

Přímé vklady jsou základní formou depozitních produktů. Podle doby splatnosti je lze členit na vklady

- **Netermínované**

Netermínované vklady tzv. na viděnou čítají okolo 70 % všech vkladů u úvěrových institucí v ČR.² Z jejich pohledu představují důležitý zdroj refinancování, a to zejména z toho titulu, že jejich úroková sazba bývá nižší než u termínovaných, a tím pro banky méně nákladná.

- **Termínované**

Tyto vklady mají určitou dobu splatnosti, po kterou jsou prostředky na účtu blokovány (krátkodobě – do 1 roku, střednědobě – nad 1 rok do 5 let, dlouhodobě – nad 5 let). Tím představují pro úvěrovou instituci stabilní zdroj financování, který je navíc oproti netermínovaným vkladům spojen s nižšími obslužnými náklady. Disponibilita s prostředky je pro klienta omezena předem sjednanou lhůtou, prostředky lze předčasně vybrat jen při určité penalizaci (v podobě poplatku nebo bez nároku na celý úrok z vkladu). Obecně bývají termínované vklady výše úročeny, než vklady na viděnou. Úroková sazba se odvíjí od výše vkladu a od doby splatnosti, popř. výpovědní lhůty vkladu. Jsou rozlišovány dva základní

² Průměrný údaj za období 2014 – 2018.

typy termínovaných vkladů: vklady s **pevnou dobou splatnosti** a vklady s **výpovědní lhůtou**.

Úsporné vklady jsou vklady, na které úvěrová instituce vystavuje doklad např. ve formě **vkladní knížky**. Disponovat vkladem je přípustné pouze na základě předložení tohoto dokladu. Úsporné vklady jsou likvidní (lze průběžně vkládat a vybírat prostředky). Tento měnící se zůstatek úsporného vkladu odlišuje úsporný vklad od termínovaného vkladu. Vkladní knížky musí být vždy na jméno, nelze již používat anonymní vkladní knížky (na doručitele) z důvodu boje proti praní špinavých peněz (tzv. AML – anti-money laundering). Podobně již nelze vydávat anonymní **vkladové certifikáty** (tedy doklad o vložení prostředků se slibem výplaty úroku ke dni uvedeném na certifikátu), které tím pozbyly na atraktivitě a z trhu v podstatě vymizely.

Mezi depozitními produkty se jako alternativa k termínovaným vkladům mnohdy uvádí i **podřízený vklad**, který bývá uročen vyšší sazbou a je uzavírán na delší dobu (5 a více let). Nejde ovšem o depozitní produkt, ale o neregulovaný investiční produkt, který není chráněn zákonným pojištěním vkladů. Podřízený dluh je vklad, který je banka či družstevní záložna oprávněna zčásti zahrnout do svého kapitálu. Jedná se o investici s vyšším rizikem, kdy v případě likvidace úvěrové instituce budou držitelé podřízeného vkladu vypořádáni až po uspokojení nároků jiných věřitelů.

9.4. MULTIPLIKACE BANKOVNÍCH DEPOZIT

V souvislosti s činnostmi úvěrových institucí je vhodné zmínit tzv. teorii multiplikace bankovních depozit, která se používá k vysvětlení tvorby nabídky peněz³. Teorie je postavena na postulátu, že úvěrová instituce drží pouze regulátorem stanovené povinné minimální rezervy (dále jen „PMR“) určené jako procento z primárních vkladů (tj. vkladů nebankovních subjektů) a ostatní prostředky se znovu dostávají do peněžního oběhu:

- Proces **multiplikace** spočívá v přijetí vkladu od nebankovního subjektu, ze kterého banka odloží část do povinné minimální rezervy (PMR) stanovené od ČNB a zbytek vkladu pak poskytne jako úvěr dalšímu klientovi. Ten tuto částku promění ve výdaj, tedy v tržby jiného subjektu, který poté stejnou částku jako vklad uloží v bance a celý proces se opakuje. Součtem geometrické řady se tak objem nově vytvořených depozit (tj. úvěrů a PMR) rovná podílu přírůstku počátečního vkladu a míry PMR.
- Teoreticky tak v případě, že depozita u úvěrové instituce vzrostou o 1 000 Kč, úvěrová instituce u ČNB uloží (dle současných podmínek)⁴ PMR ve výši 2 % (tj. 20 Kč) a 98 % (tedy 980 Kč) použije pro úvěr jinému klientovi. Ten peníze využije na úhradu svých závazků dalšímu klientovi, který si těchto 980 Kč opět uloží u úvěrové instituce. Z těchto 980 Kč jsou 2 % (tj. 19,60 Kč) uložena jako PMR a 960,40 Kč může úvěrová instituce použít na další úvěry. **Z jedné uložené tisícikoruny by tedy v případě PMR ve výši 2 % mělo vzniknout 50 000 Kč.**
- Vše je za předpokladu, že neexistuje mezibankovní trh peněz, banky nedrží dobrovolné rezervy, existuje neomezená poptávka po úvěrech a všechny poskytnuté peněžní prostředky se vrací zpět do banky, resp. do bankovního systému obecně. Teorie multiplikace bankovních depozit tedy vychází z **předpokladu dokonalé přeměny úspor v úvěry** a úvěrovou instituci považuje za prostředníka, kdy příjemci úvěrů

³ Nabídka peněz v rámci teorie multiplikace vkladů je chápána jako peněžní agregát M1, tedy agregát zahrnující pouze oběživo a vklady na běžných účtech.

⁴ PMR jsou jedním z nástrojů měnové politiky centrální banky.

získávají od banky tytéž peněžní prostředky, které banky získaly od vkladatelů (tzv. nepřímé financování).

Teorii multiplikace bankovních depozit lze i obrátit: peníze v ekonomice vznikají prostřednictvím úvěrů. Klientovi, který dostane úvěr, banka poskytne peněžní prostředky, které se tímto způsobem dostávají do oběhu.⁵ Analogickým způsobem lze také demonstrovat pokles nabídky peněz, kdy dochází ke splácení přijatých úvěrů. Celý proces tak probíhá ve stejných krocích, ale pouze s opačnými transakcemi.

9.5. POJIŠTĚNÍ VKLADŮ

Pojištění vkladů je v ČR zabezpečováno **Garančním systémem finančního trhu**, jehož součástí je **Fond pojištění vkladů** (dále jen „FPV“).

FPV má roli

- **preventivní** (z pohledu úvěrových institucí): snižuje riziko panických výběrů vkladů veřejností v případě problémů úvěrové instituce a
- **sanační** (z pohledu vkladatele): v případě, kdy ČNB oznámí, že některá z úvěrových institucí zapojených do systému pojištění vkladů není schopna dostát svým závazkům, vyplatí GSFT všem oprávněným fyzickým a právnickým osobám 100 % jejich vkladů vč. úroků, a to až do výše korunového ekvivalentu 100 000 EUR (dle platného kurzu). V určitých zákonem stanovených případech dochází ke zvýšení uvedené maximální výše náhrady až do výše odpovídající částce 200 000 EUR⁶. Výplata náhrad musí být zahájena do 7 pracovních dnů. Pojištěny jsou veškeré pohledávky z vkladů vedených v české nebo cizí měně, evidovaných jako kreditní zůstatky na účtech či vkladních knížkách nebo potvrzených vkladovým certifikátem, vkladním listem či jiným obdobným dokumentem.

Podmínkou pro výplatu pojištění vkladu je, že **vkladatel je řádně identifikován** a daná **pohledávka z vkladu není z pojištění vyloučena**.

Vklad vedený u banky, stavební spořitelny a družstevní záložny je pojištěn zcela **automaticky** ve chvíli, kdy je uzavřena smlouva s úvěrovou institucí a na účet jsou vloženy prostředky. Z pojištění jsou vyloučeny pouze některé subjekty (např. větší municipality, finanční instituce).

Do FPV ze zákona povinně přispívají všechny banky, stavební spořitelny a družstevní záložny se sídlem v České republice. Výše příspěvku do FPV byla dříve dána procentem⁷ z průměrného objemu pojištěných pohledávek z vkladů vč. úroků za příslušné kalendářní čtvrtletí. Od roku 2016 je pro banky, družstevní záložny a stavební spořitelny zaveden systém rizikově vážených příspěvků. Příspěvky institucí povinně zapojených do systému pojištění vkladů musí tak zohledňovat míru rizika, kterou pro trh instituce představuje, tj. čím vyšší míra rizika, tím vyšší je příspěvek do FPV.

9.6. PRÁVNÍ ÚPRAVA

Občanský zákoník (zákon č. 89/2012 Sb., dále jen „OZ“) obsahuje obecnou úpravu smlouvy o účtu společnou pro všechny typy účtů, pod které zahrnuje i tzv. běžný a vkladový účet.

Podle členění obsaženého v OZ rozlišujeme:

⁵ https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/vlog-cnb/jak-vznikaji-penize-v-ekonomice/

⁶ Zvýšená náhrada se vztahuje na vklady plynoucí z příjmů ve specifických životních situacích, např. z prodeje soukromého nemovitého majetku sloužícího k bydlení, rozvodového vyrovnání, inkasa pojistného plnění pro případ úrazu, nemoci, invalidity nebo smrti, dědictví, výplaty jednorázové důchodové dávky, odstupného při propuštění ze zaměstnání, náhrady újmy způsobené trestným činem aj.

⁷ Do roku 2015 činil příspěvek pro banky 0,04 %, pro stavební spořitelny 0,02 % a pro družstevní záložny (zvýšení od ledna 2015) 0,08 %.

- platební účet, tedy tzv. běžný účet (podrobně je upraven v zákoně č. 370/2017 Sb., o platebním styku);
- jiný než platební účet (např. vkladový účet);
- vkladní knížku, která je de iure zvláštním druhem účtu.

OZ dále obsahuje speciální ustanovení týkající se např. smlouvy o jednorázovém vkladu majícího charakter fixního termínovaného vkladu, kdy majitel účtu nemá možnost s tímto jednorázovým vkladem disponovat, a to formou dalšího vkladu či výběru části vkladu v průběhu trvání smlouvy.

9.7. ZÁKLADNÍ UKAZATELE

9.7.1. Základní ukazatele

Poznámka: Aktuální údaje jsou uvedeny v publikaci *Zpráva o vývoji finančního trhu* uveřejňované Ministerstvem financí⁸ nebo v databázi časových řad ARAD uveřejňované Českou národní bankou. Přesná data nejsou předmětem zkoušky, požadován je pouze obecný přehled.

Tabulka [2] - Celkové objemy vkladů u bank podle typu vkladatele (v mld. Kč)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Rezidenti	3 208	3 278	3 353	3 558	3 932	4 200
- Domácnosti	1 812	1 923	2 035	2 206	2 370	2 558
- Neziskové instituce	26	31	32	34	40	40
- Nefinanční podniky	777	838	922	922	997	1 041
- Finanční instituce	165	147	150	162	260	282
- Vládní instituce	428	339	214	234	265	279
Nerezidenti	132	157	168	209	237	245
Celkem	3 340	3 435	3 521	3 767	4 169	4 445

Zdroj: ČNB – ARAD

Tabulka [3] - Celkové objemy vkladů u bank podle typu vkladu (v mld. Kč)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Netermínované vklady	2 109	2 391	2 656	2 960	3 333	3 482
Termínované vklady	1 231	1 044	864	807	836	963
Celkem	3 340	3 435	3 521	3 767	4 169	4 445

Zdroj: ČNB – ARAD

⁸ Viz <https://www.mfcr.cz/cs/soukromy-sektor/financni-stabilita-a-dohled/vyvoj-financniho-trhu>

10. Stavební spoření

subjekty poskytující stavební spoření a základní charakteristika sektoru, jednotlivé fáze stavebního spoření a jejich regulace, kontrola a dohled, státní podpora

10.1. DEFINICE STAVEBNÍHO SPOŘENÍ

Stavební spoření je finanční produkt (v ČR od roku 1993), který je tvořen spořením se státní podporou a možností čerpat účelový úvěr za předem stanovenou úrokovou sazbu (po splnění předem daných podmínek). Relevantní právní úprava je obsažena zejména v zákoně č. 96/1993 Sb., o stavebním spoření a státní podpoře stavebního spoření, ve znění pozdějších předpisů. Účastníky stavebního spoření mohou být fyzické i právnické osoby, právnické osoby však nemají nárok na státní podporu.

10.2. SUBJEKTY POSKYTUJÍCÍ STAVEBNÍ SPOŘENÍ

Stavební spoření poskytují stavební spořitelny, což jsou banky specializované pouze na stavební spoření. Stavební spořitelny mají striktně vymezen okruh aktiv, do kterých mohou umísťovat přebytečnou likviditu nebo jakým způsobem mohou naopak pokrýt její nedostatek. Stavební spoření tvoří uzavřený systém, kde by vklady měly pokrývat úvěrovou aktivitu.

10.3. FÁZE STAVEBNÍHO SPOŘENÍ A SOUVISEJÍCÍ POJMY

Ve *fázi spořicí* účastník na základě uzavření smlouvy o stavebním spoření poukazuje na účet stavebního spoření své prostředky. Čerpat úvěr není povinné, tzn., že někteří účastníci pouze spoří (tzv. přátelští účastníci).

Cílová částka je předpokládaná výše naspořených prostředků uvedená ve smlouvě o stavebním spoření.

Vázací doba představuje minimální délku spořicí fáze (od roku 2004 je to 6 let), aby účastník neztratil nárok na výplatu státní podpory (při splnění dalších podmínek stanovených zákonem o stavebním spoření).

Ve *fázi úvěrové* účastník po splnění podmínek čerpá úvěr ze stavebního spoření. Úvěr je poskytnut do výše rozdílu naspořené a cílové částky a může být účastníkem použit pouze na financování bytové potřeby.

Tarify stavebního spoření rozumíme varianty produktů nabízených stavebními spořitelnami, které se liší úročením vkladů i úvěrů a podmínkami přidělení a čerpání úvěru.

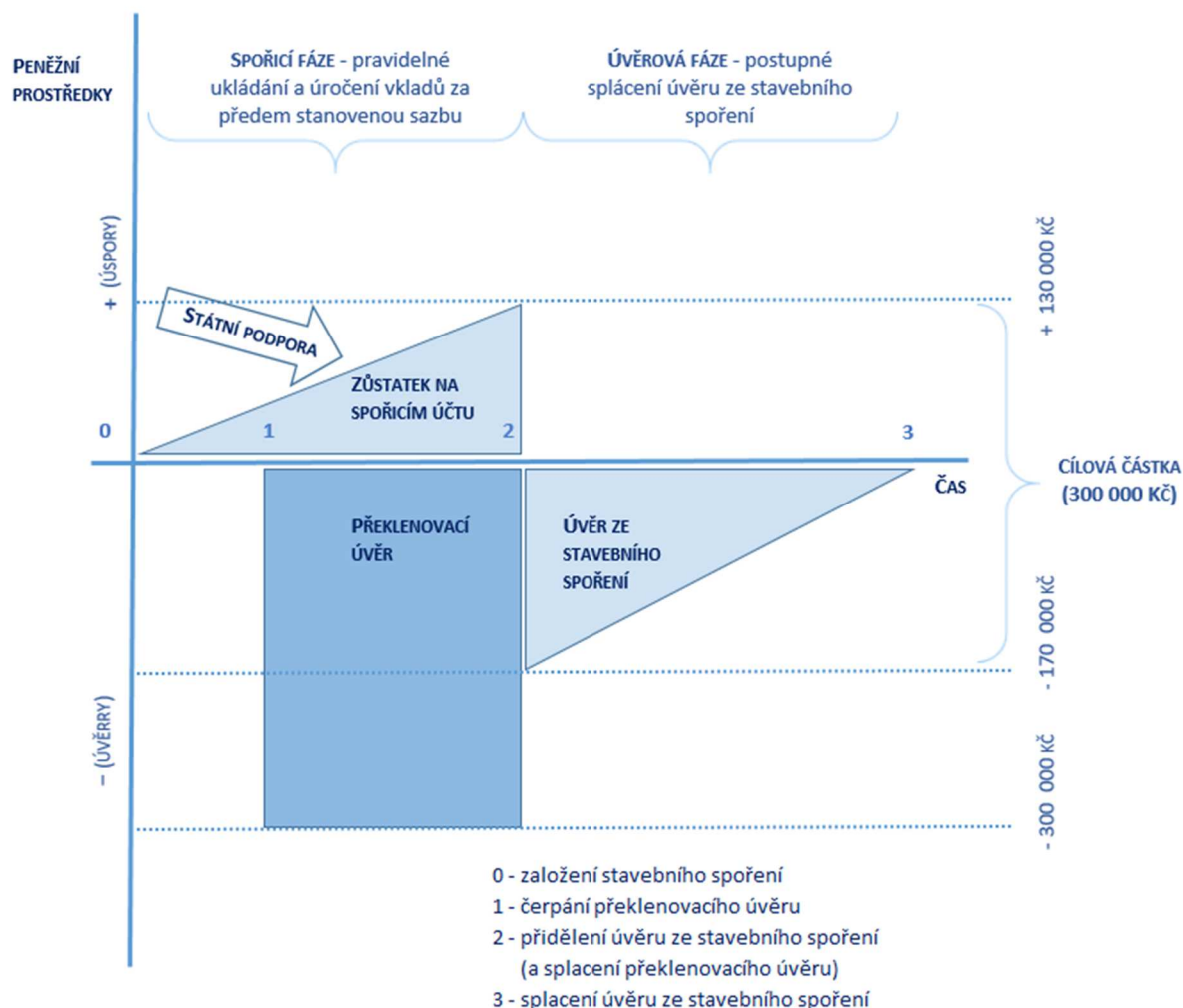
Podmínky *úročení stavebního spoření* jsou státem regulovány. Zákon o stavebním spoření stanovuje, že smlouva musí obsahovat úrokovou sazbu z vkladů a úrokovou sazbu z úvěru stavebního spoření a že rozdíl mezi úrokovou sazbou z vkladů a úvěru může činit maximálně 3 procentní body.

Podmínky přidělení úvěru ze stavebního spoření jsou: povinnost spořit alespoň dva roky, naspořit určitou část cílové částky a dosáhnout určité stavební spořitelnou určené výše hodnotícího čísla, přičemž způsob výpočtu hodnotícího čísla je definován v příslušných obchodních podmínkách.

Tzv. překlenovací úvěr je úvěr na financování bytových potřeb čerpaný do výše cílové částky, který stavební spořitelna může poskytnout účastníkovi, který ještě nesplňuje podmínky pro poskytnutí úvěru ze stavebního spoření (tedy během spořicí fáze). Překlenovací úvěr není

splácen postupně, ale jednorázově po přidělení úvěru ze stavebního spoření, a to částečně zůstatkem na účtu stavebního spoření a částečně úvěrem ze stavebního spoření. Je poskytován za tržní úrokové sazby.

Obrázek [3] - Fáze stavebního spoření na příkladu cílové částky 300 000 Kč

10.4. STÁTNI PODPORA

Státní podpora stavebního spoření se poskytuje ze státního rozpočtu ve formě ročních záloh. Činí 10 % z uspořené částky, maximální výše roční státní podpory pro jednoho účastníka je 2 000 Kč. Od počátku existence stavebního spoření do současnosti došlo několikrát k úpravám parametrů státní podpory. V roce 2011 byla změna, na rozdíl od změny v roce 2004, aplikována na všechny (tj. i na již uzavřené) smlouvy.

Tabulka [4] - Parametry státní podpory stavebního spoření

	od 1. 1. 1993	od 1. 1. 2004	od 1. 1. 2011
Procentní sazba státní podpory	25 %	15 %	10 %
Maximální základ státní podpory	18 000 Kč	20 000 Kč	20 000 Kč
Maximální výše roční státní podpory	4 500 Kč	3 000 Kč	2 000 Kč
Délka vázací doby	5 let	6 let	6 let
Zdanění úrokových výnosů	0 %	0 %	15 %

Jelikož se nárok na státní podporu posuzuje k poslednímu dni v daném kalendářním roce, připisují se zálohy státní podpory na účet účastníka až v následujícím kalendářním roce. Podmínkou pro vyplacení připsaných záloh státní podpory účastníkovi je spoření minimálně po dobu 6 let (tzv. vázací doba) od uzavření smlouvy nebo čerpání úvěru na bytové potřeby.

Objem vyplacené státní podpory se v důsledku plošného snížení výše státní podpory v roce 2011 významně snížil a v současnosti činí necelé 4 mld. Kč ročně. Celkově (od roku 1994 do roku 2018) vyplatil stát účastníkům státní podporu ve výši cca 208 mld. Kč.

10.5. KONTROLA A DOHLED

Ministerstvo financí kontroluje dodržování podmínek pro poskytování státní podpory. Dohled nad stavebními spořitelny vykonává obdobně jako u ostatních bankovních institucí Česká národní banka.

10.6. CHARAKTERISTIKA A VÝVOJ ZÁKLADNÍCH UKAZATELŮ SEKTORU

Poznámka: Aktuální údaje jsou uvedeny v publikaci *Zpráva o vývoji finančního trhu* uveřejňované Ministerstvem financí. Přesná data nejsou předmětem zkoušky, požadován je pouze obecný přehled.

Atraktivita stavebního spoření měřená počtem smluv a objemem vkladů od změn podmínek v roce 2011 klesá. Podobně tomu bylo i v případě úvěrů od stavebních spořitel. Objemem poskytnutých úvěrů stavební spořitelny v roce 2018 pokrývaly více než pětinu úvěrů na bydlení domácností v ČR. V roce 2018 na trhu působilo 5 stavebních spořitel.

Poměr úvěrů ke vkladům je jedním z měřítek efektivního využití státní podpory a indikátorem úrokového rizika. Ukazatel je v případě stavebních spořitel poměrně nízký, v roce 2018 se pohyboval na úrovni 74,1 %.

Tabulka [5] - Základní ukazatele sektoru stavebních spořitel

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Počet smluv (mil. ks)	4,1	3,8	3,5	3,3	3,2	3,2
Vklady (mld. Kč)	429,1	413,6	384,2	362,6	358,9	355,0
Úvěry celkem (mld. Kč)	261,4	249,6	242,7	240,6	245,7	262,9
Vyplacená státní podpora (mld. Kč)	5,0	4,8	4,6	4,3	3,9	3,9
Úvěry/ vklady (%)	60,9	60,4	63,2	66,4	68,5	74,1

Zdroj: MF, ČNB – ARAD

11. Individuální investování na kapitálovém trhu

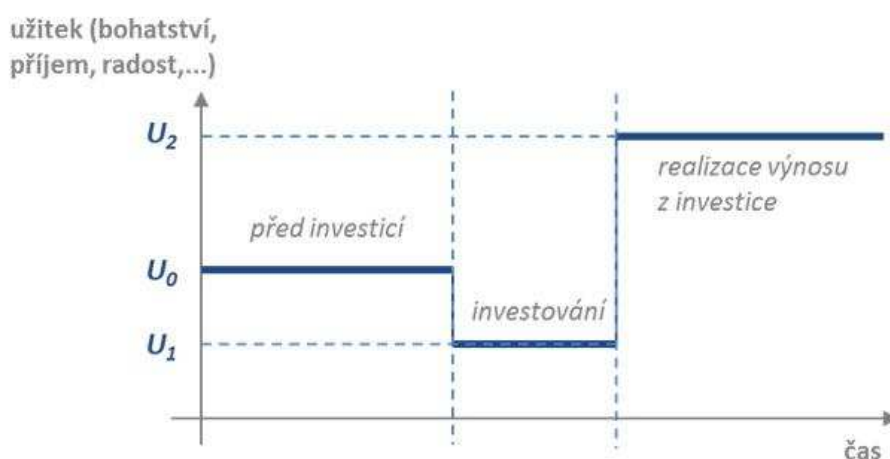
investiční nástroje, investiční služby, obchodník s cennými papíry, investiční zprostředkovatel, vázaný zástupce, regulovaný trh, Garanční fond obchodníků s cennými papíry

11.1. INVESTICE – PODSTATA, FORMY, PARAMETRY

Investice jsou nástrojem pro řešení situace, ve které máme vyšší zdroje, než jaké zrovna potřebujeme (tj. pro stav finančního přebytku). V širším slova smyslu se jedná o jakoukoli formu tzv. odložené spotřeby. Odloženou spotřebou rozumíme takové rozhodnutí o vydání našich prostředků, které znamená, že se vzdáme současné spotřeby, abychom si zajistili možnost o to vyšší spotřeby budoucí.

Princip je stále stejný – něčeho, za co bychom si dnes mohli dopřát požitky o velikosti A, se vzdáme, abychom si „zítra“ mohli dopřát požitky o velikosti A+B, kde A je onou investicí a B je výnosem z této investice.

Obrázek [4] - Změna užítku při investici

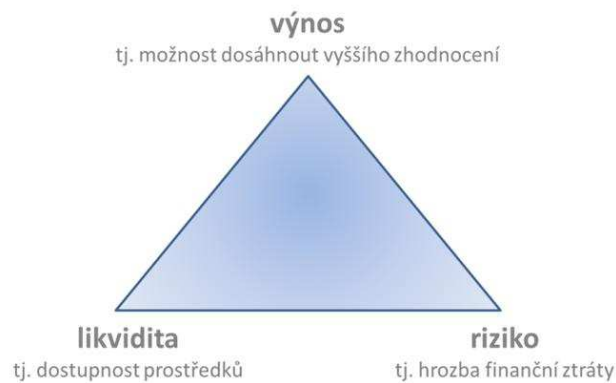
Zdroj: MF

Samotný výnos (resp. výnosnost, tj. poměr mezi výnosem a vloženou investicí) by však v investičním rozhodování nikdy neměl být jediným měřítkem. Pokud bychom byli někým oslovení s tím, abychom investovali své volné finanční prostředky do obchodu, který by nám přinesl příslib vysokého zhodnocení, ale současně by znamenal, že své prostředky uvidíme až za dvacet či třicet let, zřejmě bychom takovou investici řádně zvažovali. Intuitivně bychom pak s podobnou obezřetností zřejmě postupovali v případě, kdy bychom čelili nabídce výhodné investice do akcií firmy se sídlem v zemích rovníkové Afriky. A to přesto, že bychom z této investice mohli (na rozdíl od situace předchozí) relativně rychle vycouvat.

Vzájemná souvislost mezi výnosností investice, její rizikovostí a její přeměnitelností na hotovostní peněžní prostředky (likviditou) se v ekonomické terminologii označuje jako tzv. investiční trojúhelník. Likviditu a výnosnost se snaží každý investor maximalizovat, riziko naopak minimalizovat. „Daní“ za eliminaci rizika investování (např. odklon investora od akcií směrem k dluhopisům) bývá většinou nižší výnosnost. Požadujeme-li naopak vyšší výnos, musíme být smířeni s tím, že bude spojen s různými druhy rizik (rizikem kolísavosti ceny podkladového aktiva investice, měnovými a politickými riziky apod.), rovněž jako s povětšinou horší likviditou investice.

Obrázek [5] - Investiční trojúhelník

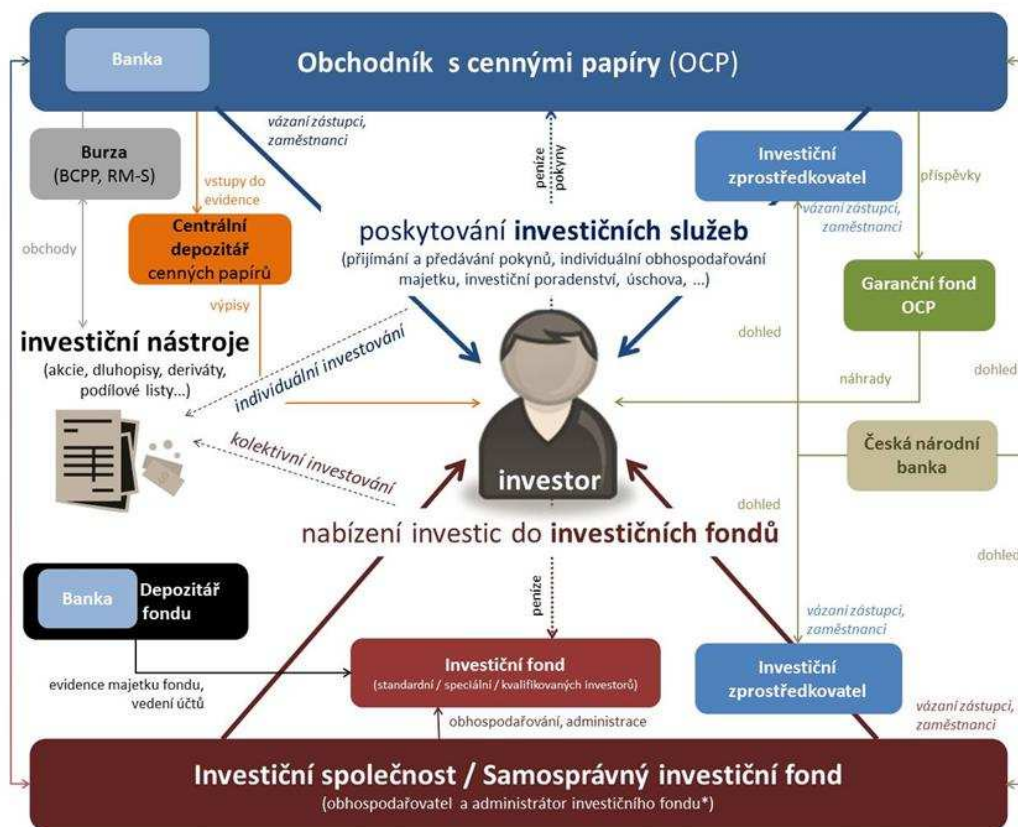
Zdroj: MF

Na finančním/kapitálovém trhu může každý z nás investovat v zásadě dvěma způsoby:

- individuálně
- kolektivně.

Individuální investování znamená, že investor přímo nakoupí cenné papíry společností, od kterých do budoucna očekává příznivé výsledky jejich podnikatelské činnosti. O kolektivním investování hovoříme tehdy, přidá-li své prostředky spolu s ostatními investory do určitého fondu, který je následně hromadně investuje.

Obrázek [6] - Kapitálový trh a obchodník s cennými papíry

Zdroj: MF

U individuálního investování si investor sám zvolí investici, tj. kdy, za jakou cenu, do jakých instrumentů a za jakých podmínek investuje. Vlastní obchodování probíhá převážně na

regulovaném trhu (burze) a předmětem obchodování jsou tzv. investiční nástroje (cenné papíry a od nich odvozené investiční produkty). Ve většině případů však nemá investor možnost nakupovat investici přímo sám, ale musí využít služeb obchodníka s cennými papíry. Tyto služby nazýváme investičními službami.

Investicí svého druhu jsou z ekonomického hlediska i naše vklady a úspory v bankách či družstevních záložnách, které jsou zhodnocovány sjednanou úrokovou mírou. Přesto však mezi těmito kategoriemi – tj. vklady a ostatními finančními investicemi – rozlišujeme. Důvodem je rozdílná míra jistoty ohledně jejich zhodnocení. U vkladů máme smluvně zajištěnou míru zhodnocení, resp. jistotu, že o investici zcela nepřijdeme. U klasických investic nikoli, pomineme-li produkty, které nabízejí garanci, např. v tom, že nedojde k znehodnocení investorem vložených prostředků (tzv. zajištěné investice).

11.2. INVESTIČNÍ NÁSTROJE

Mezi základní druhy investičních nástrojů patří např.:

- **investiční cenné papíry** - zejména akcie a dluhopisy:
  - **akcie** jsou cenné papíry, které zaručují právo jejich vlastníka (akcionáře) podílet se na řízení akciové společnosti a jejím zisku s tím, že majitel akcie je spoluvlastníkem společnosti;
  - **dluhopis** je cenný papír, se kterým je spojeno právo na splacení dlužné částky (jistiny) a vyplacení výnosů.
- **cenné papíry kolektivního investování** - zejména akcie investičního fondu a podílové listy,
- **nástroje peněžního trhu** - například krátkodobé cenné papíry,
- **finanční deriváty**, jejichž hlavní přednost je prevence proti odchýlkám v cenách, jelikož se obchodují za předem stanovenou cenu:
  - **opce** je právo koupit nebo prodat předem dané aktivum (např. akcie, měnu) za předem danou cenu a v předem určeném časovém termínu,
  - **forward** je dohoda mezi dvěma stranami, ze které vyplývá pro jednu smluvní stranu povinnost koupit a pro druhou smluvní stranu povinnost prodat předem určené aktivum (např. měna, energie) v určený okamžik v budoucnosti za předem stanovenou cenu s tím, že na rozdíl od opce je forward dohoda, která je závazná a musí být dodržena,
  - **futures** je také dohoda mezi dvěma stranami o koupi nebo prodeji finančního nástroje za předem stanovenou cenu k danému datu v budoucnosti s tím, že jako u forwardu dohoda je závazná, ale na rozdíl od forwardu se jedná o standardizované smlouvy, které se obchodují na burze,
  - **swap** je dohoda, na základě které se strany zavazují k výměně peněz za předem stanovených podmínek,
- **povolenky na emise** skleníkových plynů (emisní povolenky) jsou obchodovatelná nevyčerpaná povolení producentů skleníkových plynů k produkci těchto plynů do ovzduší.

11.3. INVESTIČNÍ SLUŽBY

Ve většině případů nemá investor možnost nakupovat investiční nástroj přímo sám, ale musí využít služeb jiného subjektu působícího profesionálně na finančním trhu, nejčastěji např. obchodníka s cennými papíry, investičního zprostředkovatele nebo vázaného zástupce. Tyto subjekty tedy mají ke své činnosti oprávnění České národní banky a podléhají jejímu dohledu, přičemž Ministerstvo financí až na výjimky výkon dohledu nad finančním trhem nevykonává.

Služby, které tyto subjekty nabízejí, nazýváme investičními službami. Investiční služby se dělí se na **hlavní a doplňkové**.

Mezi hlavní investiční služby patří například přijímání a provádění pokynů od zákazníka (obchodník s cennými tedy hlavně nakupuje a prodává za zákaznickovy peníze akcie nebo jiné investiční nástroje). Dále poskytuje poradenství nebo sám obchoduje za vlastní peníze.

Doplňkovými investičními službami jsou kupříkladu úschova a správa investičních nástrojů (akcií), dále může obchodník poskytnout zákazníkovi půjčku, aby mohlo dojít k obchodu, který zákazníkovi nabízí.

Osoby, které získaly povolení České národní banky – obchodník s cennými papíry a investiční zprostředkovatel, nebo které byly zapsány do seznamu České národní banky jako vázaný zástupce, musejí trvale dodržovat celou řadu povinností, které upravují jejich činnost

11.4. OBCHODNÍK S CENNÝMI PAPÍRY

Mezi nejdůležitější subjekty na finančním trhu patří obchodník s cennými papíry, což je právnická osoba, která zprostředkovává svým zákazníkům nákup a prodej investic na kapitálovém trhu. Každý obchodník s cennými papíry musí mít povolení alespoň k jedné hlavní investiční službě. Součástí povolení k činnosti obchodníka s cennými papíry je vymezení, které hlavní a které doplňkové investiční služby může obchodník s cennými papíry poskytovat.

Při poskytování investičních služeb má obchodník s cennými papíry povinnost jednat s odbornou péčí, tj. jednat kvalifikovaně, čestně a spravedlivě a v nejlepším zájmu zákazníků. Odbornou péčí je tedy soubor pravidel, který upravuje způsob jednání obchodníka s cennými papíry tak, aby jeho jednání bylo profesionální, a určuje tedy určitou úroveň, se kterou musí obchodník s cennými papíry ve vztahu k zákazníkovi vystupovat. Jednání obchodníka s cennými papíry musí vykazovat vysokou odbornost v oblasti finanční, ale zároveň musí být jeho jednání poctivé, tedy obchodník s cennými papíry nesmí využít svých znalostí k obchodům, které by pro zákazníka byly nevýhodné, nesmí zákazníka klamat ani zamlčovat podstatné okolnosti, naopak informace musí zákazníkovi podávat srozumitelnou formou. Tato pravidla tedy regulují obchodní praktiky obchodníka s cennými papíry tak, aby, ač vybaven detailními znalostmi trhu a motivován uzavírat co největší množství obchodů se svými zákazníky, těchto znalostí nezneužil, ale naopak, aby zohledňovala a upřednostňovala zájmy zákazníků na úkor svých obchodních zájmů. Při porušení těchto povinností se dopouští přestupku. Tato regulace je nutná především proto, že na finančním trhu je výrazně rozdílná úroveň informací mezi obchodníky s cennými papíry a jejich zákazníky na straně druhé, přičemž pokud by zákazníci nebyli chráněni a nebyla uměle vyrovnávána informační asymetrie, důvěra v kapitálový trh by ze strany zákazníků byla narušena.

Před poskytnutím služeb musí obchodník s cennými papíry na základě tzv. investičního dotazníku určit, zda je jeho zákazník „běžný - drobný investor“ či profesionální zákazník. Profesionální zákazník disponuje zpravidla jistými investičními zkušenostmi a zpravidla je lépe finančně vybaven, a proto požívá menší ochrany než běžný investor (např. spotřebitel), mj. informační povinnosti obchodníka s cennými papíry jsou vůči profesionálnímu zákazníkovi zúžené. Mezi profesionální zákazníky patří vždy právnické osoby s vysokým kapitálem, typicky např. jiní obchodníci s cennými papíry, banky, pojišťovny apod. Jen v málo případech se bude jednat o fyzickou osobu. Profesionálním zákazníkem se může zákazník stát i na svou žádost, ovšem poté ztrácí ochranu běžného investora, jelikož se má za to, že například rizika investice dokáže plně posoudit sám.

Před sjednáním investiční služby poskytne obchodník s cennými papíry investorovi zejména tyto předšmluvní informace:

- o své osobě (název, sídlo, IČ),
- o poskytovaných investičních službách,
- o možných rizicích spojených s investicí,
- celkové ceně poskytované investiční služby včetně všech poplatků, daní atd.,
- o režimu ochrany majetku zákazníka (tj. podmínkách nároku na odškodnění z Garančního fondu obchodníků s cennými papíry apod.).

Pokud obchodník s cennými papíry při nabízení investice mluví o výnosech či výhodách, musí také upozornit na všechna podstatná rizika, která hrozí, avšak žádným způsobem sám neručí za ztrátové obchody. Zároveň nesmí zastírat, zlehčovat nebo zamlčovat důležité skutečnosti nebo informace, klamat investora. Během investice má obchodník s cennými papíry povinnost provádět obchody jen za nejlepších podmínek, musí tedy přihlížet k ceně obchodu, všem poplatkům či k jiným významným důvodům.

Obchodník s cennými papíry musí také ochraňovat majetek zákazníka. Ochrana majetku zákazníka spočívá v tom, že obchodník s cennými papíry musí zabezpečit, aby nedošlo k použití peněz zákazníka k obchodům obchodníka s cennými papíry nebo jeho jiného zákazníka.

Požadavky na opatření k zajištění ochrany majetku zákazníka stanoví vyhláška č. 308/2017 Sb., o podrobnější úpravě některých pravidel při poskytování investičních služeb. Jedná se především o povinnost vést evidenci majetku zákazníků, aby nikdy nedošlo k pochybnostem, který majetek (akcie, peníze) patří kterému zákazníkovi. Pokud má obchodník s cennými papíry u sebe akcie více zákazníků, nesmí dojít k pochybám, které akcie jsou kterého zákazníka, musí tedy evidovat, co je čím. Součástí evidence je údaj o tom, na kterém účtu a u koho jsou peníze zákazníka vedeny. Tím má dojít k zamezení toho, že obchodník s cennými papíry použije tyto peníze pro vlastní obchodování nebo obchodování pro jiného jeho zákazníka. Povinností obchodníka s cennými papíry je také uchovávat veškerých záznamů o komunikaci se zákazníkem pro účely kontroly ze strany České národní banky.

Obchodník s cennými papíry může používat při své činnosti tzv. algoritmické obchodování, což je způsob automatizovaného obchodování na obchodní platformě, které na základě předem daných instrukcí vykonává počítačový program.

Předpokladem působení obchodníka s cennými papíry na finančním trhu je splnění řady personálních, organizačních a ekonomických podmínek, a to nejen při povolení k činnosti, ale trvale po celou dobu výkonu jeho činnosti.

Obchodník s cennými papíry může na finančním trhu působit pouze pomocí dostatečně kvalifikovaných osob. Prověřování kvalifikace provádí tzv. akreditované osoby, což jsou subjekty, které mají oprávnění - akreditaci pořádat odborné zkoušky zaměřené na prokázání odborných znalostí a dovedností nezbytných pro jednání se zákazníkem nebo potenciálním zákazníkem v rámci poskytování investičních služeb.

11.5. INVESTIČNÍ ZPROSTŘEDKOVATELÉ A VÁZANÍ ZÁSTUPCI

Obchodník s cennými papíry může svou činnost provádět nejen přímo, ale také prostřednictvím dalších podnikatelských osob – investičních zprostředkovatelů a vázaných zástupců. Pro tyto osoby platí v zájmu ochrany klientů stejné nároky na důvěryhodnost, odbornost a způsob jednání s klientem. Spektrum investičních služeb, které mohou vykonávat tyto osoby, je však oproti obchodníkovi s cennými papíry zúžené (v zásadě pouze na přijímání a předávání pokynů a na investiční poradenství). Ani investiční zprostředkovatelé, ani vázaní zástupci nesmí přijímat peníze od zákazníků.

Investiční zprostředkovatel je mezičlánkem mezi obchodníkem s cennými papíry, případně obhospodařovatelem fondu kolektivního investování na straně jedné a klientem na straně druhé. Svou činnost může vykonávat osobně, vázaným zástupcem nebo pomocí zaměstnanců.

Vázaný zástupce při poskytování investičních služeb zastupuje pouze jednoho zastoupeného. Tím může být obchodník s cennými papíry, investiční zprostředkovatel nebo investiční společnost, která má povolení k poskytování investičních služeb.

11.6. REGULOVANÝ TRH

Vydané cenné papíry se mohou dále obchodovat. Trh s cennými papíry lze pomyslně rozdělit na burzovní a mimoburzovní. Organizátorem regulovaného trhu, (burzou), je právnická osoba, která má povolení České národní banky. Organizátor regulovaného trhu tedy organizuje trh s investičními nástroji, na kterém se obchoduje pravidelně, který má stanovená a Českou národní bankou schválená pravidla obchodování, pravidla přístupu a pravidla přijímání investičních nástrojů k obchodování.

Na regulovaném trhu dochází k uzavírání standardizovaných obchodů, tedy nedochází zde k vyjednávání a s tím spojeným průtahům. Ceny investičních nástrojů na regulovaném trhu ovlivňují pouze tržní síly, které jsou ukazatelem výkonu celé ekonomiky. Díky tomu je index národní burzy ukazatelem stavu národní ekonomiky (např. tzv. medvědí trh často nastává, pokud je ekonomika v recesi). Burzovní index je základním statistickým indikátorem popisujícím vývoj celého burzovního trhu. Indexy jsou pro investory základním ukazatelem, který uvádí, jak se daný trh v čase vyvíjí, zda má klesající či naopak vzrůstající tendenci.

11.7. GARANČNÍ FOND OBCHODNÍKŮ S CENNÝMI PAPIŘY

Obchodník s cennými papíry je také povinen platit roční příspěvek do tzv. Garančního fondu. Jde o záruční systém výplaty náhrady prostředků klientů v situaci, kdy jim obchodník s cennými papíry není schopen splácet své závazky. Garanční fond není státním fondem, zdrojem k výplatě náhrad jsou příspěvky od obchodníků s cennými papíry.

Koho se záruční systém týká: zákazníci obchodníků s cennými papíry.

Co se vyplácí: náhrada za majetek zákazníka (peněžní prostředky a investiční nástroje), který mu nemohl být vydán, protože obchodník s cennými papíry nebyl schopen plnit své závazky. Vyplácí se rozdíl mezi součtem hodnot všech složek majetku zákazníka, včetně úroků nebo jiných výnosů, a součtem hodnot závazků zákazníka.

V jaké výši se poskytuje za majetek zákazníka náhrada: na jednoho zákazníka a jednoho obchodníka s cennými papíry připadá výplata náhrady ve výši 90 % výsledné částky k výplatě (tedy rozdíl mezi součtem hodnot majetku zákazníka včetně úroků a dalších výnosů a součtem závazků), a to v celkové výši maximálně v částce v korunách českých odpovídající 20 000 EUR.

Jak je to se zahraničními osobami, které poskytují investiční služby v České republice? Majetek zákazníků je pojištěn v zemi, ve které má zahraniční osoba své sídlo. Pokud v této zemi neexistuje systém pojištění investorů, pak se tato osoba účastní systému pojištění investorů v České republice, stejně jako obchodník s cennými papíry.

Průběh výplaty náhrady:

- Česká národní banka oznámí Garančnímu fondu, že obchodník s cennými papíry není schopen plnit své závazky,
- Garanční fond stanoví místo, způsob a lhůtu pro přihlášení nároků zákazníků (alespoň 5měsíční) na náhradu a zahájení výplaty náhrad,

- náhrada musí být vyplacena do 3 měsíců ode dne ověření přihlášeného nároku a vypočtení výše náhrady.

Uplatnění nároku na náhradu: právo se promlčí uplynutím 5 let ode dne splatnosti pohledávky zákazníka na vyplacení náhrady. Po uplynutí této lhůty sice může zákazník o náhradu požádat, Garanční fond mu ji však může odmítnout vyplatit z důvodu promlčení. Problematiku záručního systému prostřednictvím Garančního fondu upravuje zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších právních předpisů, hlava VI – Garanční fond obchodníků s cennými papíry.

11.8. PRÁVNÍ ÚPRAVA

- zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších právních předpisů,
- zákon č. 15/1998 Sb., o dohledu v oblasti kapitálového trhu, ve znění pozdějších právních předpisů,
- zákon č. 240/2013 Sb., o investičních společnostech a investičních fondech, ve znění pozdějších právních předpisů,
- vyhláška č. 308/2017 Sb., o podrobnější úpravě některých pravidel při poskytování investičních služeb,
- vyhláška č. 233/2009 Sb., o žádostech, schvalování osob a způsobu prokazování odborné způsobilosti, důvěryhodnosti a zkušenosti osob, ve znění pozdějších právních předpisů,
- nařízení vlády č. 242/2013 Sb., o sdělení klíčových informací speciálního fondu a o způsobu poskytování sdělení a statutu speciálního fondu v jiné než listinné podobě,
- další povinnosti pak upravuje řada nařízení Evropské unie např.
- nařízení EU č. 600/2014 o trzích finančních nástrojů (tzv. MiFIR),
- nařízení EU č. 596/2014 o zneužívání trhu (tzv. MAR),
- nařízení EU č. 1286/2014 o sděleních klíčových informací týkajících se strukturovaných retailových investičních produktů a pojistných produktů s investiční složkou (tzv. nařízení PRIIPs),
- nařízení EU 2016/1011 o indexech, které jsou používány jako referenční hodnoty ve finančních nástrojích a finančních smlouvách nebo k měření výkonnosti investičních fondů,
- nařízení EU č. 575/2013 o obezřetnostních požadavcích na úvěrové instituce a investiční podniky (tzv. CRR).

12. Kolektivní investování (investiční společnosti a investiční fondy)

fondy kolektivního investování (standardní, speciální), fondy kvalifikovaných investorů, podílový fond, SICAV, depozitář, statut, sdělení klíčových informací, samosprávný investiční fond, investiční společnost

Kolektivní investování (tj. investování do investičních fondů) je alternativou k investování individuálnímu. Kolektivní investování u nás upravuje zákon č. 240/2013 Sb., o investičních společnostech a investičních fondech, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZISIF“).

Nástrojem kolektivního investování jsou různé finanční produkty. Individuální investování je zpravidla výnosnější (nemusíme platit finančním institucím poplatky za jejich služby), avšak náročnější na informace a znalosti kapitálového trhu. Některé finanční investice nelze

uskutečnit s nižším objemem prostředků, než jsou řádově miliony korun. Pak je řešením právě investování kolektivní.

Z hlediska časového můžeme rozlišovat investování jednorázové a pravidelné. Oproti investici jednorázové umožňuje pravidelné investování nakupování některých finančních aktiv i s relativně malým objemem prostředků. Výhodou je i určitá vnitřní výnosová stabilita pravidelného investování - ve fázích růstu se zhodnocuje námi dosud nashromážděný majetek, avšak nakupujeme relativně dražší nová aktiva. Přestane-li se naopak trhu, na kterém investujeme, dařit, klesá celková hodnota našeho portfolia, což je však kompenzováno skutečností, že v danou chvíli nakupujeme nově relativně levně.

Regulované investování finančních prostředků do fondů je ve vyspělých státech považováno za atraktivní z následujících důvodů:

- fondy řídí odborníci, kteří disponují nejen velkým množstvím informací, ale mají i odborné znalosti (což požaduje zákon),
- fondy nakupují velké množství různých investičních instrumentů, čímž efektivně rozkládají (diverzifikují) riziko,
- fondy dosahují oproti individuálním investorům nižších transakčních nákladů, protože obchodují s investičními instrumenty ve velkých objemech.

Kolektivní investování u nás upravuje zejména ZISIF a nařízení vlády č. 243/2013 Sb., o investování investičních fondů a o technikách k jejich obhospodařování, ve znění pozdějších předpisů (NVIT). Investiční fond je oprávněn shromažďovat peněžní prostředky nebo penězi ocenitelné věci (např. akcie, nemovitosti, umělecká díla) od investorů a provádět společné investování tohoto majetku na základě určené investiční strategie ve prospěch investorů a spravovat tento majetek. Dle ZISIF investiční fondy členíme zejména na

- fondy kolektivního investování (FKI) a
- fondy kvalifikovaných investorů (FKvI).

Dalším možným členěním je rozlišování mezi samosprávným investičním fondem a nesamosprávným investičním fondem, případně rozlišování mezi investičním fondem bez právní osobnosti (podílový fond, svěřenský fond) a investičním fondem s právní osobností. Lze také rozlišovat mezi otevřeným fondem (odkupuje jím vydávané cenné papíry) a uzavřeným fondem.

12.1. FONDY KOLEKTIVNÍHO INVESTOVÁNÍ (STANDARDNÍ, SPECIÁLNÍ)

Fond kolektivního investování může mít právní formu buď akciové společnosti (účelem které je shromažďování peněz od veřejnosti vydáváním akcií), nebo podílového fondu (peníze od veřejnosti získává prodáváním podílových listů). Fondy kolektivního investování se rozdělují na **standardní** fondy (podléhají harmonizované právní úpravě Evropské unie, tzv. UCITS fondy) a fondy **speciální**. Na vyspělých finančních trzích můžeme sledovat obrovské množství fondů, které se liší podle různých typů realizovaných investičních politik. Podle skladby portfolia rozdělujeme fondy na:

- **fondy cenných papírů** – jejichž majetek se skládá z různých druhů cenných papírů,
- **nemovitostní fondy** – předmětem jejichž investování jsou budovy, pozemky, hotely apod.,
- **fondy fondů** – jejichž majetek se skládá z účastí na jiných fondech.

Z hlediska předmětu investování můžeme u fondů cenných papírů rozlišovat:

- **fondy peněžního trhu** – investují finanční prostředky investorů do krátkodobých cenných papírů (státních pokladničních poukázek, depozitních certifikátů, apod.),
- **fondy kapitálového trhu** se orientují na střednědobé a dlouhodobé instrumenty (byť i tyto krátkodobě drží instrumenty peněžního trhu):
  - **fondy dluhopisů,**
  - **fondy akcií,**
  - **smíšené fondy.**

Jednotlivé druhy fondů cenných papírů se liší zvolenou investiční politikou, resp. investiční strategií. Ta bývá většinou členěna na:

- **konzervativní fond** – hlavní sledovanou hodnotou tohoto typu fondu je eliminace rizika, bezpečnost investice, jistota návratnosti - byť za cenu nižší výnosnosti; tyto fondy investují především do bonitních dluhových investičních nástrojů (např. státních dluhopisů, bondů velkých podniků apod.),
- **dynamický (růstový) fond** – primárním cílem je zabezpečit (při vědomí vyšší rizikovitosti investice) investorům dostatečný kapitálový či běžný výnos; tyto typy fondů investují již převážně do akcií,
- **vyvážený fond** – představuje kompromis mezi fondem konzervativním a dynamickým.

Specifickým, účelově definovaným a regulovaným typem investičního fondu, jsou **fondy penzijní**. Na tyto fondy se však ZISIF nevztahuje. Investiční fondy jsou právnické osoby, které shromažďují peníze od veřejnosti (drobných investorů) nebo od kvalifikovaných investorů za účelem dalšího investování. Obhospodařovatel řídí investiční fond, vykonává správu majetku fondu včetně investování s penězi fondu, musí také mít povolení České národní banky. Kdo provádí administraci investičního fondu, je jeho administrátorem; je jím buď investiční společnost, nebo samosprávný investiční fond.

12.2. FONDY KVALIFIKOVANÝCH INVESTORŮ

Fondy kvalifikovaných investorů nejsou určeny veřejnosti, jsou velmi rizikové a mají vysoké požadavky na minimální investice. Kvalifikovaným investorem jsou typicky profesionální investor (např. banka, obchodník s cennými papíry, pojišťovna, penzijní společnost, stát či ČNB) nebo jiná osoba, která do fondu investuje alespoň částku 1 mil. Kč, za předpokladu, že vyhoví testu vhodnosti (*suitability test*). Investice fondů kvalifikovaných investorů podléhaly omezení ve formě investičních limitů, které však byly novelou nařízení vlády č. 243/2013 Sb., o investování investičních fondů a o technikách k jejich obhospodařování, zrušeny (s účinností od 1. července 2017). Novela tak reagovala na podstatu fondů kvalifikovaných investorů, kterou je rizikovitost investování, kvalifikovanost a informovanost investorů.

12.3. PODÍLOVÝ FOND

Podílový fond je majetek, který náleží všem vlastníkům podílových listů podílového fondu, a to v poměru podle vlastněných podílových listů. Jeho cílem je shromažďování peněz od veřejnosti tím, že prodává podílové listy a vybrané peníze pak dále investuje. Podílový fond musí obhospodařovat investiční společnost.

Podílový list je cenný papír, který představuje podíl na celkovém majetku podílového fondu. Vydá-li podílový fond 1 000 podílových listů a koupí-li si investor jeden, poté vlastní 1/1000 podílového fondu.

12.4. SICAV

SICAV je akciová společnost s proměnným základním kapitálem a může vytvářet podfondy. Jde o specifickou právní formu vycházející z akciové společnosti, která je vyhrazena pouze investičním fondům. Vydává zakladatelské a investiční akcie, se kterými je spojeno právo na odkup. SICAV může velice snad zvyšovat a snižovat svůj základní kapitál.

12.5. DEPOZITÁŘ

Depozitář investičního fondu na základě depozitářské smlouvy opatruje majetek investičního fondu, vede peněžní účty a zaznamenává pohyb peněz. Každý fond kolektivního investování může mít pouze jednoho depozitáře, kterým je většinou banka. V České republice funguje pět depozitářů a všichni jsou bankami.

12.6. STATUT

Statut fondu je základní dokument, kde je přehled základních informací o fondu, tedy hlavně údaje o tom, kdo je obhospodařovatelem fondu či jeho administrátorem, jaká je jeho investiční strategie, jaké jsou poplatky apod. Každý fond musí mít statut, který vydává a aktualizuje jeho obhospodařovatel.

12.7. SDĚLENÍ KLÍČOVÝCH INFORMACÍ

Fondy kolektivního investování jsou povinny investorovi sdělit tzv. klíčové informace dle § 227 ZISIF. Jedná se o dokument, který obsahuje základní popis fondu, nezbytný pro pochopení povahy a rizik investice, která je investorům nabízena. Dokument musí být napsán srozumitelně. Nařízení vlády č. 242/2013 Sb. upravuje podrobně sdělení tzv. klíčových informací.

12.8. SAMOSPRÁVNÝ INVESTIČNÍ FOND

Samosprávným investičním fondem je fond s právní osobností, který je oprávněn se obhospodařovat a provádět svou administraci (správu majetku, vedení účetnictví) sám, nemusí tedy mít ani obhospodařovatele, ani administrátora.

12.9. INVESTIČNÍ SPOLEČNOST

Investiční společnost je obhospodařovatelem investičních fondů, zajišťuje správu majetku fondu, včetně investování s penězi tohoto fondu (tj. na jeho účet), popřípadě provádí administraci investičního fondu (např. vede účetnictví). Pouze investiční společnost může vytvářet a obhospodařovat podílové fondy. Mezi její další činnosti patří také např. individuální portfolio management, poskytování investičního poradenství nebo přijímání a předávání pokynů.

13. Cenné papíry a zaknihované cenné papíry

cenný papír, zaknihovaný cenný papír, druhy cenných papírů (nepojmenované, akcie, dluhopisy), veřejná nabídka, prospekt, evidence investičních nástrojů, centrální depozitář cenných papírů

13.1. CENNÝ PAPIR

Pojem je upraven ustanovením § 514 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále také „OZ“): „*Cenný papír je listina, se kterou je právo spojeno takovým způsobem, že je po vydání cenného papíru nelze bez této listiny uplatnit ani převést.*“

Ze zákonné definice vyplývá, že právo, které způsobuje cennost papíru, je do listiny inkorporováno. S akcií je např. spojeno právo na účast a hlasování na valné hromadě. Bez této listiny není možné právo, které z listiny svědčí, zcizit ani jinak uplatnit. Tato skutečnost odlišuje cenný papír od jiných listin, které např. pouze deklarují určitou skutečnost, z hlediska důkazní schopnosti. Při ztrátě nebo zničení listiny, která pouze formálně osvědčuje určité právo, nedochází k nemožnosti toto právo uplatnit, jako je tomu u cenného papíru.

Některá práva mohou být z cenného papíru oddělena a mohou být předmětem samostatné dispozice. Jedná se o samostatně převoditelná práva. V případě akcií lze např. samostatně převádět přednostní právo na upisování akcií nebo právo na vyplacení dividendy. Existence samostatně převoditelných práv poukazuje na nedokonalost zákonné definice cenného papíru.

13.2. FORMA CENNÉHO PAPIŘU

Cenné papíry lze dělit podle svého druhu, zastupitelnosti i formy. Podle ustanovení § 518 OZ může mít cenný papír formu na řad (au ordre), na doručitele (au porteur) nebo na jméno (au nom). Zákon stanoví vyvratitelnou právní domněnku, že obsahuje-li cenný papír jméno osoby, jedná se o cenný papír na řad. Neobsahuje-li cenný papír jméno osoby, jedná se o cenný papír na doručitele resp. na majitele. Zákonem může být některá z forem cenného papíru pro určitý druh cenného papíru vyloučena, nebo naopak předepsána, tzn. že ne každý druh cenného papíru může být vydán v těchto třech formách. Např. dluhopis může být vydán výlučně jako cenný papír na řad a akcie může být vydána jako cenný papír na doručitele (nicméně pouze v imobilizované podobě) nebo na řad.

Právo z cenného papíru na řad nebo na jméno svědčí tomu, jehož jméno obsahuje a nalezneme jej buď na líci cenného papíru, jedná-li se o prvního majitele nebo na rubu, jedná-li se o majitele nikoliv prvního. Cenný papír na řad nebo na jméno se převádí zásadně rubopisem. Rubopis (indosament) je písemné prohlášení oprávněného z cenného papíru, které se nachází na rubu cenného papíru. Písemné prohlášení obsahuje projev vůle k převodu veškerých práv spojených s cenným papírem a osobou oprávněnou z cenného papíru, je vždy ta, které svědčí poslední zápis z nepřetržité řady rubopisů. Vlastnické právo k cennému papíru na řad se převádí rubopisem a smlouvou k okamžiku jeho předání. Vlastnické právo k cennému papíru na jméno se převádí už samotnou smlouvou k okamžiku její účinnosti.

Cenný papír na doručitele se převádí smlouvou a právo z cenného papíru svědčí osobě, která se prokáže listinou. Výkon práv svědčících z cenného papíru je spojen s předložením cenného papíru. K převodu vlastnického práva dochází tradicí, a nikoliv smlouvou o převodu vlastnického práva. Cenné papíry na doručitele jsou cennými papíry anonymními.

13.3. ZAKNIHOVANÝ CENNÝ PAPIŘ

S nabytím účinnosti OZ došlo k terminologické změně - zaknihovaný cenný papír není již cenným papírem, nýbrž jeho náhražkou. O zaknihovaný cenný papír se jedná vždy, je-li cenný papír nahrazen zápisem do příslušné evidence a nelze-li jej převést jinak, než změnou zápisu v této evidenci. Takto definuje zaknihovaný cenný papír ustanovení § 525 OZ. Vlastnické právo k zaknihovanému cennému papíru se nabyvá zápisem zaknihovaného cenného papíru na účet vlastníka nebo zákazníka, zapisuje-li se zaknihovaný cenný papír i na účet zákazníků. Zaknihovaný cenný papír může být přeměněn na cenný papír (v listinné podobě) a naopak. Náležitosti přeměny stanoví občanský zákoník v ustanoveních § 529 až § 544.

13.4. DRUHY CENNÝCH PAPIŘŮ A ZAKNIHOVANÝCH CENNÝCH PAPIŘŮ

Zákon č. 591/1992 Sb., o cenných papírech obsahoval demonstrativní výčet základních druhů cenných papírů (akcie, zápisné listy, podílové listy, dluhopisy, kupony, investiční kupony,

směnky, šeky atd.). Zákon o cenných papírech byl zrušen okamžikem nabytí účinnosti nového občanského zákoníku, který upravuje definici cenného papíru, ale demonstrativní výčet druhů cenného papíru neobsahuje. Některé druhy upravuje zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (dále jen „ZOK“), občanský zákoník a další zákony, které stanoví jejich náležitosti (zákon směnečný a šekový, zákon o dluhopisech, zákon o investičních společnostech a investičních fondech atd.). Občanský zákoník připouští také vydání cenného papíru, který nemá náležitosti upravené zákonem, druhově se jedná se o tzv. nepojmenovaný cenný papír.

13.4.1. Nepojmenovaný cenný papír

Zákon vyjádřením principu autonomie vůle ponechává na emitentovi, aby určil náležitosti cenného papíru. Princip smluvní volnosti má však svá omezení. Ustanovení § 515 OZ stanoví, že vydá-li emitent nepojmenovaný cenný papír, musí listina určit alespoň odkazem na emisní podmínky právo, které je s cenným papírem spojeno, a údaj o emitentovi. Náležitosti by měly být uvedeny buď přímo na cenném papíru, nebo v emisních podmínkách, na které musí cenný papír odkázat. Podstatnou náležitostí bude zejména určení práva, které je s cenným papírem spojeno, tedy je do něj inkorporováno. Údajem o emitentovi je myšlen takový údaj, který umožní jednoznačnou identifikaci emitenta.

13.4.2. Akcie

Podle § 256 ZOK je akcie cenný papír nebo zaknihovaný cenný papír, s nímž jsou spojena práva akcionáře jako společníka podílet se na řízení společnosti, jejím zisku formou dividendy a likvidačním zůstatku při jejím zrušení s likvidací.

Z hlediska jmenovité hodnoty lze akcie členit na akcie se jmenovitou hodnotou a na akcie bez jmenovité hodnoty (tzv. kusové akcie). Každá kusová akcie představuje stejný podíl na základním kapitálu, a proto kusové akcie nelze vydat spolu s akciemi na jmenovitou hodnotu.

Akcie mohou mít formu cenného papíru na řad (na jméno) nebo na doručitele (na majitele). Akcie na majitele však mohou mít pouze podobu zaknihovaných cenných papírů nebo imobilizovaných cenných papírů. Ustanovení § 259 zákona o obchodních korporacích obsahuje taxativní výčet náležitostí, které musí akcie obsahovat.

S akciemi jsou spojena různá práva a z toho hlediska lze i akcie dělit podle druhu. Ustanovení § 276 odst. 3 obsahuje demonstrativní výčet práv, která mohou být s akcií spojena. Akcie tedy mohou být kmenové, prioritní a také akcie, s nimiž je spojen rozdílný, pevný nebo podřízený podíl na zisku nebo na likvidačním zůstatku, anebo akcie se zvláštními právy jako akcie s rozdílnou vahou hlasů. Akcie, s nimiž je spojeno právo na určitý úrok bez ohledu na hospodářský výsledek, jsou zakázány. Mohou existovat i další druhy akcií, které nejsou zákonem výslovně upraveny. Kmenové jsou akcie, se kterými není spojeno žádné zvláštní právo. Prioritní jsou ty akcie, se kterými jsou spojena přednostní práva týkající se podílu na zisku, jiných vlastních zdrojích nebo na likvidačním zůstatku.

Není-li akcie dosud splacená, její práva a povinnosti mohou být vtělena do zatímního listu. Zatímní list nahrazuje nesplacené akcie společnosti, s nimiž jsou spojena akcionářská práva, která jsou jinak spojena s akcií.

13.4.3. Dluhopisy

Dluhopis je cenný papír nebo zaknihovaný cenný papír, vydaný podle českého práva, s nímž je spojeno právo na splacení určité dlužné částky odpovídající jmenovité hodnotě jeho emitentem, a to najednou nebo postupně k určitému okamžiku, a popřípadě i další práva plynoucí ze zákona

nebo z emisních podmínek dluhopisu. Dluhopisy nejčastěji emituje stát, místní samospráva nebo obchodní společnosti. Právní rámec pro vydávání dluhopisů stanoví zákon č. 190/2004 Sb., o dluhopisech. V případě státních dluhopisů emituje tyto cenné papíry Česká republika, konkrétně Ministerstvo financí ČR. Emisi zajišťuje Česká národní banka.

Je-li emitentem obchodní společnost, označují se tyto dluhopisy jako korporátní. Ty jsou oproti státním dluhopisům standardně spjaté s vyšší mírou rizikovosti. Dále se rozlišují bankovní dluhopisy, je-li emitentem peněžní ústav, nebo komunální dluhopisy, je-li emitentem územní samosprávný celek. K emisi dluhopisů územním samosprávným celkem je vyžadováno povolení od Ministerstva financí, které je také orgánem vykonávajícím státní dozor.

Rozlišovat lze také dluhopisy podle doby splatnosti na krátkodobé, střednědobé nebo dlouhodobé. Dalším rozlišovacím kritériem může být způsob úročení nebo existence zajištění. Zákon o dluhopisech upravuje zejména postup při vydávání dluhopisů, stanoví náležitosti emisních podmínek, náležitosti dluhopisu, povinnosti emitenta atp. Zákon o dluhopisech rozlišuje zvláštní kategorii dluhopisů, kam řadí státní dluhopisy a dluhopisy vydávané ČNB, komunální dluhopisy, hypoteční zástavní listy, vyměnitelné a prioritní dluhopisy, podřízené dluhopisy a sběrný dluhopis.

13.5. EVIDENCE INVESTIČNÍCH NÁSTROJŮ

Lze rozlišit dva druhy evidence investičních nástrojů, jednak evidenci centrální a jednak evidenci samostatnou. Centrální evidence zaknihovaných cenných papírů a samostatná evidence investičních nástrojů je upravena v § 92 a § 93 zákona č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu (dále jen „ZPKT“). Zaknihované cenné papíry, s výjimkou zaknihovaných cenných papírů kolektivního investování vedených v samostatné evidenci a zaknihovaných cenných papírů vedených v evidenci Ministerstva financí podle zákona upravujícího rozpočtová pravidla, lze evidovat podle českého práva pouze v centrální evidenci zaknihovaných cenných papírů a v evidenci navazující na centrální evidenci zaknihovaných cenných papírů.

Cenné papíry může emitent imobilizovat, tedy uschovat do hromadné úschovy ve prospěch jejich vlastníka. Imobilizované cenné papíry lze vést v samostatné nebo centrální evidenci.

13.5.1. Centrální evidence zaknihovaných cenných papírů

Je evidence zaknihovaných cenných papírů, kterou vede podle českého práva centrální depozitář nebo zahraniční centrální depozitář. Centrální evidenci zaknihovaných cenných papírů je též evidence zaknihovaných cenných papírů vedená Českou národní bankou a evidence cenných papírů imobilizovaných, jestliže tuto evidenci vede podle českého práva centrální depozitář, zahraniční centrální depozitář nebo Česká národní banka.

Evidence navazující na centrální evidenci

Evidenci navazující na centrální evidenci je oprávněn vést obchodník s cennými papíry s povolením k úschově a správě investičních nástrojů, administrátor investičního fondu, zahraniční osoba, jejíž činnost odpovídá výše uvedeným činnostem, centrální depozitář a zahraniční centrální depozitář nebo Česká národní banka.

13.5.2. Samostatná evidence

V samostatné evidenci investičních nástrojů mohou být evidovány zaknihované cenné papíry kolektivního investování, listinné investiční nástroje v úschově, zahraniční investiční nástroje, které drží obchodník s cennými papíry, imobilizované cenné papíry a další investiční nástroje. Samostatnou evidenci může vést centrální depozitář a další subjekty, kterým svědčí povolení

(např. obchodník s cennými papíry, provozovatel vypořádacího systému, banka s licenci uschovávat a spravovat investiční nástroje).

Evidence navazující na samostatnou evidenci

Evidenci navazující na samostatnou evidenci oprávněn vést např. obchodník s cennými papíry, provozovatel vypořádacího systému, banka s licenci uschovávat a spravovat investiční nástroje, zahraniční centrální depozitář nebo zahraniční osoba oprávněná vést evidenci investičních nástrojů atp.

13.5.3. Vedení evidence na účtech vlastníků a zákazníků

Evidenci investičních nástrojů se vede na majetkových účtech, a to buď na účtech vlastníků, nebo na účtech zákazníků. Na účtu zákazníků jsou vedeny klientské investiční nástroje. Na účtu vlastníků jsou evidovány vlastní cenné papíry.

U zaknihovaných cenných papírů zákonodárce stanovil vyvratitelnou právní domněnku, že vlastníkem zaknihovaného cenného papíru je osoba, na jejímž účtu vlastníka je zaknihovaný cenný papír evidován. Na účtu zákazníků jsou evidovány zaknihované cenné papíry osob, které zaknihovaný cenný papír svěřily tomu, pro něhož byl účet zřízen. Osoba, pro kterou byl účet zákazníků zřízen, není vlastníkem zaknihovaných cenných papírů evidovaných na tomto účtu, ale může se jednat např. o obchodníka s cennými papíry.

13.5.4. Centrální depozitář a zahraniční centrální depozitář

Centrální depozitář je právnická osoba se sídlem v České republice, která získala povolení podle nařízení EU č. 909/2014 o centrálních depozitářích. Zahraniční centrální depozitář je právnická osoba se sídlem v zahraničí, která na území ČR vykonává činnost na základě povolení dle nařízení o centrálních depozitářích. Tyto subjekty vedou evidenci zaknihovaných cenných papírů na účtech vlastníků nebo účtech zákazníků. Jde o evidenci vedenou na nejvyšší úrovni. Standardně na ni navazuje evidence vedená účastníky centrálního depozitáře.

13.6. VEŘEJNÁ NABÍDKA A PROSPEKT

Veřejná nabídka investičních nástrojů je upravena v § 34 a násl. ZPKT, přičemž dohled nad dodržováním pravidel veřejné nabídky vykonává Česká národní banka. Definici veřejné nabídky investičních cenných papírů obsahuje ustanovení § 34 odst. 1 ZPKT. Za veřejnou nabídku je považováno každé sdělení, které umožňuje investorům učinit investiční rozhodnutí ve vztahu k nabízeným cenným papírům. Aby se jednalo o veřejnou nabídku, sdělení musí splňovat několik kritérií. Sdělení musí být určeno širšímu okruhu osob, musí obsahovat dostatečné informace o nabízených cenných papírech a informace o podmínkách pro jejich nabytí. Tyto informace musí být dostatečné k tomu, aby se investor mohl rozhodnout, zda investiční cenné papíry koupí či upíše. Dostatečné budou ty informace, které budou obsahovat údaj o emitentovi, který cenný papír vydal, dále údaj o cenném papíru, který by cenný papír identifikoval, a konečně údaj o kupní ceně.

Veřejná nabídka cenných papírů standardně podléhá povinnosti vyhotovit prospekt, nechat jej před započítáním veřejné nabídky schválit ve správním řízení ČNB a zpřístupnit jej potenciálním investorům. Při splnění stanovených podmínek, které stanoví zákon o podnikání na kapitálovém trhu (současná úprava prospektu v zákoně o podnikání na kapitálovém trhu bude od druhé poloviny roku 2019 nahrazena přímo účinným nařízením o prospektu), lze vydat a veřejně nabízet emise investičních cenných papírů (např. dluhopisy) i bez prospektu.

Investiční cenné papíry (např. akcie) lze nabízet veřejně i neveřejně. Veřejná nabídka je oznámení širšímu okruhu osob informace o nabízených cenných papírech a podmínkách jejich

koupě. Jako povinnou součástí je tzv. prospekt. V prospektu se lze dočíst informace pro posouzení nabízeného cenného papíru (akcie), například jaká práva jsou s ním spojena, informaci o majetku toho, kdo cenné papíry nabízí či zisky a ztráty. Prospekt musí schválit Česká národní banka, která tak učiní, pokud prospekt obsahuje všechny potřebné náležitosti. Poté se prospekt uveřejňuje, nejčastěji na internetových stránkách toho, kdo cenný papír prodává.

13.7. UMOŘENÍ CENNÝCH PAPÍRŮ

Umoření cenných papírů je upraveno v § 303 až 315 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Umořením se rozumí náhrada ztraceného nebo zničeného cenného papíru do doby, kdy ten kdo je podle cenného papíru zavázán, vydá za ni oprávněnému náhradní cenný papír. Součástí umoření je ověření, zda listina byla skutečně ztracena či zničena. Soud na základě kvalifikovaného návrhu vydá usnesení, kterým vyzve toho, kdo má listinu v držení, aby se do 1 roku (u směnek a šeků do 2 měsíců) soudu přihlásil a listinu rovnou předložil, nebo aby podal proti jejímu umoření námitky. Jestliže soud během řízení zjistí, že listina ztracena nebo zničena nebyla, nebo dokonce že nikdy ani neexistovala, návrh na její umoření zamítne. Jinak po uplynutí doby k jejímu předložení či k uplatnění námitek musí návrhovateli do 1 měsíce podat další návrh k umoření, pokud jej nepodá, soud řízení zastaví. V případě jeho včasného podání soud vydá usnesení, kterým umořenou listinu nahradí.

14. Soukromé penzijní produkty v ČR

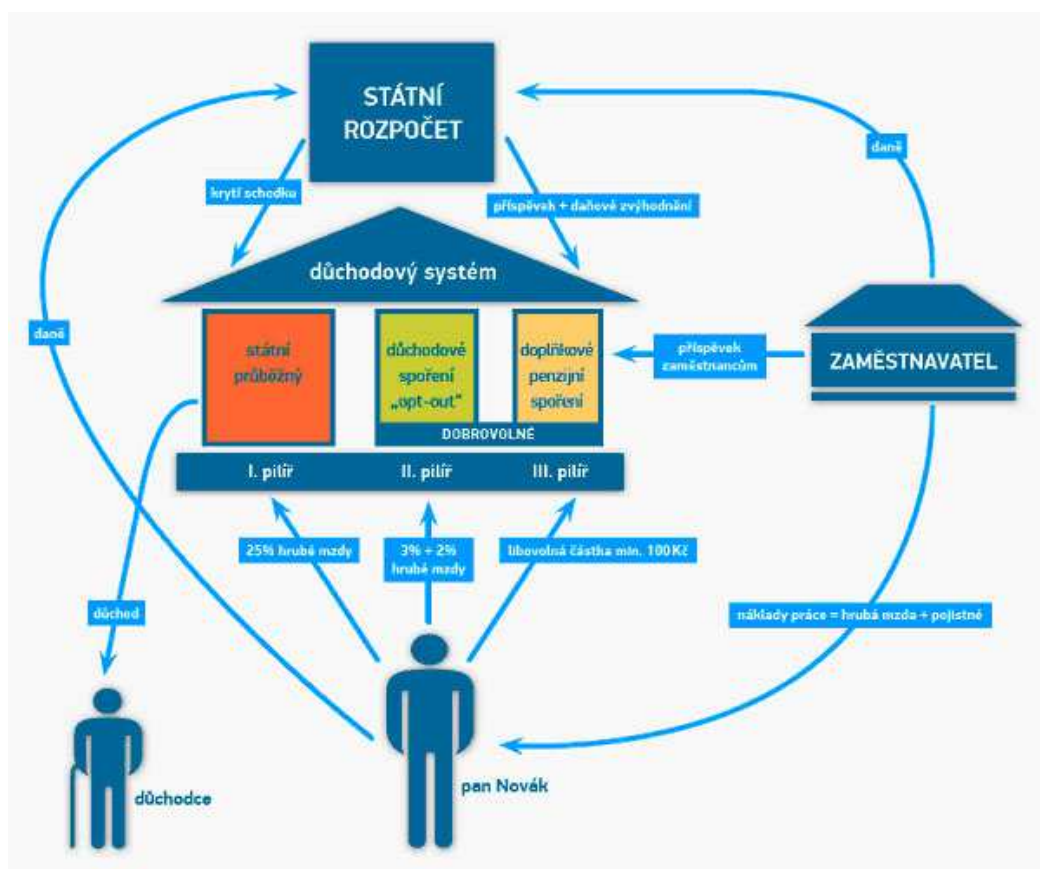
penzijní připojištění, doplňkové penzijní spoření, penzijní společnost, účastnické fondy, příspěvky, státní příspěvek, nároky účastníka, daňová podpora

14.1. ZÁKLADNÍ INFORMACE

Od ledna 2013 se penzijní systém v České republice sestával z tzv. tří penzijních pilířů. Kromě povinného I. pilíře existuje dnes již pro nové účastníky uzavřený a končící II. penzijní pilíř – důchodové spoření - a reformovaný III. penzijní pilíř – doplňkové penzijní spoření. Ve třetím pilíři je dále pro nové účastníky uzavřený systém penzijního připojištění provozovaný prostřednictvím transformovaných fondů, který je nicméně stále co do počtu účastníků největším fondovým systémem v ČR. V roce 2014 vláda rozhodla o ukončení důchodového spoření. Na základě toho byl přijat zákon o ukončení důchodového spoření. Stručné shrnutí procesu a informace lze nalézt na: <http://www.mfcr.cz/cs/soukromy-sektor/penzijni-sluzby-a-systemy/ii-pilir-duchodove-speneni>.

V rámci Odborné komise pro důchodovou reformu při MPSV stále probíhá diskuze ohledně změn penzijního systému v ČR, jak státní povinné složky, tak soukromých penzijních produktů. Obrázek níže znázorňuje penzijní systém v ČR se všemi doposud zavedenými pilíři (tj. i v současnosti rušený II. pilíř).

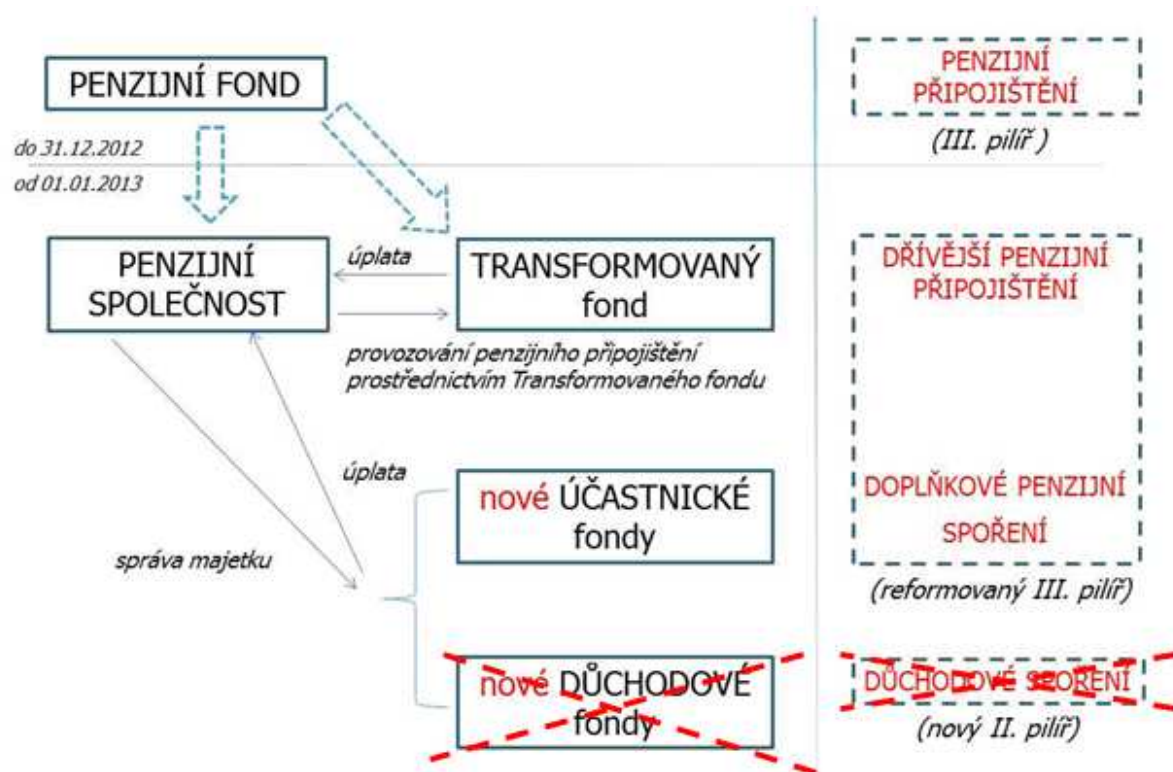
Obrázek [7] - Důchodový systém včetně již ukončeného důchodového spoření

K 1. lednu 2013 došlo k transformaci penzijních fondů, které do té doby poskytovaly penzijní připojištění (viz obrázek níže). Došlo tak k oddělení majetku účastníků penzijního připojištění od majetku penzijního fondu (zjednodušeně od majetku akcionářů) a penzijní fondy se přeměnily v penzijní společnosti. Tyto nové penzijní společnosti spravují důchodové fondy

důchodového spoření (II. pilíře), účastnické fondy doplňkového penzijního spoření (III. pilíře) a transformovaný fond, který rovněž patří do III. pilíře. Transformované fondy vznikly převedením majetku účastníků penzijního připojištění z penzijního fondu.

Obrázek [8] - Přehled fondů včetně již nyní ukončovaných důchodových fondů

Obrázek [9] -

V západní Evropě se většinou označení II. pilíř používá pro zaměstnanecký penzijní systém, tj. fondy nebo instituce, které jsou zakládány/organizovány ve spolupráci se zaměstnavateli a kde je účast zaměstnavatelů na financování systému většinou povinná. V České republice mohou zaměstnanecké penzijní pojištění nabízet instituce, které mají k této činnosti povolení domovského orgánu dohledu ze zemí EU a oznámí tuto činnost na území České republiky České národní bance. Transpozice příslušné evropské směrnice je provedena zákonem č. 340/2006 Sb., o činnosti institucí zaměstnaneckého penzijního pojištění z členských států Evropské unie na území České republiky a o změně zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

14.1.1. Státní průběžně financovaný systém

Státní průběžně financovaný systém (PAYG – *pay as you go*) je financován zejména z pojistného na důchodové pojištění. Z tohoto pilíře jsou vypláceny státní důchody. Znamená to tedy, že důchody současných důchodců jsou vypláceny z odvodů současných pracujících. Účast je povinná pro zaměstnance i osoby samostatně výdělečně činné. Vybrané pojistné v posledních letech nepostačuje k plnému financování průběžného pilíře, a tedy k výplatě státem vyplácených důchodů. Deficit tak musí být pokryt ze státního rozpočtu.

14.1.2. Důchodové spoření

Důchodové spoření (tzv. II. pilíř) spočívalo v tom, že si účastník spořil 5 % z vyměřovacího základu (hrubé mzdy) na individuálním účtu u penzijní společnosti v důchodových fondech, kde byly prostředky spravovány podle jím zvolené strategie.

14.1.3. Penzijní připojištění a doplňkové penzijní spoření

Účast ve III. pilíři je dobrovolná. Do doplňkového penzijního spoření mohou nově od počátku roku 2016 vstupovat účastníci bez věkového omezení (tedy od narození). Hlavním cílem systému je dlouhodobé spoření, z něhož si účastník nechá vyplácet dávku přispívající k udržení optimální životní úrovně po ukončení jeho účasti v pracovním procesu, případně při nastalé úplné invaliditě. Ze systému lze předčasně vystoupit, ovšem nárok na státní příspěvek a daňové úlevy je podmíněn setrváním do stanovené doby.

14.2. PRÁVNÍ RÁMEC

I. pilíř

- Zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů

II. pilíř

- Zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 163/2015 Sb., kterým se mění zákon o důchodovém spoření (upraveno ukončení vstupu)
- Zákon č. 397/2012 Sb., o pojistném na důchodové spoření, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 376/2015 Sb., o ukončení důchodového spoření
- Zákon č. 377/2015 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o ukončení důchodového spoření

III. pilíř

- Zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem, ve znění pozdějších předpisů

Zaměstnanecké penzijní pojištění

- Zákon č. 340/2006 Sb., o činnosti institucí zaměstnaneckého penzijního pojištění z členských států Evropské unie na území České republiky a o změně zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Vybrané vyhlášky a nařízení vlády:

- Nařízení vlády č. 361/2012 Sb., o sdělení klíčových informací pro účastníky doplňkového penzijního spoření a důchodového spoření
- Vyhláška č. 215/2012 Sb., o odborné způsobilosti pro distribuci některých produktů na finančním trhu

- Vyhláška č. 117/2012 Sb., o podrobnější úpravě činnosti penzijní společnosti, důchodového fondu a účastnického fondu
- Vyhláška č. 341/2012 Sb., o rozsahu činnosti depozitáře důchodového fondu a depozitáře účastnického fondu

14.3. PENZIJNÍ SPOLEČNOST

Penzijní společnost je akciová společnost se sídlem na území České republiky, jejímž předmětem podnikání je shromažďování příspěvků účastníka, příspěvků zaměstnavatele a státních příspěvků podle zákona o doplňkovém penzijním spoření za účelem jejich umístění do účastnických fondů, obhospodařování majetku v účastnických fondech a vyplácení dávek doplňkového penzijního spoření. V případě splnění podmínek stanovených zákonem o důchodovém spoření mohlo být jejím předmětem podnikání také shromažďování a obhospodařování prostředků účastníků spoření v důchodových fondech a vyplácení dávek podle zákona o důchodovém spoření. Tento systém se nicméně v roce 2016 ukončil.

Tyto činnosti může vykonávat jen právnická osoba, které bylo Českou národní bankou uděleno povolení k činnosti penzijní společnosti, případně povolení k vytvoření i důchodových fondů. Zákon o doplňkovém penzijním spoření stanoví podmínky výkonu činnosti penzijní společnosti – požadavky na kapitál, vedoucí osoby penzijní společnosti, pravidla jednání, pravidla nároku na úplatu a další požadavky. Penzijní společnost může vykonávat i další činnosti (např. vzdělávací činnost v dané oblasti), pokud je má zaregistrované.

Penzijní společnost obhospodařuje účastnické fondy, případně důchodové fondy, podle toho, zda se rozhodla pro činnost i pro tzv. II. pilíř; penzijní společnost vzniklá na základě transformace penzijního fondu při reformě systému v roce 2013 provozuje i penzijní připojištění prostřednictvím transformovaného fondu.

Fondy obhospodařované penzijní společností nemají právní subjektivitu. Účastnický/důchodový fond je souborem majetku, který náleží účastníkům a osobám, na které přešlo právo na vyplacení prostředků účastníka, a to v poměru podle počtu penzijních (důchodových) jednotek. Penzijní/důchodová jednotka představuje podíl na majetku ve fondu.

Pro transformované fondy platí odlišná pravidla vzhledem k tomu, že účastníkům penzijního připojištění jsou zachovány nároky z penzijního připojištění tak, jak byly smluvně ujednány před reformou III. pilíře – jedná se také o garanci nezáporného zhodnocení na roční bázi – k plnění tohoto závazku je upraven kapitálový fond, který slouží k hrazení případných ztrát (§ 187 zákona č. 427/2011 Sb.).

14.4. II. PILÍŘ – DŮCHODOVÉ SPOŘENÍ

Důchodové spoření (II. pilíř) spočívalo v tom, že si účastník spořil 5 % z vyměřovacího základu (hrubé mzdy) na individuálním účtu u penzijní společnosti v důchodových fondech, kde jsou prostředky spravovány podle jím zvolené strategie. Účast vznikla na základě registrace smlouvy o důchodovém spoření v Centrálním registru smluv, který vede Specializovaný finanční úřad. Účast v systému byla dobrovolná, ale bez možnosti z II. pilíře vystoupit a smlouvu vypovědět. Po vstupu do systému bylo tedy nutné v něm setrvat až do nároku na důchod. Nárok na výplatu vznikl dnem přiznání starobního důchodu ze státního důchodového systému. Prostředky z důchodového spoření měla vyplácet účastníkovi jím zvolená pojišťovna. Nasporené prostředky byly předmětem dědictví a v průběhu spoření je nelze postihnout výkonem exekuce. Účastník důchodového spoření (II. pilíře) byl povinen platit pojistné na důchodové spoření. Úhradu pojistného na důchodové spoření za zaměstnance prováděl zaměstnavatel, kterému bylo nutné účast na důchodovém spoření nahlásit. Sazba pojistného na důchodové spoření byla 5 % z vyměřovacího základu (hrubé mzdy), který je stejný jako pro důchodové pojištění. To znamená,

že se účastníkovi při účasti na důchodovém spoření (II. pilíři) o 3 procentní body snížilo pojistné na důchodové pojištění (z 28 % na 25 %). K těmto 3 % si účastník přidal 2 % ze své hrubé mzdy, tedy celkem 5 %, a tyto prostředky byly prostřednictvím finanční správy převedeny k účastníkovi penzijní společnosti. Celkově tak účastník důchodového spoření odváděl na své důchodové zabezpečení o 2 procentní body více než v případě neúčasti ve II. pilíři. Účastník II. pilíře si tak snížil o 3 % odvod do I. pilíře, tudíž mu bude adekvátně krácena procentní výměra státního důchodu z I. pilíře. Po ukončení systému v roce 2016 vznikla následující rok možnost doplatit pojistné na důchodové pojištění tak, že nedošlo k výše uvedenému krácení procentní výměry.

Penzijní společnost musela povinně nabídnout 4 důchodové fondy (dynamický, vyvážený, konzervativní a fond státních dluhopisů), které se liší svým zaměřením investic. Účastník si volil svou strategii spoření, kterou mohl měnit (jednou ročně bezplatně).

Ukončení důchodového spoření se realizovalo tak, aby byla plně respektována vlastnická práva účastníků a byly minimalizovány dopady jak na státní správu, penzijní společnosti a zejména účastníky. Z těchto důvodů se účastník při likvidaci důchodových fondů mohl rozhodnout buď o využití možnosti převedení všech jeho prostředků na jím určený účet, nebo převedení prostředků jako příspěvku do III. pilíře. Ukončení důchodového spoření bylo dále navrženo tak, aby byl respektován roční cyklus placení pojistného na důchodové pojištění. Tedy od 1. ledna 2016 bylo ukončeno placení pojistného na důchodové spoření, důchodové fondy byly zrušeny k 1. červenci 2016, prostředky byly účastníkům vyplaceny v posledním kvartálu 2016 a likvidace důchodových fondů byla ukončena převedením prostředků, které se nepodaří vyplatit účastníkům, na účet určený správcem pojistného do ledna 2017.

14.5. III. PILÍŘ – PENZIJNÍ PŘIPOJIŠTĚNÍ A DOPLŇKOVÉ PENZIJNÍ SPOŘENÍ

Účast ve III. pilíři je dobrovolná. Ze systému lze předčasně vystoupit, ovšem nárok na státní příspěvek a daňové úlevy jsou podmíněny setrváním do stanovené doby. Stát k měsíčním příspěvkům účastníků vyplácí státní příspěvek a umožňuje odečíst část zaplacených příspěvků od základu daně z příjmů. V obou produktech III. pilíře (tzn. v penzijním připojištění i doplňkovém penzijním spoření) existuje nyní možnost částečného čerpání naspořených prostředků bez nutnosti celkového vystoupení ze systému – v penzijním připojištění je po 15 letech spoření v případě sjednané výsluhové penze možné nechat si vyplatit až polovinu naspořených prostředků včetně státních příspěvků, v doplňkovém penzijním spoření si lze nyní nově v 18 letech vybrat až 1/3 z svých vložených prostředků. Tato možnost je stále předmětem odborné diskuze. Je nutné mít na zřeteli, že právní úprava doznává změn na základě předkládaných námětů v průběhu celého legislativního procesu a tak ne vždy se schválené změny mohou jevit v souladu s cílem daného penzijního systému.

Penzijní připojištění i doplňkové penzijní spoření lze předčasně ukončit dohodou, podáním písemné výpovědi, přičemž výpověď může podat jak účastník, tak – za určitých zákonem daných podmínek – i penzijní společnost. Pokud účastník spořil alespoň 12 měsíců (u penzijního připojištění) nebo 24 měsíců (u doplňkového penzijního spoření), vzniká mu nárok na výplatu tzv. odbytného, jehož součástí nejsou státní příspěvky (ty vrací penzijní společnost zpět Ministerstvu financí).

14.5.1. Penzijní připojištění - účastníci v transformovaných fondech

Penzijní připojištění se státním příspěvkem, jak jsme ho znali do konce roku 2012, existuje i nadále. Účastníci, kteří se do konce roku 2012 účastnili penzijního připojištění, byli k 1. 1. 2013 automaticky převedeni do transformovaného fondu III. pilíře spravovaného penzijní

společností, ve kterém jim zůstaly zachovány jejich nároky. Kromě úpravy parametrů poskytování státního příspěvku k žádným dalším změnám pro stávající účastníky nedošlo.

U transformovaných fondů je zachována garance nezáporného zhodnocení, což znamená, že hodnota prostředků nemůže poklesnout pod hodnotu prostředků, které účastník fondu poslal. V praxi to znamená, že i při nepříznivém vývoji na finančních trzích nesmí připisat roční zhodnocení příspěvků účastníků na nižší než nulové úrovni. To s sebou ovšem nese i negativa v podobě výrazného omezení možnosti investovat do takových cenných papírů, které mohou přinášet vyšší výnosy.

Účastníci v transformovaných fondech mohou kdykoli přejít do nových, účastnických fondů, které mají potenciál vyššího zhodnocení, ovšem již bez garance nezáporného výnosu. Do systému penzijního připojištění již nemohou vstupovat noví účastníci.

14.5.2. Doplnkové penzijní spoření

Doplnkové penzijní spoření je doplňkovým dobrovolným prvkem penzijního systému, kde účastníci vkládají své prostředky do účastnických fondů spravovaných penzijními společnostmi. Pro účastnické fondy jsou upravena pravidla investování; vzhledem k neuložení povinnosti garance nezáporného zhodnocení se vytváří předpoklady pro dosažení vyšších výnosů než u transformovaných fondů dlouhodobě překonávajících inflaci.

Účastníci doplnkového penzijního spoření mají možnost vybrat si mezi více typy fondů s různou investiční strategií a případně i nabídkou smluvní garance při splnění daných smluvních podmínek, které se mohou lišit u jednotlivých penzijních společnostech, pokud tuto možnost nabízejí. Povinně musí penzijní společnosti nabídnout pouze konzervativní účastnický fond. Účastník si vždy volí svou strategii spoření, kterou může měnit (jednou ročně zdarma).

Nabízeny jsou jak konzervativní fondy s nízkým rizikem, tak i fondy s dynamickou investiční strategií, které mají nejvyšší potenciál výnosu. Účastníci sice nesou tzv. investiční riziko, tj. v některých letech může dojít k poklesu hodnoty úspor, ovšem z dlouhodobého pohledu by měli dosáhnout vyššího zhodnocení svých prostředků než v transformovaných fondech.

Po splnění podmínek mohou účastníci volit mezi pravidelně vyplácenou penzí a jednorázovým vyrovnáním. V případě penze může účastník zvolit, zda chce pobírat penzi na určenou dobu od penzijní společnosti nebo uzavřít pojistnou smlouvu s pojišťovnou, která by mu vyplácela buď doživotní penzi, nebo penzi s garantovanou výší splátky na určitou dobu. Účastník může rovněž vybrat kombinaci penze a jednorázového vyrovnání.

14.6. PŘEDDŮCHOD

Předdůchod je pojem používaný pro penze vyplácené z doplnkového penzijního spoření, jejichž vyplácení musí splňovat dané podmínky. Úprava předdůchodů by měla pomoci k překlenutí případného obtížného období ve věku blízkém důchodovému věku, kdy může být ztíženo uplatnění na trhu práce a zvýšena tendence odejít z tohoto důvodu do předčasného důchodu, který má ovšem za následek trvale snížený starobní důchod. Doba pobírání předdůchodu se až do okamžiku dosažení důchodového věku potřebného pro nárok na starobní důchod považuje za vyloučenou dobu pro účely výpočtu důchodu ze státního důchodového pojištění (tedy neovlivňuje výši důchodu), a po dobu pobírání této penze má účastník status státního pojištěnce (zdravotní pojištění za něj hradí stát). V případě, že má účastník doplnkového penzijního spoření zájem čerpat prostředky z doplnkového penzijního spoření formou tzv. předdůchodu, musí být splněny tyto podmínky:

- spořit nejméně 5 let,

- dosáhnout alespoň věku, který je o 5 let nižší, než věk potřebný pro vznik nároku na starobní důchod ze státního důchodového pojištění, a
- mít naspořenou dostatečnou částku tak, aby měsíční splátka penze činila alespoň 30 % průměrné mzdy a penze (tzv. předdůchod) byla vyplácena nepřerušovaně alespoň po dobu dvou let.

Pro posouzení nároku na penzi z doplňkového penzijního spoření se u žen při stanovení důchodového věku postupuje jako u mužů stejného data narození.

Je rovněž možné nechat si vyplácet předdůchod pojišťovnou, k níž lze převést prostředky účastníka doplňkového penzijního spoření jako jednorázové pojistné na výplatu doživotní penze nebo penze na přesně stanovenou dobu s přesně stanovenou výší důchodu. V tomto případě musí účastník nejdříve žádat penzijní společnost o úhradu jednorázového pojistného, které penzijní společnost vyplatí na základě předložení uzavřené pojistné smlouvy.

14.7. STÁTNÍ PŘÍSPĚVEK A DAŇOVÁ PODPORA

Od 1. ledna 2013 se zvýšil maximální státní příspěvek ze 150 Kč na současných 230 Kč - k jeho získání je třeba měsíční příspěvek účastníka ve výši 1 000 Kč. Nová struktura státního příspěvku má motivovat účastníka k vyšším měsíčním úložkám. Zvýšila se zároveň minimální částka měsíčního příspěvku účastníka, ke které je vyplácen státní příspěvek, a to ze 100 Kč na 300 Kč. Pokud tedy účastník přispívá méně než 300 Kč měsíčně, nemá nárok na státní příspěvek.

Tabulka [6] - Srovnání státního příspěvku po reformě podle velikosti příspěvku účastníka

Měsíční příspěvek účastníka (v Kč)	100	200	300	400	500	600	700	800	900	1000+
Státní příspěvek od 1. 1. 2013	0	0	90	110	130	150	170	190	210	230

Daňová podpora u III. pilíře se týká jak účastníků, tak i jejich zaměstnavatelů.

Daňová podpora účastníka penzijního připojištění nebo doplňkového penzijního spoření se v současné době vztahuje na měsíční příspěvky účastníka v rozmezí 1 000 až 2 000 Kč. Pokud tedy součet příspěvků účastníka v jednom kalendářním roce převyšuje částku 12 000 Kč, je možné částku převyšující 12 000 Kč odečíst od základu daně, přičemž maximálně se může odečíst 12 000 Kč. Uplatnění maximálního daňového odpočtu ve výši 12 000 Kč je tedy možné při ročních příspěvcích alespoň 24 000 Kč.

Zaměstnavatel může nadále přispívat svým zaměstnancům do III. pilíře, tedy do transformovaných i účastnických fondů. Ve snaze motivovat zaměstnavatele k vyšším příspěvkům ve prospěch jeho zaměstnanců se daňová podpora zvýšila z 24 000 Kč na 30 000 Kč a od roku 2017 na 50 000 Kč ročně. Příspěvky zaměstnavatele jsou tak nyní do výše 50 000 Kč za zdaňovací období (souhrnný limit pro příspěvky na penzijní připojištění/doplňkové penzijní spoření i životní pojištění) osvobozeny od daně a pojistného na sociální a zdravotní pojištění. Příspěvky zaměstnavatele v jakékoliv výši jsou daňově uznatelný náklad pro zaměstnavatele. Podmínkou je, aby přispívání zaměstnavatele na penzijní připojištění/doplňkové penzijní spoření bylo uvedeno v některém z těchto dokumentů zaměstnavatele: kolektivní smlouva, pracovní smlouva nebo vnitřní předpis. U daňových motivačních prvků se plánují změny, proto je vhodné sledovat aktuální právní úpravu.

15. Pojišťovnictví

15.1. ÚVOD

Směrnice Solvency II byla vytvářena v souladu s **Lamfalussyho procesem** (hierarchické uspořádání unijních legislativních aktů v oblasti finančního trhu). Unijní legislativní akty v oblasti pojišťovnictví jsou tak rozloženy do tří úrovní, kdy na první úrovni směrnice upravuje základní zásady, resp. práva a povinnosti. Tyto jsou dále rozváděny na druhé úrovni akty v přenesené pravomoci a prováděcími akty, a to ve formě přímo účinných nařízení Evropské komise („EK“), a na třetí úrovni technickými normami navrhovanými **Evropským orgánem pro pojišťovnictví a zaměstnanecké penzijní pojištění** (EIOPA) a přijímanými Evropskou komisí.

Nová regulace si klade za cíl zvýšit finanční bezpečnost regulovaných subjektů a dosáhnout tak vyšší ochrany pojistníků a osob oprávněných z pojištění, odstranit rozdíly mezi právními předpisy jednotlivých členských států EU, přizpůsobit solventnostní kapitálové požadavky současným podmínkám finančních trhů, prohloubit integraci a zvýšit konkurenceschopnost v rámci jednotného evropského pojistného trhu a v neposlední řadě koordinovat pravidla pro dohled a vylepšit srovnatelnost a ucelenost posuzování solventnosti u jednotlivých soukromých pojišťoven.

Směrnice Solventnost II zhodnocuje celkovou solventnost pomocí **rizikově orientovaného** přístupu, což spočívá ve vyhledávání rizik, jejich klasifikaci, kvalifikaci a kvantifikaci. První pilíř definuje kvantitativní požadavky na aktiva, jimiž pojišťovna musí disponovat, aby plnila solventnostní kapitálové požadavky odpovídající hodnotě v riziku primárního kapitálu na hladině spolehlivosti 99,5 % v horizontu 1 roku. Druhý pilíř zavádí základní principy pro dohled, vnitřní kontrolu a systém řízení rizik. Třetí pilíř zavádí větší transparentnost a měl by vést k větší tržní disciplíně v důsledku zveřejňování informací o rizikovosti pojišťovny.

Tabulka [7] - Struktura regulatorního režimu Solventnost II

Pilíř I	Pilíř II	Pilíř III
Kvantitativní požadavky	Kvalitativní požadavky	Tržní disciplína
- Kapitálové požadavky MCR a SCR	- Řízení rizik	- Zveřejňování informací
- Technické rezervy	- Vnitřní kontrola	- Kontrolní zpráva RSR
- Členění vlastních zdrojů	- Vlastní posouzení rizik	- Solventnostní a finanční zpráva SFCR
- Oceňování aktiv a závazků	- Principy dohledu	

15.2. JEDNOTNÝ EVROPSKÝ PAS

Na základě povolení uděleného v domovském členském státě (tzv. **jednotný evropský pas**) je pojišťovna nebo zajišťovna se sídlem v členském státě oprávněná působit v kterémkoliv jiném (hostitelském) členském státě, v případě pojišťovny po splnění tzv. **notifikační povinnosti** (oznamovací povinnost vůči domovskému dohledovému orgánu).

Existují dvě formy působení pojišťovny nebo zajišťovny v jiném členském státě na základě jednotného evropského pasu:

právo usazení, tj. **zřízení pobočky, zastoupení nebo prostřednictvím dceřiné společnosti** podle článku 49 a násl. SFEU (trvalá přítomnost na území);

svoboda dočasně poskytovat služby, čl. 56 a násl. SFEU (využití přeshraničního způsobu činnosti, např. formou komunikace na dálku);

obou forem lze využít současně.

Jednotný evropský trh vyžaduje takovou harmonizaci podmínek v rámci EU (EHP), která je nutná a dostatečná k dosažení vzájemného uznávání povolení a národních systémů dohledu nad provozováním takové činnosti. Tuzemská pojišťovna, která hodlá zřídit svoji pobočku na území jiného členského státu, je povinna před zahájením této své činnosti **informovat Českou národní banku** o:

- a) členském státu, na jehož území zamýšlí zřídit pobočku,
- b) obchodním plánem pobočky,
- c) adrese pobočky na území jiného členského státu,
- d) jménu, popřípadě jménech, a příjmení osoby navrhované do funkce vedoucího pobočky pověřeného zastupováním této pojišťovny při jednání s třetími osobami, úřady a soudy jiného členského státu, kde se nachází pobočka, a
- e) způsobu zabezpečení vyloučení střetu zájmů v případě provozování pojištění právní ochrany podle zákona upravujícího pojistnou smlouvu.

Dohledové pravomoci v pojišťovnictví má Česká národní banka.

15.3. PROVOZOVÁNÍ ČINNOSTI V ČR

Provozovat na území České republiky pojišťovací činnost může pouze **tuzemská pojišťovna, pojišťovna z třetího státu**, a to za podmínky udělení povolení Českou národní bankou, nebo **pojišťovna z jiného členského státu**, a to na základě práva zřízet pobočky nebo na základě svobody dočasně poskytovat služby (jednotný evropský pas). Stejně to platí i pro zajišťovny.

Takto provozovat činnost může pouze pojišťovna nebo zajišťovna, jejíž **skutečné sídlo a sídlo zapsané ve veřejném nebo obdobném rejstříku** je umístěno ve stejném státě jako je stát jejího domovského dohledového orgánu. Česká národní banka uděluje povolení k provozování pojišťovací činnosti podle pojistných odvětví životních pojištění nebo podle pojistných odvětví neživotních pojištění. Povolení k provozování zajišťovací činnosti se uděluje pro životní nebo neživotní zajištění, popř. pro obě činnosti současně.

Tuzemská pojišťovna uvede ve své obchodní firmě slovo „**pojišťovna**“. Tuzemská zajišťovna uvede ve své obchodní firmě slovo „**zajišťovna**“. Pojišťovna může mít formu **akciové společnosti** či **družstva**, zajišťovna se zakládá pouze jako **akciová společnost**.

Pojišťovna nebo zajišťovna je oprávněna provozovat pouze pojišťovací nebo zajišťovací činnost jí povolenou příslušným orgánem dohledu a činnosti s tím přímo související (přímo vyplývající z provozované pojišťovací nebo zajišťovací činnosti). Je povinna jednat s **odbornou péčí a postupovat obezřetně**. Za tímto účelem je pojišťovna či zajišťovna povinna vytvořit a po celou dobu své činnosti udržovat **funkční a efektivní řídicí a kontrolní systém**, pravidelně z něj vyhodnocovat informace a včas přijímat odpovídající opatření.

Pojišťovna nebo zajišťovna může na území České republiky při zprostředkování pojištění nebo zajištění a při likvidaci pojistných událostí využívat služeb pouze pojišťovacího zprostředkovatele nebo samostatného likvidátora pojistných událostí, který svoji činnost vykonává v souladu s podmínkami **zákonu upravujícího činnost pojišťovacích zprostředkovatelů a samostatných likvidátorů pojistných událostí**.

15.4. POJIŠŤOVACÍ ČINNOST

Činnost pojišťoven a zajišťoven je regulována především **zákonem č. 277/2009 Sb., o pojišťovnictví**. Zákon o pojišťovnictví obecně upravuje podmínky provozování pojišťovací a zajišťovací činnosti a výkon dohledu v pojišťovnictví. Dále stanoví technické, organizační, personální a další požadavky na poskytování pojišťovacích a zajišťovacích služeb.

Soukromé pojištění se vyznačuje tzv. **inverzí výrobního cyklu**. Pojišťovna přebírá pojistná rizika za úplatu (pojistné), přičemž vyplácí pojistná plnění až v důsledku pojistných událostí, které nastaly z uzavřených pojistných smluv. Pojišťovny většinou přenášejí část rizik na zajišťovnu s ohledem na svoji pojistnou kapacitu.

Pojišťovací činností se rozumí **přebírání pojistných rizik** na základě uzavřených pojistných smluv a plnění z nich. Součástí pojišťovací činnosti je také správa pojištění, likvidace pojistných událostí, poskytování asistenčních služeb, investování, uzavírání smluv pojišťovnou se zajišťovnami o zajištění závazků pojišťovny vyplývajících z jí uzavřených pojistných smluv, činnost související a činnost směřující k předcházení vzniku škod a zmírňování jejich následků.

Další významnou činností pojišťoven a zajišťoven je nakládání s aktivy ve svém majetku, které musejí provádět na základě **zásady obezřetného investování**. Mezi hlavní požadavky patří investovat pouze do aktiv, jejichž rizika je pojišťovna či zajišťovna schopna řádně identifikovat, měřit, sledovat, spravovat, kontrolovat a vykazovat a odpovídajícím způsobem je zohlednit při posuzování svých celkových potřeb solventnosti. Za tímto účelem tato pojišťovna a zajišťovna průběžně **vyhodnocuje dopad rizikových faktorů** na své investice. Všechna aktiva, zejména pak aktiva určená k **plnění solventnostního a minimálního kapitálového požadavku** investuje tak, aby zajistila bezpečnost, likviditu a ziskovost celkového portfolia.

Společnost **diverzifikuje své investice** tak, aby nedocházelo k nadměrné závislosti na určitém aktivu, emitentovi nebo skupině osob či zeměpisné oblasti ani k nadměrnému nahromadění rizika v portfoliu jako celku. Aktiva určená k vyrovnání závazků investuje způsobem, jenž je přiměřený povaze a **trvání závazků** z provozované pojišťovací a zajišťovací činnosti. **Derivátové kontrakty** sjednává pouze za podmínky, že přispívají ke snížení rizik nebo usnadňují efektivní správu portfolia.

15.5. TECHNICKÉ REZERVY

Tuzemská pojišťovna vytváří technické rezervy **k plnění závazků** z jí provozované pojišťovací nebo zajišťovací činnosti, které jsou pravděpodobné nebo jisté, ale nejistá je jejich výše nebo okamžik, ke kterému vzniknou. Tvořením rezerv v účetnictví pojišťoven v přiměřené výši a jejich krytím finančním umístěním (finančními investicemi) je zajištěno, že pojišťovna nebo zajišťovna bude schopna **dostát svým závazkům vůči oprávněným osobám**.

Pojišťovna z jiného členského státu, která provozuje pojišťovací nebo zajišťovací činnost na území České republiky, vytváří technické rezervy k plnění závazků z této činnosti **v souladu s právní úpravou domovského členského státu**. Stejnými pravidly se řídí i pojišťovna z třetího státu, nestanoví-li mezinárodní smlouva jinak, a to ve vztahu k činnosti provozované na území ČR.

O každé technické rezervě účtuje tuzemská pojišťovna, tuzemská zajišťovna, pojišťovna z třetího státu a zajišťovna z třetího státu **odděleně od svých ostatních závazků**. Tato pojišťovna a zajišťovna předkládá České národní bance výkaz o tvorbě a výši technických rezerv. Tuzemská pojišťovna a tuzemská zajišťovna je povinna mít technické rezervy vytvořené přiměřeně k rozsahu své činnosti a v dostatečné výši tak, aby tato pojišťovna nebo zajišťovna byla schopna v kterémkoli okamžiku dostát svým závazkům vyplývajícím z jí uzavřených pojistných nebo zajišťovacích smluv.

Pojišťovna nebo zajišťovna vytváří na **straně pasiv** dostatečné technické rezervy, které musí na straně aktiv být kryt bezpečným a **kvalitním finančním umístěním**, podle nové úpravy tzv. **finančním investováním**. Skladba investování pojišťoven či zajišťoven se nově od účinnosti Solvency II nereguluje, je plně v kompetenci pojišťovny nebo zajišťovny. Pojišťovna nebo zajišťovna bude muset zohlednit **rizikovitost nakládání** se všemi svými aktivy ve svých **solventnostních kapitálových požadavcích** (zásada „obezřetného jednání“).

15.6. KAPITÁLOVÝ POŽADAVEK

Směrnice Solventnost II v souladu s nejnovějším vývojem v oblasti řízení rizik a v souladu s aktuálním vývojem v ostatních finančních odvětvích zavádí nový **rizikově orientovaný přístup**, který poskytuje pojišťovnám a zajišťovnám pobídky k tomu, aby řádně měřily a řídily svá rizika. Úroveň harmonizace by se měla zvýšit i tím, že se zavádí zvláštní pravidla pro **oceňování aktiv a závazků** pojišťoven a zajišťoven včetně **tvorby technických rezerv**.

První úroveň kapitálu je **solventnostní kapitálový požadavek** (SCR), který je založený na riziku. Dohledová instituce zvýší kontrolu pojišťovny v případě poklesu úrovně kapitálu pod hranici SCR. Další úroveň je minimální kapitálový požadavek (MCR), pod jehož úrovní hrozí pojišťovně odnětí povolení k činnosti. Pojišťovna počítá solventnostní kapitálový požadavek podle **standardního vzorce**, případně v **kombinaci** s částečným interním modelem, nebo prostřednictvím úplného **vlastního interního modelu**, který musí být schválen dohledovým orgánem. Minimální kapitálový požadavek nesmí být nižší než 25 % ani vyšší než 45 % z hodnoty solventnostního kapitálového požadavku

Některá rizika je možné řádně řešit pouze prostřednictvím požadavků v **oblasti řízení a kontroly** namísto kvantitativních požadavků zohledněných v solventnostním kapitálovém požadavku. Pro přiměřené řízení pojišťovny je proto nezbytný účinný **řídící a kontrolní systém**.

15.7. ŘÍDICÍ A KONTROLNÍ SYSTÉM

Pojišťovna zavede, udržuje a uplatňuje účinný **řídící a kontrolní systém**, který zajišťuje **řádnou správu a obezřetné řízení** její činnosti. Tento systém zahrnuje adekvátní a transparentní **organizační strukturu** s jasným určením a vhodným oddělením povinností, účinný systém zajišťující **předávání informací** a funkci **řízení rizik**, funkci **kontroly zajišťování shody s předpisy**, funkci **vnitřního auditu** a **pojistněmatematickou** funkci.

Pojišťovna nebo zajišťovna musí vytvořit **zásady a postupy řízení**, rozhodovací pravomoci, postupy pro zamezení vzniku možného střetu zájmů (důvěryhodné a způsobilé osoby), řádné administrativní postupy a postupy účtování. Pojišťovna nebo zajišťovna zajišťuje řízení **rizik z vnějšího prostředí a rizika likvidity** (rozpoznávání, vyhodnocování, měření, sledování a ohlašování rizik) a opatření vedoucí k **omezení případných rizik**.

Společnost musí zavést **systém vnitřní kontroly**, jehož součástí je vždy **vnitřní audit** a **průběžná kontrola** dodržování právních povinností pojišťovny nebo zajišťovny, včetně postupu pro vyřizování stížností. Tuzemská pojišťovna a tuzemská zajišťovna zavede, udržuje a uplatňuje účinnou funkci vnitřního auditu, která zahrnuje **posuzování vhodnosti a efektivnosti systému vnitřní kontroly** a dalších prvků řídicího a kontrolního systému. Funkce vnitřního auditu je **objektivní a nezávislá** na provozních funkcích.

Externí zajištění rozhodujících nebo významných funkcí nebo činností je zakázáno, pokud by vedlo ke zhoršení kvality služeb, kvality ŘKS či nadměrnému zvýšení operačního rizika.

Systém řízení rizik se vztahuje nejméně na:

- upisování pojištění a tvorbu technických rezerv,

- řízení aktiv a pasiv,
- investice, zejména deriváty a podobné závazky,
- řízení rizika likvidity a rizika koncentrace,
- řízení operačního rizika a
- zajištění a další techniky snižování rizik.

K **žádosti o udělení povolení** k provozování pojišťovací činnosti tuzemskou pojišťovnou se přikládá popis postupů a metod pro zajištění funkčního a efektivního řídicího a kontrolního systému včetně systému řízení rizik a zajištění personálních, technických a organizačních předpokladů pro výkon navrhovaných činností.

15.8. LIKVIDACE POJISTNÝCH UDÁLOSTÍ

Likvidace pojistné události je soubor činností počínající šetřením směřujícím k určení povinnosti pojišťovny plnit z události vyvolané **pojistným nebezpečím**, stanovení **výše** tohoto plnění a končící jeho **výplatou** oprávněné osobě nebo poškozenému, anebo sdělením, že tato povinnost nevznikla.

Likvidaci pojistné události provádí likvidátor. **Samostatný likvidátor** je osoba, která uzavřela s pojišťovnou smlouvu, na jejímž základě provádí šetření nutné ke zjištění její povinnosti plnit z jí uzavřených pojistných smluv a ke zjištění rozsahu této povinnosti.

15.9. ZAJIŠTĚNÍ

Zajištění usnadňuje rozložení pojistných a zajistných rizik, umožňuje pojišťovnám a zajišťovnám zvýšit jejich pojistnou nebo zajistnou kapacitu a rovněž snížit jejich kapitálové náklady. **Zajišťovna** je tak fakticky pojišťovnou jiné pojišťovny (nebo zajišťovny). Tradiční zajišťovací smlouvy jsou sjednávány na bázi **poměrného zajištění**, tzn., že zajišťovna se podílí na krytí pojistného rizika podílem z pojistné částky a stejným poměrem se podílí na pojistném a na pojistném plnění ze vzniklých pojistných událostí. V zajištění se používá i tzv. **neproporcionálního zajištění** nebo **alternativních způsobů zajištění** (např. zajišťovací účelová osoba).

15.10. ZÁKLADNÍ ČLENĚNÍ POJIŠTĚNÍ (ŽIVOTNÍ A NEŽIVOTNÍ, ŠKODOVÉ A OBNOŠOVÉ POJIŠTĚNÍ)

Dle formy **soukromého pojištění** rozlišujeme **povinné** (např. pojištění odpovědnosti z provozu vozidla) a **dobrovolné**.

Anachronismem je tzv. **zákoné pojištění** – pojištění vznikne bez uzavření pojistné smlouvy, a to na základě jiné skutečnosti za podmínek uvedených **ve zvláštním předpise**. V současnosti je jediné zákoné pojištění (od roku 1993), a to pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání.

Povinné pojištění – právní předpis může uložit určité osobě povinnost uzavřít pojistnou smlouvu (například pojištění odpovědnosti z provozu vozidel je povinným pojištěním).

Pojištění lze členit podle různých hledisek, nejčasněji podle předmětu pojištění:

- pojištění osob (životní pojištění, úrazové pojištění, pojištění pro případ nemoci),
- pojištění majetku,
- pojištění právní ochrany,
- pojištění odpovědnosti,
- pojištění úvěru nebo záruky,

- pojištění finančních ztrát.

Pojištění lze rovněž dělit podle odvětví pro potřeby udělení povolení pojišťovně na **pojištění životní** a **pojištění neživotní**. Odvětví životního pojištění jsou např. pojištění pro případ smrti, pro případ dožití, pro případ dožití se stanoveného věku, pojištění důchodu apod. Do odvětví neživotních pojištění patří např. úrazové pojištění, pojištění nemoci, pojištění odpovědnosti za škodu, pojištění finanční ztráty apod.

Dle toho, zda pojistné plnění má nahradit škodu nebo nemajetkovou újmu, anebo má být vyplacena ujednaná částka rozlišujeme také pojištění **škodová** a pojištění **obnosová**.

V případě obnosového pojištění lze ujednat i opakované pojistné plnění (důchod). Nastane-li pojistná událost, pojistitel vyplácí pojistné plnění ve výši pojistné částky, v rozsahu určitého procenta pojistné částky, nebo v dohodnuté výši, četnosti a době placení důchodu. Skutečnou **výši potřeby** pojistitel nezjišťuje, pojistné plnění je **nezávislé na výši újmy**, závisí pouze na předem pevně stanovené výši pojistné částky nebo dohodnutého důchodu.

U **škodových pojištění** je naopak pojistné plnění na **výši nastalé újmy závislé**, a to do částky nebo **limitu pojistného plnění stanoveného pojistnou smlouvou**. Výše pojistného plnění nemůže výši újmy přesáhnout. Takové pojištění tedy nemůže vést k obohacení, je určeno pouze k **náhradě nastalé újmy**. Z právní úpravy škodového pojištění vyplývá, že pokud by měl pojistník sjednáno na jedno riziko více pojištění, pojistné plnění by přesto nemělo překročit výši vzniklé újmy (jednotlivé pojišťovny by hradily pojistné plnění pouze v určitém poměru tak, aby celkové pojistné plnění nepřesahovalo výši újmy).

Jednání směřující k dosažení pojistného plnění vyššího, než na které vzniklo právo z pojištění, je **pojistným podvodem**.

15.11. DOHLED

Dne 1. 4. 2006 přešla působnost Úřadu státního dozoru v pojišťovnictví a penzijním připojištění Ministerstva financí na **Českou národní banku**. Finanční dohled nad činnostmi pojišťovny nebo zajišťovny **z jiného členského státu**, která provozuje svoji pojišťovací nebo zajišťovací činnost na území ČR, spadá do výlučné působnosti příslušného orgánu dohledu **domovského členského státu** této společnosti.

Dohledový orgán musí pravidelně provádět jeho přezkumy a hodnocení finančního zdraví pojišťoven a zajišťoven. Proto musejí mít od společností dostatečné, ucelené a pravidelné **informace**, které jsou nezbytné pro účely dohledu včetně informací, které zveřejňuje pojišťovna nebo zajišťovna v rámci **účetního výkaznictví, kótování na burze** a při plnění dalších požadavků stanovených právními předpisy.

Předmětem kontrolní činnosti je zejména **dodržování povinností stanovených zákonem** o pojišťovnictví a jinými relevantními zákony, soulad provozovaných činností s **rozsahem povolení** uděleného ČNB, **hospodaření** pojišťoven a zajišťoven, plnění rozhodnutí vydaných ČNB apod. Existuje tzv. **dohled od stolu** – průběžné sledování a vyhodnocování údajů o činnosti pojišťovny nebo zajišťovny a tzv. **dohled na místě**, kdy pracovníci ČNB prověřují situaci v prostorách pojišťovny nebo zajišťovny.

Nedílnou součástí dohledu je dohled nad činnostmi pojišťovny nebo zajišťovny **ve skupině**. Ten má zabránit především obcházení zákonem stanovených povinností týkajících se převážně **kapitálových požadavků** a včas odhalovat takové **vzájemné operace** v rámci skupiny, které ohrožují finanční stabilitu.

Nápravná opatření ČNB jsou svým obsahem konstruována v závislosti na zjištěných nedostatcích, a zejména na **stupni ohrožení** schopnosti pojišťoven nebo zajišťoven dostát svým

závazkům. Na základě toho jsou konkretizována rozhodnutí o nápravě. Opatření existují dvojího druhu: opatření, která mají uvést do souladu činnost pojišťovny nebo zajišťovny se zákonem a rozhodnutí, která ČNB musí vydat v případě ohrožení nebo narušení finanční stability pojišťovny nebo zajišťovny.

16. Životní pojištění

definice pojištění, pojistný zájem, rizikové a rezervotvorné životní pojištění, investiční a kapitálové životní pojištění, krytá rizika (smrt, dožití se věku, stanoveného okamžiku, jiné skutečnosti, důchod, úraz, nemoc), odkupné, obmyšlený, daňová podpora

16.1. DEFINICE POJIŠTĚNÍ

Životní pojištění je odvětvím pojištění vztahujícím se k pojištění osob. Pojištění v závislosti na druhu kryje riziko smrti nebo dožití se určitého okamžiku, přičemž může jít o věk, datum určený smlouvou jako konec pojištění nebo určitou životní událost. Nárok z tohoto pojištění tak může vzniknout nejen v případě úmrtí, ale i v případě dožití se určitého okamžiku.

Úprava životního pojištění je obsažena v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále též „OZ“), některá pravidla jsou také obsahem zákona č. 170/2018 Sb., o distribuci pojištění a zajištění (dále též „ZDPZ“).

16.2. POJISTNÝ ZÁJEM

Pojistným zájmem je oprávněná potřeba ochrany před následky pojistné události (§ 2761 OZ). Pojistník má pojistný zájem na vlastním životě a zdraví i na životě a zdraví jiné osoby, osvědčili zájem podmíněný vztahem k této osobě. Stejně tak má pojistník pojistný zájem na vlastním majetku i na majetku jiné osoby, osvědčili-li, že by mu bez jeho existence a uchování hrozila přímá majetková ztráta (§ 2762 OZ).

Jednotlivé druhy životního pojištění jsou uvedeny v části A příloze 1 zákona č. 277/2009 Sb., o pojišťovnictví, ve znění pozdějších předpisů. Jde zejména o:

- pojištění pro případ smrti, pro případ dožití, pro případ dožití se stanoveného věku nebo dřívější smrti, spojených životů, s výplatou zaplaceného pojistného;
- pojištění důchodu;
- pojištění úrazu nebo nemoci jako doplňkové pojištění k jiným životním pojištěním;
- satební pojištění nebo pojištění prostředků na výživu dětí;
- výše uvedená pojištění spojená s investičním fondem.

Z ekonomického pohledu lze pojištění dělit do čtyř základních skupin:

- rizikové životní pojištění;
- kapitálové životní pojištění;
- investiční životní pojištění;
- pojištění pro případ dožití.

Základní rozdíl těchto pojištění spočívá v odlišné konstrukci pojistného plnění. Rizikové životní pojištění kryje riziko smrti a k pojistnému plnění dochází v případě smrti pojištěného v době trvání pojištění. U kapitálového (spořicího) životního pojištění se naopak tvoří kapitálová hodnota. Specifickým druhem kapitálového pojištění je důchodové pojištění, které operuje v režimu postupné výplaty pojistné částky. Rozdíl mezi kapitálovým a investičním životním pojištěním spočívá v tom, že u kapitálového pojištění má klient pojistnou částku přímo uvedenou v pojistné smlouvě, tzn., že výše pojistného plnění je předem stanovena. Oproti tomu pojistné plnění z investičního životního pojištění je závislé na stavu podílového účtu pojištění (kapitálová hodnota pojištění), případně garantovaného minimálního zhodnocení. Výše pojistného plnění tedy není ve smlouvě explicitně uvedena. U pojištění dožití dochází

k pojistnému plnění v případě, kdy se klient dožije určitého okamžiku uvedeného v pojistné smlouvě. Pojištění s pojistným plněním v případě dožití jsou tzv. rezervotvornými pojištěními. Pojistitel totiž musí vytvářet finanční rezervy zohledňující budoucí závazky stanovené pojistnými podmínkami pro každou pojistnou smlouvu, včetně všech plnění a možností daných pojistníkovi nebo pojištěnému v souladu s pojistnými podmínkami.

OZ stanovuje, že životní pojištění pro případ smrti, dožití se určitého věku nebo dne určeného smlouvou jako konec pojištění, anebo životní pojištění pro případ jiné skutečnosti týkající se změny osobního postavení člověka lze ujednat pouze jako pojištění obnosové.

Obnosové pojištění zavazuje pojistitele poskytnout v případě pojistné události jednorázové či opakované pojistné plnění v ujednaném rozsahu. Základem pro určení výše pojistného a pro výpočet pojistného plnění je částka určená na návrh pojistníka, kterou má pojistitel v případě vzniku pojistné události vyplatit, anebo výše a četnost vyplácení důchodu.

16.3. ODKUPNÉ

Jde o způsob finančního vyrovnání pojistitele s pojistníkem na žádost pojistníka. Vyplácí se pouze v případě předčasného zániku životního pojištění a u pojištění, u něhož byla provedena redukce pojistné částky, a pojistník požádal o zánik redukovaného pojištění.

Odkupné je splatné do tří měsíců ode dne doručení žádosti o jeho výplatu pojistiteli. Výplatou odkupného pojištění zaniká. Pojistitel je navíc povinen kdykoli za pojištění pojistníka na jeho žádost informovat, kolik by činila výše odkupného, a to ve lhůtě jednoho měsíce ode dne obdržení žádosti (§ 2842 OZ). Pravidla pro výpočet odkupného stanoví § 81 ZDPZ – dle nich nesmí pojišťovna zákazníka zatížit více než 1/60 celkových pořizovacích (počátečních) nákladů za každý měsíc trvání pojištění.

U pojištění pro případ smrti ujednaného na přesně určenou dobu, vzniká právo na odkupné, jen bylo-li výslovně ujednáno. Totéž platí u pojištění, z něhož se vyplácí důchod, došlo-li již k výplatě důchodu (§ 2843 OZ).

U rezervotvorného pojištění odkupné odpovídá hodnotě pojištění (rezerva pojistného, která by měla být vytvořena do zániku pojištění), snížené o poplatek za přerušení pojištění a srážkovou daň, kterou pojistitel za pojistníka odvádí finančnímu úřadu (v případě, že hodnota odkupného je vyšší, než bylo zaplacené pojistné).

16.4. OBMYŠLENÝ

U pojištění pro případ smrti může pojistník určit osobu, které vznikne v případě smrti pojištěného právo na pojistné plnění tzv. obmyšleného. Obmyšlený je jedním z typů oprávněných osob. Až do vzniku pojistné události přitom může pojistník osobu obmyšleného změnit. Není-li v době smrti pojištěného obmyšlený v pojistné smlouvě určen nebo nenabude-li práva na pojistné plnění, pak toto právo nabydou osoby v zákonem určeném pořadí. Nejprve nabývá právo manžel pojištěného, a není-li ho, děti pojištěného. Není-li těchto osob, nabývají práva na pojistné plnění rodiče pojištěného, a není-li jich, nabývají tohoto práva dědici pojištěného (§ 2831 OZ). Je třeba podotknout, že plnění z pojištění nespadá do dědictví a není tedy předmětem dědického řízení.

16.5. VÝLUKY Z POJIŠTĚNÍ

Je běžnou praxí, že pojistné podmínky obsahují tzv. výluky. Jde o události vyloučené z pojistného krytí. Pojistitel v uvedených případech není povinen k pojistnému plnění. Nejčastější výlukou v životním pojištění je sebevražda. Zákon sám stanovuje, že pojistitel není povinen poskytnout pojistné plnění v případě sebevraždy pojištěného, trvalo-li pojištění

nepřetržitě méně než dva roky předcházející sebevraždě (§ 2837 OZ). Nejdéle po uplynutí zákonem stanovené doby je pojistitel povinen pojistné plnění i v případě sebevraždy pojištěného poskytnout. Ustanovení zákona upravující tuto výluk je také pouze dispozitivní, tudíž strany jej mohou vzájemným ujednáním vyloučit. Pojistné podmínky ovšem mohou obsahovat i celou řadu jiných výluk lišících se v závislosti na pojistiteli a druhu pojištění.

16.6. DRUHY ŽIVOTNÍHO POJIŠTĚNÍ

16.6.1. Pojištění pro případ smrti

Pojistnou událostí je v tomto případě smrt pojištěného. Dožije-li se pojištěný konce sjednané doby, zanikne pojištění uplynutím této doby bez náhrady. Jde o pojištění, kdy není vytvářena rezerva pojistného. Z pojištění pro případ smrti obvykle nevzniká nárok na výplatu odkupného, ledaže tak bylo výslovně ujednáno (§ 2843 OZ).

16.6.2. Pojištění pro případ dožití

Pojistnou událostí je dožití se pojištěného určitého věku nebo dne stanoveného pojistnou smlouvou jako konec pojištění. Dožije-li se pojištěný určeného okamžiku, vyplatí pojistitel pojištěnému pojistnou částku uvedenou v pojistné smlouvě. Zemře-li pojištěný během pojistné doby, pojištění zpravidla zanikne bez náhrady, příp. pojistitel vrátí oprávněné osobě zaplacené pojistné (záleží na ustanoveních pojistné smlouvy/pojistných podmínkách).

16.6.3. Pojištění pro případ dožití se stanoveného věku nebo dřívější smrti

Pojistnou událostí je dožití se pojištěného konce pojistné doby nebo smrt během této doby. Dožije-li se pojištěný konce pojistné doby, vyplatí mu pojistitel sjednanou pojistnou částku. Naopak zemře-li pojištěný v průběhu pojistné doby, vyplatí pojistitel pojistnou částku obmyšlenému.

16.6.4. Důchodové pojištění

Pojistnou událostí je dožití se pojištěného konce pojistné doby a je-li sjednán důchod pro pozůstalé, je pojistnou událostí smrt pojištěného. Z důchodového pojištění poskytne pojistitel důchod, tj. opakované pojistné plnění, nebo na základě žádosti oprávněné osoby jednorázové pojistné plnění.

16.6.5. Investiční pojištění

Jde o životní pojištění spojené s investičními fondy. V tomto případě nese investiční riziko pojistník, kdy v řadě případů není pojistitelem garantováno pojistné plnění při dožití se konce pojistné doby. Jednotlivé fondy představují různé druhy investic lišících se předpokládanými výnosy a investičními riziky. Pojistitel je povinen poskytnout pojistníkovi informace o investiční strategii jednotlivých fondů.

V případě investičního pojištění pojistitel nakupuje za zaplacené pojistné podílové jednotky nabízených fondů v alokačním poměru, který si pojištěný zvolil. Nákup se přitom uskutečňuje za aktuální nákupní cenu podílové jednotky daného fondu. Nakoupené podílové jednotky jsou evidovány na individuálním účtu klienta, z něhož jsou strhávány poplatky na úhradu počátečních nákladů a nákladů na správu pojištění a také pojistné za sjednaná připojištění.

Jde o variabilní pojištění, kdy pojistník může během pojistné doby měnit parametry pojistné smlouvy (výši pojistného, alokační poměr a pojistné za připojištění). V rámci tohoto pojištění

některé produkty umožňují využít i garantovaných fondů, kdy je výnos z tohoto fondu garantován pojistitelem.

Dožije-li se pojištěný dne uvedeného v pojistné smlouvě jako konec pojištění, vyplatí mu pojistitel pojistné plnění ve výši hodnoty účtu pojistníka ke dni konce pojištění. Zemře-li pojištěný během trvání pojistné doby, vyplatí pojistitel oprávněné osobě pojistné plnění ve výši sjednané pojistné částky pro případ smrti a hodnotu účtu pojistníka ke dni, kdy výplatu pojistného plnění realizuje.

16.6.6. Svatební pojištění

Pojistnou událostí je v případě tohoto pojištění uzavření prvního manželství pojištěným nebo dožití se určitého věku. Uzavře-li pojištěný během trvání pojištění, nejdříve však ve výroční den počátku pojištění v roce, ve kterém se dožije 18 let, první manželství, vyplatí mu pojistitel sjednanou pojistnou částku. Neuzavře-li pojištěný manželství do výročního dne počátku pojištění v roce, ve kterém se dožije 25 let, vznikne mu k tomuto dni nárok na výplatu pojistné částky.

16.6.7. Pojištění úrazu jako doplňkové pojištění k jinému životnímu pojištění

U tohoto pojištění je pojistitel povinen poskytnout pojistné plnění ve výši ujednané ve smlouvě, došlo-li k úrazu pojištěného (§ 2844 OZ). Pojistným nebezpečím je neočekávané a náhlé působení zevních sil nebo vlastní tělesné síly pojištěného nezávisle na jeho vůli. Pojistnou událostí je úraz pojištěného v důsledku pojistného nebezpečí, který nastal během pojistné doby a pojištěnému způsobil poškození zdraví nebo smrt, a to i tehdy, pokud se poškození zdraví projevilo nebo smrt nastala až po skončení pojištění. Při šetření škodné události pojistitel pro stanovení výše některých plnění používá tzv. oceňovací tabulky (jde např. o plnění za tělesné poškození nebo za trvalé následky).

Pojistné plnění v úrazovém pojištění je obvykle poskytováno pojištěnému za tělesné poškození úrazem, trvalé následky úrazu, invaliditu následkem úrazu, dobu nezbytného léčení, dobu pracovní neschopnosti nebo dobu hospitalizace. Úrazovým pojištěním mohou být kryty i případy smrti pojištěného následkem úrazu, kdy v takovém případě je pojistné plnění poskytnuto oprávněné osobě.

Úrazové pojištění lze sjednat jako pojištění škodové nebo obnosové.

16.6.8. Pojištění nemoci jako doplňkové pojištění k jinému životnímu pojištění

V případě pojištění pro případ nemoci hradí pojistitel za pojištěného v ujednaném rozsahu náklady nebo ujednanou částku na zdravotní péči vzniklé v důsledku nemoci nebo následkem úrazu a úkonů souvisejících se zdravotním stavem pojištěného (§ 2847 OZ). Byla-li u tohoto pojištění ujednána čekací doba, může tato být v délce maximálně 3 měsíců a v případě porodu, psychoterapie, zubních a ortopedických náhrad maximálně v délce 8 měsíců, pro případ ošetřovatelské péče pak nanejvýš 3 roky ode dne počátku pojištění (§ 2848 OZ).

16.7. DAŇOVÁ PODPORA

Státní podpora životního pojištění prostřednictvím daňového zvýhodnění se projevuje ve formě odpočtu od základu daně z příjmů a daňového osvobození.

16.7.1. Odpočet zaplaceného pojistného ze základu daně

Poplatník, který je zároveň pojistníkem a pojištěným v jedné osobě si může odečíst ze základu daně zaplacené pojistné na jeho životní pojištění až do výše 24 000 Kč za těchto podmínek:

- výplata pojistného plnění sjednána až po 60 kalendářních měsíců od uzavření smlouvy
- výplata pojistného plnění nejdříve v kalendářním roce, v němž daňový poplatník dosáhne věku 60 let
- není umožněna výplata jiného příjmu, který není pojistným plněním a nezakládá zánik pojistné smlouvy
- u pojistné smlouvy s pevně stanovenou pojistnou částkou pro případ dožití od 5 do 15 let sjednáno pojistné plnění alespoň ve výši 40 000 Kč
- u pojistné smlouvy s pevně stanovenou pojistnou částkou pro případ dožití od 5 do 15 let sjednáno pojistné plnění alespoň ve výši 70 000 Kč.

Pokud dojde k předčasnému ukončení smlouvy nebo výplatě jiného příjmu, který není pojistným plněním a nezakládá zánik pojistné smlouvy, musí poplatník, se stanovenými výjimkami, částku, o kterou mu byl snížen základ daně, dodanit a to zpětně až do posledních 10 uplynulých let (§ 15 odst. 6 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o daních z příjmů“).

16.7.2. Osvobození od daně

Od daně jsou osvobozeny platby zaměstnavatele v celkové výši max. 50 000 Kč ročně (tyto limity jsou společné pro penzijní připojištění/doplňkové penzijní spoření), které jsou příspěvky na pojistné ze strany zaměstnavatele za zaměstnance na pojištění zaměstnance pro případ dožití nebo pro případ smrti nebo dožití, nebo na důchodové pojištění za podmínek:

- výplata pojistného plnění sjednána až po 60 kalendářních měsíců od uzavření smlouvy
- výplata pojistného plnění nejdříve v kalendářním roce, v němž daňový poplatník dosáhne věku 60 let
- není umožněna výplata jiného příjmu, který není pojistným plněním a nezakládá zánik pojistné smlouvy
- právo na plnění z pojistných smluv náleží pojištěnému zaměstnanci
- je-li pojistnou událostí smrt pojištěného, osoba určená podle zákona upravujícího pojistnou smlouvu, kromě zaměstnavatele, který hradil příspěvek na pojistné.

Pokud by došlo k předčasnému ukončení smlouvy nebo výplatě jiného příjmu, který není pojistným plněním a nezakládá zánik pojistné smlouvy, je nutné, opět se stanovenými výjimkami, částky původně osvobozené od daně dodanit (§ 6 odst. 9 písm. p) bod 3 zákona o daních z příjmů).

17. Neživotní pojištění

17.1. DEFINICE POJIŠTĚNÍ

Pojištění jako pojem právní předpisy výslovně nedefinují. Podstatou pojištění rozumíme specifickou ochranu před následky nahodilých skutečností vyvolaných pojistným nebezpečím. Obecně lze konstatovat, že pojištění je prostředek, jak si chránit svůj život a majetek před nenadálými událostmi, které nám přináší život. Nejčastějším způsobem klasifikace soukromých pojištění je dělení podle formy (vzniku) a druhu (předmětu). Mezi nejzákladnější hlediska, dle kterých rozlišujeme pojištění na jednotlivé skupiny a podskupiny, patří:

- členění podle vzniku na pojištění smluvní a pojištění zákonná
- členění podle toho, zda pojistné plnění závisí na výši újmy nebo nikoliv na pojištění škodová a obnosová.

Dle odvětví pro potřeby udělení povolení pojišťovně k provozování pojišťovací činnosti dělíme soukromé pojištění na pojištění životní a neživotní. Jednotlivá odvětví a skupiny neživotního pojištění definuje zákon o pojišťovnictví (zákon č. 277/2009 Sb., o pojišťovnictví, ve znění pozdějších předpisů), ostatní aspekty upravuje občanský zákoník (dále jen „OZ“). Podle předmětu pojištění rozlišujeme:

- pojištění osob (životní pojištění, úrazové pojištění, pojištění pro případ nemoci)
- pojištění, majetku
- pojištění právní ochrany
- pojištění odpovědnosti
- pojištění úvěru nebo záruky
- pojištění finančních ztrát

Neživotní pojištění lze dále definovat z pohledu nahodilosti jako pojištění, u kterých není zřejmé, zda pojistná událost nastane nebo ne.

17.2. ŠKODOVÉ A OBNOŠOVÉ POJIŠTĚNÍ

- **Škodové pojištění** je pojištění, jehož účelem je poskytnutí pojistného plnění, které v ujednaném rozsahu vyrovnává úbytek majetku vzniklý v důsledku pojistné události (§ 2811 OZ). Horní hranice pojistného plnění je určena pojistnou částkou nebo limitem pojistného plnění.
- **Obnosové pojištění** zavazuje pojistitele poskytnout v případě pojistné události jednorázové či opakované pojistné plnění v ujednaném rozsahu. Základem pro určení výše pojistného a pro výpočet pojistného plnění je částka určená na návrh pojistníka, kterou má pojistitel v případě vzniku pojistné události vyplatit, anebo výše a četnost vyplácení důchodu (§ 2821 OZ).

Pojištění obnosová někdy také nazýváme pojištěními na pojistnou částku, neboť je zde stanovena pojistná částka, která udává konkrétní výši pojistného plnění. Vedle pojistné částky lze ujednat i opakované pojistné plnění (důchod). Nastane-li pojistná událost, pojistitel vyplácí pojistné plnění ve výši pojistné částky, v rozsahu určitého procenta pojistné částky, nebo v dohodnuté výši, četnosti a době placení důchodu. Skutečnou výši potřeby pojistitel nezjišťuje, pojistné plnění je nezávislé na výši újmy, závisí pouze na předem pevně stanovené výši pojistné částky nebo dohodnutého důchodu. Pojištění obnosová slouží ke krytí abstraktních potřeb (nemajetkové újmy), u kterých nelze přímo ohodnotit a vyjádřit výši škody (ztráta na životě,

bolest, ztížení společenského uplatnění, duševní útrapy), nebo tehdy není-li pojistnou událostí škoda v klasickém slova smyslu, avšak realizace „rizika dožití se“ určitého věku či životní události. Využívá se tedy především u pojištění osob.

U škodových pojištění je naopak pojistné plnění na výši nastalé újmy závislé, a to do částky nebo limitu stanoveného pojistnou smlouvou. Výše pojistného plnění nemůže výši újmy přesáhnout. Takové pojištění tedy nemůže vést k obohacení, je určeno pouze k náhradě nastalé újmy. Pokud by měl pojistník sjednáno na jedno riziko více pojištění, pojistné plnění nesmí překročit výši vzniklé újmy (jednotlivé pojišťovny by hradily pojistné plnění pouze v určitém poměru tak, aby celkové pojistné plnění nepřesahovalo výši újmy). Dosažení pojistného plnění vyššího než je vzniklá škoda, může být kvalifikováno v rámci škodového pojištění jako pojistný podvod. Škodová pojištění jsou typická pro pojištění majetku a pojištění odpovědnosti.

Pokud je způsob pojištění, tj. zda se jedná o pojištění obnosové či škodové, právním předpisem určen, nelze se od takového ustanovení odchýlit.

17.3. POJISTNÝ ZÁJEM

Institut pojistného zájmu, tedy zájmu zájemce o pojištění a posléze i pojistníka přispívá k tomu, aby pojištění nebylo zneužito, jako nástroj sloužící ke spekulaci.

Pojistný zájem je definován v občanském zákoníku (§ 2761) jako oprávněná potřeba ochrany před následky nahodilé skutečnosti vyvolané pojistným nebezpečím. Pojistný zájem se prokazuje u oprávněné osoby.

Právní význam pojistného zájmu je v tom, že jeho existence podmiňuje vznik a trvání pojištění. Absence pojistného zájmu od samého počátku má za následek neplatnost pojistné smlouvy (§ 2764 OZ). Zanikne-li pojistný zájem za trvání pojištění, zanikne i pojištění. Pojistitel má právo v případě zániku pojistného zájmu za trvání pojištění na pojistné, a to až do doby, kdy se o zániku pojistného zájmu dozvěděl (§ 2765 OZ).

Právní úprava pojistného zájmu pro majetkové pojištění (existence pojistného zájmu, vyvratitelná domněnka, budoucí pojistný zájem).

Ustanovení § 2762 odst. 2 OZ stanoví existenci pojistného zájmu pojistníka na vlastním majetku a vyvratitelnou domněnku pro existenci pojistného zájmu pojistníka na majetku jiné osoby, pokud osvědčí, že by mu bez jeho existence a uchování hrozila přímá majetková ztráta (např. pojištění domácnosti v pronajatém bytě).

Ustanovení § 2762 odst. 3 OZ potom stanoví fikci existence pojistného zájmu v případě souhlasu pojištěného k uzavření pojištění. Pro oblast pojištění majetku zavádí ustanovení § 2763 novou kategorii pojištění budoucího pojistného zájmu, který též bude možné pojistit, nicméně do vzniku pojistného zájmu nebude pojistník povinen platit pojistiteli pojistné. Pojistitel však má, pokud to bylo ujednáno právo na přiměřenou odměnu.

17.4. POJIŠTĚNÍ MAJETKU

Pojištění majetku (§ 2849 a násl. OZ) obecně zahrnuje krytí rizik, jejichž realizací dochází ke škodám na majetku nebo v souvislosti s těmito škodami (poškození, zničení, ztráta věcných hodnot, finanční ztráty). Pojištění majetku zahrnuje krytí celé řady rizik, která lze rozdělit podle jejich důsledků na rizika, při jejichž realizaci dochází ke vzniku:

- **přímých věcných škod** (rizika živelných pohrom, riziko havárie, rizika odcizení a vandalství, apod.),
- **finančních ztrát** (rizika přerušení provozu, rizika úvěrová).

Rozsah rizik krytých v rámci pojištění majetku vyplývá z konstrukce konkrétního pojištění, kdy může být pojištění uplatněno jako:

- pojištění kryjící **jednotlivé určené riziko**,
- pojištění kryjící několik vyjmenovaných rizik, sdružená pojištění - například tzv. **pojištění FLEXA**, které zahrnuje krytí živelných rizik požáru („F“), úderu blesku („L“), výbuchu („EX“), nárazu nebo pádu letadla, stromů, stožáru a jiných předmětů („A“),
- **pojištění All Risks** – pojištění proti všem rizikům, které kryje všechna rizika související s daným pojištěným majetkem, přičemž jsou uplatněny výluky z pojistného krytí.

Významným parametrem u pojištění majetku je, v jakých cenách pojišťovna poskytuje pojistné plnění při vzniku škodné události. Rozlišuje se:

- **pojištění na časovou hodnotu** (resp. na hodnotu obvyklou) – pojistné plnění odpovídá částce, kterou by bylo možné získat prodejem daného majetku (nebo majetku svým účelem a parametry obdobného) v obvyklém obchodním styku na daném místě a v daném čase; výše plnění tak odpovídá hodnotě pojištěného majetku těsně před pojistnou událostí (s ohledem na opotřebení),
- **pojištění na novou hodnotu** – pojistné plnění nahrazuje pořizovací cenu nového předmětu umožňující obnovu majetku nebo ceny opravy, pomocí které se majetek uvádí do původního stavu, nebo
- **kombinace** pojištění na časovou a novou hodnotu.

Podle způsobu stanovení výše pojistného plnění lze rozlišovat:

- **ryzí zájmové pojištění** - nestanoví se hranice pojistného plnění, v případě vzniku pojistné události se škoda hradí zcela, výše pojistného plnění se tedy rovná výši škody; toto pojištění lze využít v případech, kdy u jednotlivých vymezených předmětů jsou určitelné maximální škody (např. hodnota vozu, hodnota čelního skla vozu apod.),
- **pojištění na první riziko** – zde je hranice pojistného plnění stanovena limitem pojistného plnění; až do tohoto limitu se tedy škoda hradí v plné výši, překročí-li výše škody tuto hranici, poskytne se pojistné plnění ve výši stanoveného limitu pojistného plnění. Pojištění na první riziko se využívá v případech, kdy jsou typické časté malé škody (pojištění domácnosti), nebo v případech, kdy by pojistné plnění mohlo dosahovat značné velikosti (pojištění právní ochrany, pojištění odpovědnosti),
- **pojištění na plnou hodnotu** – výše pojistného plnění je závislá na tzv. pojistné hodnotě. V případě podhodnocení nebo nadhodnocení pojišťovaného majetku nastává **podpojištění** (§ 2854 OZ) nebo naopak **přepojištění** (§ 2853 OZ). Dojde-li při sjednání pojistné smlouvy ke stanovení nižší pojistné částky, než jaká je pojistná hodnota majetku, dojde odpovídajícím způsobem i ke krácení pojistného plnění, neujednají-li si smluvní strany, že pojistné plnění sníženo nebude. Je-li v pojistné smlouvě stanovena vyšší pojistná částka, než jaká je pojistná hodnota majetku, pojistné plnění v případě vzniku pojistné události se vyplácí podle výše skutečné škody, tedy podle skutečné pojistné hodnoty pojištěného majetku.

Příklad produktů pojištění majetku:

- **pojištění domácnosti**, kde objektem pojištění je soubor zařízení domácnosti sloužící jejím členům, a zpravidla se kryje riziko krádeže a riziko živelné zkázy pojištěných věcí,
- **pojištění budov**, kde předmětem pojištění je budova a kryje se především riziko živelní,

- **havarijní pojištění**, kryjící škody na motorových vozidlech, bez ohledu na to, zdali je řidič ovlivnil či neovlivnil; základem pojistného krytí je krytí rizika havárie, dále pak odcizení vozidla, rizika vandalství a živelních rizik.

17.5. POJIŠTĚNÍ ODPOVĚDNOSTI

Pojištění odpovědnosti kryje rizika související se skutečností, že pojištěný subjekt může způsobit svou činností újmu jinému subjektu, a to škody na majetku, újmu na zdraví a na životě, nebo finanční škody, které je povinen nahradit. Pojistitel z tohoto pojištění, v případě pojistné události, hradí za pojištěného poškozenému škodu, popřípadě i jinou újmu, a to v rozsahu a ve výši určené zákonem nebo smlouvou, vznikla-li povinnost k náhradě pojištěnému (§ 2861 OZ).

Poškozenému vzniká právo na plnění proti pojistiteli, jen bylo-li to ujednáno, anebo stanoví-li tak zákon. Takovým zákonem je např. zákon č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla, ve znění pozdějších předpisů (§ 9).

Pojištění odpovědnosti smí být sjednáno výlučně jako pojištění škodové (§ 2861 OZ), což ostatně odpovídá jeho ekonomickému účelu.

Pojistitel má právo na náhradu toho, co za pojištěného poškozenému plnil, pokud pojištěný způsobil pojistnou událost pod vlivem požití alkoholu nebo použití návykové látky. Toto právo však pojistiteli nevzniká, pokud pojištěný nebyl upozorněn lékařem, případně výrobcem léku, že v době požití takového léku nelze vykonávat činnost, v jejímž důsledku škodnou událost způsobil (§ 2866 OZ).

Odpovědnostní pojištění se vyskytuje v celé řadě konkrétních pojistných produktů. Podle charakteru odpovědnostních rizik rozlišujeme:

- odpovědnostní pojištění z provozu vozidel,
- profesní odpovědnostní pojištění (advokátů, lékařů, notářů, daňových poradců, auditorů, architektů, pojišťovacích zprostředkovatelů atd.),
- obecné odpovědnostní pojištění (např. pojištění odpovědnosti za škody v běžném občanském životě, vlastníků zvířat).

17.6. POJIŠTĚNÍ PRÁVNÍ OCHRANY

Pojištění právní ochrany představuje nástroj krytí nákladů vyplývajících z účasti pojištěné osoby v případných právních sporech (občanskoprávních, správních, trestních řízeních a smluvních sporech) a poskytnutí právní pomoci – s výjimkou sporů s pojišťovnou, se kterou pojištění sjednává. Pojištění právní ochrany se ujednává samostatnou pojistnou smlouvou (upravuje pouze toto pojištění), nebo v případě sdružené pojistné smlouvy (pojistná smlouva uzavřená pro více pojistných nebezpečí) komplexně ve zvláštní části takové smlouvy.

Účelem pojištění právní ochrany je ochránit pojištěné před nepříznivými důsledky nahodilých právních sporů a s tím spojených souvisejících finančních nákladů na prosazení právních zájmů pojištěného.

Z pojištění právní ochrany plynou pro pojistitele dva závazky – poskytnutí plnění spočívající v poskytnutí služeb spojených s tímto pojištěním (tzv. nepeněžité plnění) a poskytnutí peněžitého plnění spočívající v uhrazení nákladů pojištěného spojených s uplatněním nebo hájením jeho práv. Pojistitel je povinen zabezpečit podmínky pro nestranné, nezávislé, rovnost stran nenarušující vyřizování nároků z tohoto pojištění (§ 2858 OZ).

Pojistitel je povinen uzavřít s pojistníkem smlouvu o rozhodci pro řešení sporů vyplývajících

z pojištění právní ochrany, pokud o to pojistník požádá. Pojistiteli svědčí poučovací povinnost (§ 2859 OZ). Pojištěný má právo svobodného výběru právního zástupce, k ujednání ve smlouvě omezující tuto svobodu pojištěného se nepřihlíží.

Rozsah tohoto pojištění je individuální, a tedy daný sjednanou pojistnou smlouvou, obecně však v rámci pojistného plnění bývají kryty zejména:

- soudní poplatky, výdaje, náklady,
- náklady spojené s cestou pojištěné osoby k soudnímu řízení,
- odměna právního zástupce pojištěné osoby,
- náklady na soudní znalce a svědky
- případné plnění protistraně, rozhodne-li o něm soud
- služby pojišťovny (spočívající v různých zjišťovacích či zajišťovacích úkonech ve prospěch pojištěné osoby, v poskytování právního poradenství, apod.).

Pojištění právní ochrany lze ujednat pouze jako pojištění škodové (§ 2856 OZ).

17.7. POJIŠTĚNÍ ÚVĚRU NEBO ZÁRUKY

Pojištění úvěru se ujednává na ochranu před majetkovými důsledky, které mohou pojištěnému vzniknout nesplacením poskytnutých peněžních prostředků dlužníkem (§ 2868 OZ). Pojištěným je věřitel (na jehož majetek se pojištění vztahuje), kterému dlužník zůstal dlužen. Podle kritéria pojistného nebezpečí nebo podle činnosti, při níž je smlouva o úvěru uzavírána, jsou v příloze č. 1 k zákonu o pojišťovnictví uvedeny tyto typy pojištění úvěru:

- obecná platební neschopnost,
- vývozní úvěr,
- splátkový úvěr,
- hypoteční úvěr,
- zemědělský úvěr.

Pojištění úvěru se státní podporou se řídí občanským zákoníkem a zákonem o pojišťování financování vývozu se státní podporou (§ 2870 OZ). V pojištění úvěru se státní podporou vystupuje stát jako „zajistitel“.

Pojištění záruky se ujednává pro případ plnění z ručitelského závazku pojištěného, propadnutí kauce či jistoty, anebo plnění z kauce či jistoty nebo z jiného obdobného ujednaného důvodu. Jedná se ve své podstatě o zajišťovací institut; pojistník sjednává toto pojištění pro případ, že pojištěný bude povinen plnit věřiteli místo dlužníka, protože za dlužníka převzal záruku vůči jeho věřiteli, nebo z jiného důvodu uvedeného v pojistné smlouvě (smluvní záruka, celní záruka).

Právo na pojistné plnění soud nepřiznává, pokud oprávněná osoba neoznámí pojistiteli ve smlouvě určené době, že nastala pojistná (škodná) událost a pojistitel pozdní oznámení škodné události namítne (§ 2869 OZ). Pojištění úvěru a pojištění záruky lze ujednat jen jako pojištění škodové.

17.8. POJIŠTĚNÍ FINANČNÍCH ZTRÁT

Toto pojištění spadá do pojištění majetku. Právní úprava tohoto pojištění umožňuje širokou smluvní volnost. Předmětem pojištění jsou vynaložené náklady, které vznikly v důsledku škodné události, nebo ušlý zisk, anebo jiné finanční ztráty určené ve smlouvě. Pojištění finančních ztrát lze ujednat jako pojištění škodové nebo obnosové (§ 2871 OZ). Je tedy věcí uvážení pojistitele, jak se rozhodne určitá pojistná nebezpečí pojistit. Podle kritéria pojistného

nebezpečí nebo podle činnosti, při níž je smlouva o pojištění finančních ztrát uzavírána, jsou v příloze č. 1 k zákonu o pojišťovnictví uvedeny tyto typy pojištění různých finančních ztrát vyplývajících:

- z výkonu povolání,
- z nedostatečného příjmu,
- ze špatných povětrnostních podmínek,
- ze ztráty zisku,
- ze stálých nákladů,
- z nepředvídaných obchodních výdajů,
- ze ztráty tržní hodnoty,
- ze ztráty pravidelného zdroje příjmu,
- z jiné nepřímé obchodní finanční ztráty,
- z ostatních finančních ztrát.

17.9. POJIŠTĚNÍ ODPOVĚDNOSTI Z PROVOZU VOZIDLA

Pojištění odpovědnosti z provozu vozidla poskytuje pojistnou ochranu pojištěnému pro případ škody způsobené provozem vozidla. Pojištěného chrání před možným nepříznivým finančním dopadem nároků poškozeného/poškozených. Zákonem je stanoven minimální limit plnění na škodu na životě a zdraví na každého zraněného nebo usmrčeného a na škodu na majetku pro všechny poškozené.

Pojištění odpovědnosti z provozu vozidla patří mezi tzv. povinná smluvní pojištění, tzn., že povinnost uzavřít pojištění je stanovena zákonem. Pojistnou smlouvu uzavírá pojistník s pojistitelem, tj. pojišťovnou, která je oprávněna provozovat na území České republiky pojištění odpovědnosti. Práva a povinnosti účastníků tohoto pojištění jsou vedle pojistných podmínek definována zejména zákonem č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „POV“).

Povinnost uzavřít pojistnou smlouvu o pojištění odpovědnosti má vlastník tuzemského vozidla nebo řidič cizozemského vozidla, nestanoví-li zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla jinak. Tím není dotčeno právo uzavřít takovou smlouvu jako pojištění cizího pojistného rizika. Jednou pojistnou smlouvou o pojištění odpovědnosti lze pojistit odpovědnost z provozu více vozidel, mají-li téhož vlastníka, nebo téhož provozovatele, nebo pokud má pojistník na uzavření smlouvy pojistný zájem založený poskytnutím úvěru nebo jiné obdobné finanční služby, jejímž účelem je nabytí vlastnického práva k vozidlu, nebo, jsou-li vlastník nebo provozovatel vozidla a pojistník součástí stejného koncernu.

Výjimky z povinnosti uzavřít pojistnou smlouvu o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla stanoví zákon např. pro řidiče cizozemského vozidla, který je držitelem platné zelené karty vydané pojišťovnou v cizím státě, nebo vozidla, jehož pojištění odpovědnosti na území České republiky je zaručeno kanceláří pojistitelů cizího státu (§ 5 POV). Většinou se jedná o vozidla v majetku veřejnoprávních subjektů, zejména státu. Škody způsobené provozem vozidel s výjimkou z pojištění odpovědnosti jsou hrazeny Ministerstvem financí.

Pojistitel je vždy povinen uzavřít pojistnou smlouvu, jestliže návrh na její uzavření neodporuje zákonu o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla, zákonu upravujícímu pojistnou smlouvu nebo pojistným podmínkám pojistitele. V pojistné smlouvě se mohou smluvní strany od zákona o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla odchýlit jen tehdy, pokud tím nedochází ke snížení nebo omezení nároků poškozeného, vyplývajících z práva na náhradu újmy z pojištění odpovědnosti, způsobené provozem vozidla.

Bezprostředně po uzavření pojistné smlouvy, týkající se tuzemského vozidla, vydá pojistitel pojistníkovi zelenou kartu jako doklad o uzavření pojistné smlouvy. Na základě jediného pojistného platí pojištění na území všech členských států EU, států tvořících EHP a dalších států uvedených v seznamu států stanovených prováděcím předpisem. Pojistitel je povinen tuto platnost na zelené kartě vyznačit. Zelená karta je mezinárodní doklad o existenci pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla uznávaný v Evropě, který umožní vstup a provoz vozidla na území cizího státu bez nutnosti uhradit finanční částky jinak požadované tamními orgány za tzv. hraniční pojištění. Hraniční pojištění se vztahuje pouze na škodné události, které se staly na území ČR a na území jiného členského státu (§ 14 POV).

Výši pojistného kromě např. kategorie vozidla, stáří vozidla, bydliště vlastníka vozidla, výkon motoru, zvolený lomit pojistného plnění apod., ovlivňuje předchozí škodný průběh pojištění odpovědnosti pojistníka (systém bonus / malus), který je pojistitel povinen při sjednávání výše pojistného zohlednit.

Pojištění odpovědnosti se vztahuje na každou osobu, která je povinna nahradit újmu způsobenou provozem vozidla uvedeného v pojistné smlouvě. Nestanoví-li zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla jinak, stanovuje se rozsah a výši tohoto pojistného plnění podle občanského zákoníku.

Poškozený, ačkoliv není smluvní stranou pojistného vztahu, má právo uplatnit svůj nárok na plnění přímo u příslušného pojistitele.

Pojistitel je povinen provést šetření škodné události bez zbytečného odkladu a ve lhůtě do 3 měsíců ode dne, kdy bylo oprávněnou osobou uplatněno právo na plnění z pojištění odpovědnosti toto šetření ukončit a sdělit poškozenému skutečnosti spojené s výší pojistného plnění, popř. písemně sdělit poškozenému vysvětlení k zamítnutí jím uplatněným nárokům, snížení pojistného plnění, anebo u kterých nebylo možno ve stanovené lhůtě šetření ukončit (§ 9 POV). Pojistitel plní poškozenému z titulu pojistné smlouvy uzavřené s pojištěným.

V případě, že škoda byla způsobena nepojištěným vozidlem, má právo poškozený uplatnit svůj nárok na náhradu škody mimo osobu, která za škodu odpovídá, také vůči České kanceláři pojistitelů, která je pro tyto účely povinna vytvářet garanční fond.

K dosažení odškodnění v případě, kdy poškozený utrpí v důsledku dopravní nehody škodu na zdraví nebo majetku při svém pobytu v některém členském státu mimo své bydliště má zabezpečit institut škodních zástupců (§ 9a, 9b a 9c POV). Škodní zástupce vypořádává nároky vznesené osobou poškozenou provozem vozidla. Způsoby zániku pojištění odpovědnosti z provozu vozidla jsou vymezeny taxativně (§ 12 POV).

17.10. ČESKÁ KANCELÁŘ POJISTITELŮ

Česká kancelář pojistitelů (dále jen „ČKP“) je právnickou osobou, která byla zřízena zákonem o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla, jako profesní organizace pojistitelů, kteří jsou na území České republiky oprávněni provozovat pojištění odpovědnosti z provozu vozidla (§ 18 POV). ČKP spravuje garanční fond (§ 24 POV), ze kterého se hradí škody způsobené nepojištěnými vozidly.

Od 1. 1. 2014 spravuje i fond zábrany škod, do kterého odvádí pojišťovny 3% z přijatého pojistného. Takto získané prostředky jsou rozdělovány mezi hasiče, záchranáře a subjekty realizující projekty vedoucí ke zvýšení bezpečnosti na silnicích.

ČKP provozuje hraniční pojištění, které se uzavírá při vstupu cizozemského vozidla na území České republiky zaplacením pojistného, a to na dobu jeho pobytu na tomto území.

Dále ČKP provozuje informační středisko. Jeho hlavní funkcí je zjišťovat, uchovávat a poskytovat vybrané údaje o pojištění odpovědnosti vozidel registrovaných na území České republiky a uchovávat a poskytovat vybrané údaje o škodních zástupcích, které jmenovaly pojišťovny, jež mají oprávnění provozovat pojištění odpovědnosti z provozu vozidla v České republice.

ČKP zabezpečuje plnění úkolů, které souvisí s jejím členstvím v Radě kanceláří, uzavírá dohody s kanceláři pojišťovny cizích států, informačními středisky a orgány, jež jsou v jiných členských státech pověřeny vyřizováním žádostí o náhradní plnění, a zabezpečuje úkoly vyplývající z těchto dohod. Spolupracuje se státními orgány ve věcech týkajících se pojištění odpovědnosti, vede evidence a statistiky pro účely pojištění odpovědnosti.

Dále ČKP předává data o pojištěných vozidlech Centrálnímu registru vozidel za účelem porovnání s daty registrovaných vozidel, a identifikuje tak registrovaná nepojištěná vozidla, jež pak oznamuje správním orgánům.

Orgány ČKP jsou:

- shromáždění členů,
- správní rada,
- kontrolní komise,
- výkonný ředitel.

ČKP je s ohledem na charakter své činnosti považována za tuzemskou pojišťovnu a na její činnost se přiměřeně použijí ustanovení zákona o pojišťovnictví, včetně výkonu dohledu nad její činností Českou národní bankou.

Ve vztahu k poškozeným, tj. těm, kterým byla provozem vozidla způsobena škoda, vystupuje ČKP jako garant a poskytovatel:

- plnění za škodu na zdraví nebo usmrcením způsobenou provozem nezjištěného vozidla, za kterou odpovídá nezjištěná osoba,
- plnění za škodu způsobenou provozem vozidla bez pojištění odpovědnosti,
- plnění za škodu způsobenou provozem vozidla pojištěného u pojistitele, který z důvodu svého úpadku nemůže uhradit tuto škodu,
- plnění za škodu způsobenou provozem cizozemského vozidla pojištěného hraničním pojištěním,
- plnění za škodu způsobenou provozem cizozemského vozidla, jehož řidiči nevzniká při provozu tohoto vozidla na území ČR povinnost uzavřít hraniční pojištění,
- náhradního plnění podle § 24 a) a § 24 b) POV.

Ve vztahu k povinným, tj. těm, kteří odpovídají za škodu způsobenou nezjištěným vozidlem nebo vozidlem bez pojištění odpovědnosti, má ČKP právo na náhradu toho, co za ně poškozeným plnila.

Povinné členství v ČKP vzniká pojistiteli se sídlem na území České republiky nebo pobočce pojistitele z třetího státu (pojistitel se sídlem mimo členské státy EU a státy tvořícími Evropský hospodářský prostor) dnem nabytí právní moci rozhodnutí České národní banky, kterým mu bylo uděleno povolení k provozování pojištění odpovědnosti. Vznik členství je pojistitel povinen písemně bez zbytečného odkladu ČKP oznámit.

Pojistitel z jiného členského státu EU nebo států tvořících Evropský hospodářský prostor (tj. pojistitel se sídlem v jiném členském státu EU nebo státu tvořícím Evropským hospodářským prostorem, provozující pojištění odpovědnosti v České republice buď na základě práva zřizovat pobočky (právo usazení se – „freedom of establishment“) nebo na základě práva dočasně

poskytovat služby – „freedom of services“ na území jiného členského státu) se stává členem ČKP po splnění informačních povinností podle zákona až dnem zahájení činnosti v tomto pojistném odvětví na území České republiky (§ 18 odst. 3 POV).

Základní povinností člena ČKP je platit Kanceláři příspěvky.

18. Banky a družstevní záložny v ČR

obecně účel a funkce; právní formy působení; počty subjektů; popis základních ukazatelů; pojmy: likvidita, solventnost, kapitálová přiměřenost, jednotný evropský pas

18.1. DEFINICE

Úvěrová instituce je právnickou osobou, jejíž činnost spočívá v přijímání vkladů od veřejnosti, v poskytování úvěrů a v participaci na procesu emise bezhotovostních peněz. Z makroekonomického hlediska slouží úvěrové instituce k alokaci peněžních prostředků od přebytkových jednotek k deficitním.

V ČR pojmu úvěrová instituce odpovídají:

- banky,
- spořitelní a úvěrní družstva (dále jen „družstevní záložny“).

Mezi **hlavní činnosti bank a družstevních záložen** patří:

- přijímání vkladů od veřejnosti⁹ a
- poskytování úvěrů.

Mezi **další činnosti bank** patří například investování do cenných papírů na vlastní účet, platební styk a zúčtování, vydávání a správa platebních prostředků (např. platební karty a cestovní šeky), poskytování investičních služeb, finanční makléřství, výkon funkce deponitáře, směnárenská činnost. **Další činnosti družstevních záložen** jsou omezeny především nabídkou pouze pro své vlastní členy a zahrnují například finanční leasing pro členy, nákup a prodej cizí měny pro členy nebo poskytování záruk za členy.

Hlavním **rozdílem mezi bankou a družstevní záložnou** je vztah mezi úvěrovou institucí a klientem. Na rozdíl od banky je v případě družstevní záložny klient (vkladatel) členem, a podílí se tak přímo na řízení družstva s hlasovacími právy dle výše svého členského vkladu. Má tak právo na informace o hospodaření záložny, právo účastnit se členské schůze atd.

Jistou (produktově) speciální formou banky jsou stavební spořitelny, které v uzavřeném systému získávají prostředky od klientů a poskytují úvěry na bytové potřeby. Tuto formu spoření stát zvýhodňuje státní podporou.

18.2. PRÁVNÍ FORMY PŮBENÍ

Banka může v České republice působit pouze ve **formě akciové společnosti**, která k této činnosti získala licenci vydávanou podle zákona o bankách Českou národní bankou (dále jen „ČNB“). Základní podmínky pro získání licence jsou stanoveny v zákonu o bankách:

- minimální výše základního kapitálu 500 mil. Kč,
- průhledný a nezávadný původ základního kapitálu, který musí být splacen v plné výši,
- způsobilost osob s kvalifikovanou účastí na bance k výkonu akcionářských práv,
- odborná způsobilost, důvěryhodnost a zkušenost členů managementu,
- technické a organizační předpoklady pro výkon navrhovaných činností banky,
- funkční řídicí a kontrolní systém banky (včetně systému řízení rizik),
- obchodní plán vycházející z navrhované strategie činnosti a podložený reálnými kalkulacemi,

⁹ U družstevních záložen pouze přijímání vkladů od členů a poskytování úvěrů členům. V právní vědě považováno za poskytování úvěrů a přijímání vkladů veřejnosti.

- transparentnost skupiny, jejíž je banka členem,
- sídlo budoucí banky musí být na území ČR.

V ČR mohou působit i **zahraniční banky**, a to prostřednictvím svých poboček:

- bez nutnosti žádat ČNB o licenci, pokud jde o zahraniční banky se sídlem v EU, nebo
- pokud ČNB udělí zahraniční bance z jiného než členského státu EU licenci pro takovou pobočku.

V souvislosti se vstupem ČR do EU se rozšířily možnosti podnikání bank se sídlem v EU. Tyto subjekty mohou využívat tzv. **princip jednotné licence**, na jehož základě je držitel licence udělené domovským orgánem dohledu oprávněn vykonávat činnosti i na území jiného členského státu EU. Pokud hodlá banka poskytovat služby prostřednictvím pobočky, musí pouze splnit tzv. oznamovací proceduru, v rámci které předkládá informace týkající se obchodního plánu, výčtu poskytovaných činností, sídla pobočky, organizační struktury a vedoucího organizační složky. Pokud banka hodlá poskytovat služby bez založení pobočky, musí svůj záměr též oznámit domovskému orgánu dohledu, přičemž poskytování služeb bez založení pobočky nesmí mít charakter trvalé hospodářské činnosti.

Družstevní záložny se liší od bank právní formou, jelikož mohou být založeny pouze ve formě družstva (dle zákona o spořitelních a úvěrních družstvech). Zákonná výše požadovaného základního kapitálu činí 35 mil. Kč. Hlavní odlišnost tkví v okruhu klientů, jelikož záložna je oprávněna vykonávat činnosti pouze pro své vlastní členy. V ostatním, zejména pokud jde o pravidla obezřetného podnikání, platí pro družstevní záložny v zásadě stejné požadavky jako pro banky. (Od 1. 1. 2018 nesmí bilanční suma záložny překročit 5 mld. Kč.)

Obchodní (též komerční) **bankovníctví** se vyznačuje obchody na vlastní účet, avšak na riziko banky. Banka přijímá klientská depozita, z nich poskytuje klientské úvěry a současně realizuje platební styk. **Investiční bankovníctví** se vyznačuje absencí přijímání klientských depozit, kdy banka pouze zprostředkovává operace prováděné na účet zákazníka. Hlavními činnostmi jsou pak obchody s investičními depozity, emisní obchody, depotní obchody, majetková správa atd. Zdrojem zisku je u obchodního bankovníctví úroková marže a poplatky, u investičního bankovníctví pak především zprostředkovatelská marže a různé druhy provizí. Z hlediska řízení rizik jsou u obchodního bankovníctví nejvýraznější úvěrová rizika (též kreditní), kdežto u investičního bankovníctví především tržní (měnová, úroková) rizika.

18.3. REGULACE A DOHLED

Primární regulaci a legislativu připravuje ve vztahu k úvěrovým institucím **Ministerstvo financí ve spolupráci s ČNB**. Na základě diskuse s odbornou veřejností a po konzultacích s relevantními orgány jsou návrhy právních předpisů předloženy vládě a Parlamentu ČR. Regulace bank a družstevních záložen je obsažena v zákoně o bankách, zákoně o spořitelních a úvěrních družstvech, zákoně o ČNB a v zákoně o ozdravných postupech a řešení krize na finančním trhu. Dohledovou autoritou a hlavním subjektem vytvářejícím sekundární legislativu pro český finanční systém je **ČNB**. Ta stanovuje pravidla, která chrání stabilitu bankovního sektoru a dalších částí finančního trhu, systematicky reguluje, dohlíží a popřípadě postihuje nedodržování stanovených pravidel.

18.4. POPIS ZÁKLADNÍCH UKAZATELŮ A SOUVISEJÍCÍ POJMY

Likvidita je schopnost úvěrové instituce v každém okamžiku reagovat na aktuálně splatné závazky. Jedná se o objem pohotových transakčních prostředků držených úvěrovou institucí.

Solventnost je schopnost osoby splácet finanční závazky v dohodnutých lhůtách. Úžeji se jedná o stav, kdy je aktuální tržní hodnota aktiv úvěrové instituce vyšší než celková tržní hodnota závazků. Zjednodušeně, úvěrová instituce by byla nesolventní v případě, pokud by její ztráta byla větší než hodnota jejího kapitálu.

Kapitálový poměr vyjadřuje vybavenost úvěrové instituce vlastními zdroji ve vztahu k rizikové struktuře aktiv, vybraných mimobilančních aktiv a k tržním rizikům. Je souhrnným ukazatelem, do kterého se promítají veškeré aktivity úvěrových institucí i potenciální ztráty, které vyplývají ze znehodnocení aktiv. Dle aktuální regulace musí mít instituce neustále k dispozici takový objem kapitálu, aby dodržela poměr kmenového kapitálu Tier 1 (CET1) ve výši 4,5 %, kapitálový poměr Tier 1 ve výši 6 % a celkový kapitálový poměr ve výši 8 %.

Povinné minimální rezervy jsou likvidní prostředky bank a družstevních záložen povinně uložené u ČNB. Jejich výše je stanovena centrální bankou. Jsou jedním z měnových nástrojů politiky centrální banky. V současné době je jejich výše stanovena na 2 %.

Rizika úvěrové instituce musí být řízena. Předvedení funkčního řídicího a kontrolního systému je součástí žádosti o licence. Tato rizika můžeme rozdělit na:

- úvěrové riziko (protistrana nedostojí svým závazkům),
- tržní rizika (obsahující rizika akciová, úroková, měnová a komoditní, kdy se nepředvídatelný pohyb cen, kurzů nebo úrokových měr projeví negativně v rozvaze úvěrové instituce),
- likviditní a solventnostní riziko,
- operační riziko (selhání lidského nebo technologického faktoru).

18.5. CHARAKTERISTIKA A VÝVOJ ZÁKLADNÍCH UKAZATELŮ BANKOVNÍHO SEKTORU

Poznámka: Aktuální údaje jsou uvedeny v publikaci *Zpráva o vývoji finančního trhu* uveřejňované Ministerstvem financí nebo v databázi časových řad ARAD uveřejňované Českou národní bankou. *Přesná data nejsou předmětem zkoušky, požadován je pouze obecný přehled.*

- dominantní segment českého finančního trhu (banky představují více než čtyři pětiny aktiv finančních institucí)
- koncentrovaný trh (4 největší banky představují téměř 60 % aktiv bankovního sektoru)
- stabilní a vysoká kapitálová vybavenost (celkový kapitálový poměr kolem 18 - 20%)
- financován zejména přijatými klientskými vklady (podíl poskytnutých klientských úvěrů na přijatých vkladech cca 74 %)
- nízký podíl úvěrů v selhání (méně než 5 %)

Tabulka [8] - Souhrnné informace o bankovním sektoru

Ukazatel	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Počet subjektů v ČR	44	45	46	45	47	50
Struktura podle velikosti						
velké banky	4	4	4	4	4	4
střední banky	8	8	8	5	5	5
malé banky	6	6	6	8	9	9
pobočky zahraničních bank	21	22	23	23	24	27
stavební spořitelny	5	5	5	5	5	5
Aktiva (bil. Kč)	5,1	5,3	5,5	5,9	7	7,3
Poskytnuté úvěry a pohledávky (bil. Kč)	2,5	2,6	2,8	2,9	3,1	3,3
Přijaté vklady (bil. Kč)	3,3	3,4	3,5	3,8	4,2	4,4
Celkový kapitálový poměr (%)	17,1	18,0	18,4	18,5	19,3	19,6
Pohledávky se selháním k celkovým pohledávkám (%)	5,9	6,1	5,8	4,8	4	3,3

Zdroj: ČNB – ARAD; vlastní výpočty MF

18.6. CHARAKTERISTIKA A VÝVOJ ZÁKLADNÍCH UKAZATELŮ SEKTORU DRUŽSTEVNÍCH ZÁLOŽEN

- minoritní v rámci úvěrových institucí v ČR (tvoří méně než 0,5 % velikosti bankovního sektoru)
- nízké zhodnocení vlastního kapitálu i relativně nízký roční zisk po zdanění
- vysoká míra pohledávek v selhání (kolem 20 %)
- stabilní plnění výše celkového kapitálového poměru
- v historii docházelo ke krachům a výplatám náhrad vkladů z Fondu pojištění vkladů (v řádech mld. Kč)

Tabulka [9] - Souhrnné informace o sektoru družstevních záložen

Ukazatel	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Počet subjektů	12	11	11	11	10	10
Počet členů (tisíce)	53,6	57,2	51,2	51,6	30,9	21,8
Aktiva (mld. Kč)	31,6	31,3	32,3	34,2	23,1	20,2
Poskytnuté úvěry a pohledávky (mld. Kč)	24,2	22,1	21,7	22,5	14,8	14,7
Přijaté vklady (mld. Kč)	27,6	27,4	27,8	29,2	19,0	15,9
Celkový kapitálový poměr (%)	14,3	13,5	15,4	16,2	18,9	21,4
Pohledávky se selháním k celkovým pohledávkám¹⁰ (%)	-	-	-	31,4	19,7	22,8

Zdroj: ČNB – ARAD; vlastní výpočty MF

•

¹⁰ Podíl nevykonných úvěrů a pohledávek k celkovým úvěrům a pohledávkám jiným než k obchodování je z důvodu odlišného konceptu kategorizace dostupný až od roku 2016. Podíl nevykonných úvěrů a pohledávek je vztažen k celkové expozici úvěrů a pohledávek jiných než k obchodování vyjádřených v účetní hodnotě brutto.

19. Regulace a dohled finančního trhu v ČR

regulace a dohled: subjekty a formy, legislativní proces v ČR včetně RIA, postavení a role ČNB i MF

19.1. REGULACE A DOHLED

Regulací finančního trhu (dále jen „FT“) rozumíme soubor pravidel a norem vymezující chování subjektů na FT, zajišťující finanční stabilitu a ochranu klientů. Můžeme rozlišovat následující formy regulace:

a) dle dopadu na finanční trh:

- **uvolňující** (tj. liberalizující), kdy snížením regulatorní zátěže dochází k povzbuzení ekonomické aktivity,
- **restriktivní**, která se specificky vymezuje vůči určitým ekonomickým aktivitám či subjektům, případně jejich činnost zakazuje;

b) dle stupně závaznosti:

- **formální**, která je založena na explicitně stanovených pravidlech a je zajišťována institucemi regulace a dohledu,
- **neformální**, která může být dobrovolná (tj. bez explicitně stanovených pravidel) nebo samoregulační (pravidla stanovuje např. profesní asociace);

c) dle cílové oblasti:

- **regulace obezřetného podnikání** finančních institucí, která se zaměřuje na ukazatele finančního zdraví (tj. likviditu, solventnost a kapitálové krytí),
- **dohled a ochrana**, kdy cílem je chránit zájmy klientů finančních institucí,
- **udržování stability** finančního systému jako celku, přičemž cílem je snížení pravděpodobnosti výskytu systémového rizika, rizika řetězení platební neschopnosti úvěrových institucí atd.,
- **regulace konkurenčního prostředí**, která směřuje na potírání nekalých praktik, zneužívání postavení na trhu atd.

19.2. MODEL INSTITUCIONÁLNÍHO USPOŘÁDÁNÍ REGULACE A DOHLEDU

Rozlišují se dva základní modely uspořádání:

- **Odvětvový (resp. sektorový) model**, ve kterém je dohled institucionálně uspořádán podle základních sektorů finančního zprostředkování (existuje například instituce/část instituce zabývající se bankovníctvím, jiná pojišťovnictvím, kapitálovým trhem, penzijními fondy). Tento model v ČR převažoval do konce roku 2007.
- **Funkcionální model**, který je založen na specializaci dohledu (existuje např. jedna instituce/část instituce pro ochranu investorů a spotřebitelů, jedna pro obezřetnostní regulaci a dohled, regulátor pro hospodářskou soutěž, centrální banka). Tento model dohledu v ČR existuje od roku 2008 a je integrován do ČNB.

19.3. INSTITUCE VYKONÁVAJÍCÍ REGULACI A DOHLED V ČR:¹¹

Ministerstvo financí ¹² (primární regulace)	Česká národní banka ¹³ (sekundární regulace a dohled)
<ul style="list-style-type: none"> • vytváří koncepci politiky finančního trhu a provádí jeho analýzu, • vytváří návrhy zákonů upravujících fungování jednotlivých segmentů FT, • je povinným připomínkovým místem k právním předpisům, které se týkají FT a • zajišťuje členství v mezinárodních finančních institucích a orgánech Evropské unie, které se zabývají problematikou jednotlivých oblastí FT.	<ul style="list-style-type: none"> • regulatorní činnosti, tj. především stanovení pravidel obezřetného podnikání a pravidel jednání se zákazníky prostřednictvím prováděcích právních předpisů ČNB, • licenční a povolovací činnosti, tj. zejména udělování povolení ke vstupu do regulovaných segmentů finančního trhu a • výkon dohledu, a to formou dohledu na dálku či kontrolou na místě.

19.4. POSTAVENÍ, ROLE A HLAVNÍ ÚKOLY ČNB

Česká národní banka, která je právnickou osobou sui generis se sídlem v Praze, je:

- centrální bankou České republiky,
- orgánem vykonávajícím dohled nad finančním trhem a
- orgánem příslušným k řešení krize na finančním trhu.

Činnosti ČNB jsou vymezeny zákonem č. 6/1993 Sb., o České národní bance a dalšími právními předpisy¹⁴. Nejvyšším orgánem ČNB je bankovní rada, jejímiž členy jsou guvernér, dva viceguvernéři a čtyři další členové bankovní rady. Všechny členy bankovní rady jmenuje prezident republiky na nejvýše dvě šestiletá období.

Podle Ústavy ČR a v souladu s primárním právem EU je **hlavním cílem činnosti ČNB péče o cenovou stabilitu**, tj. dosažení a udržení nízkoinflačního prostředí v ekonomice.

ČNB dále pečuje o finanční stabilitu a bezpečné fungování finančního systému v ČR. Rovněž podporuje obecnou hospodářskou politiku vlády a hospodářské politiky v Evropské unii, pokud není tento vedlejší cíl v rozporu s cílem hlavním.

V souladu se svým hlavním cílem ČNB určuje měnovou politiku, vydává bankovky a mince, řídí a dohlíží na peněžní oběh, platební styk a zúčtování bank. Vykonává dohled nad celým FT. Jako ústřední banka poskytuje ČNB bankovní služby státu a veřejnému sektoru. Vede účty organizacím a osobám napojeným na státní rozpočet. Na základě dohody s Ministerstvem financí provádí v souladu s rozpočtovými pravidly operace spojené s emisemi státních dluhopisů a investicemi na finančních trzích.

ČNB je součástí Evropského systému centrálních bank, Evropského systému dohledu nad finančními trhy a spolupracuje s Evropskou radou pro systémová rizika a evropskými orgány dohledu nad FT (EBA - Evropský orgán pro bankovníctví, EIOPA - Evropský orgán pro

¹¹ V minulosti byl dohled v ČR sektorově rozdělen následujícím způsobem: Ministerstvo financí: kapitálový trh (1990 - 1998), pojišťovnictví (1990 - 2006) a penzijní fondy (1994 - 2006); ČNB: banky a pobočky zahraničních bank (od 1990); Komise pro cenné papíry: kapitálový trh (1998 - 2006); Úřad pro dohled nad družstevními záložnami: družstevní záložny (1995 - 2006). V dubnu 2006 byl sjednocen dohled nad celým finančním trhem v ČR pod ČNB.

¹² Zákon ČNR č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných státních orgánů ČR, ve znění pozdějších předpisů

¹³ Zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů

¹⁴ ČNB je zřízena Ústavou ČR a svou činnost vyvíjí v souladu s dalšími právními předpisy, jako je zákon o bankách, o pojišťovnictví atd.

pojišťovnictví a zaměstnanecké penzijní pojištění a ESMA - Evropský orgán pro cenné papíry a trhy).

19.5. PRÁVNÍ RÁMEC A PŘÍKLADY LEGISLATIVY FINANČNÍHO TRHU V ČR

Právní řád České republiky je uspořádaný systém pramenů práva platných v ČR. Český právní řád, jenž je součástí kontinentálního typu právní kultury, je založen na psaném právu a patří do něj právní předpisy, ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal souhlas Parlament ČR (tzv. prezidentské mezinárodní smlouvy) a nálezy Ústavního soudu, kterými Ústavní soud zrušil právní předpis nebo jeho část. Sektor finančního trhu je rovněž upraven předpisy EU. Právní předpisy můžeme primárně členit dle jejich síly (viz schéma).

Obrázek [10] - Právní řád ČR

Speciální postavení v právním řádu ČR mají prezidentské mezinárodní smlouvy, pro které Ústava stanoví aplikační přednost před zákonem. To znamená, že pokud ustanovení takovéto smlouvy je v rozporu s textem zákona, použije se dané ustanovení mezinárodní smlouvy.

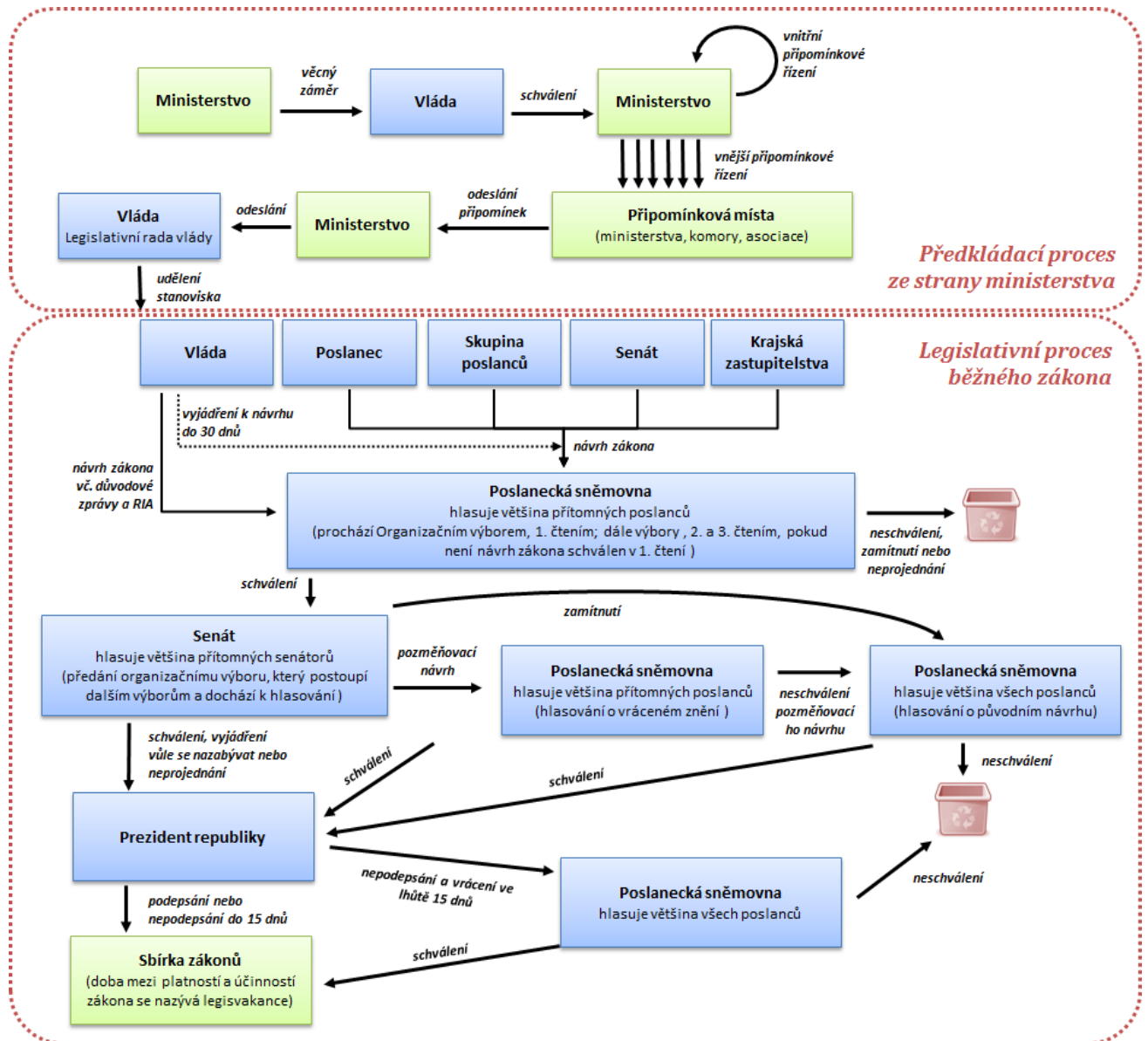
19.6. ZÁKONODÁRNÁ INICIATIVA A LEGISLATIVNÍ PROCES V ČR

Součástí věcného záměru (v přípravné fázi) a později návrhu zákona je tzv. **důvodová zpráva**. Ta se dělí na obecnou a zvláštní část. Důvodová zpráva obsahuje informace potřebné k projednávání návrhu a je důležitá pro zdokumentování záměrů tvůrců zákona. Její součástí je hodnocení současného platného právního stavu a vysvětlení nezbytnosti nové právní úpravy. Součástí důvodové zprávy je závěrečná zpráva z **hodnocení dopadů regulace** (dále jen „ZZ RIA“, z angl. Regulatory Impact Assessment). Celý proces RIA (hodnocení dopadů regulace) zahrnuje soustavu analytických metod směřujících k systematickému hodnocení očekávaných dopadů navrhovaných právních předpisů. Jedná se především o:

- zhodnocení slučitelnosti s akty práva EU, judikaturou Soudního dvora Evropské unie, obecnými zásadami práva EU,
- výsledky jednání a konzultací s orgány EU a dotčenými subjekty,
- předpokládaný hospodářský a finanční dosah záměru pro subjekty a státní rozpočet
- dopady na podnikatelské prostředí,
- sociální dopady,
- vliv na rovnost mužů a žen,
- dopad na životní prostředí a

- hodnocení korupce.

Obrázek [11] - Legislativní proces, včetně zákonodárné iniciativy a přípravné fáze

20. Regulace a dohled finančního trhu v EU

legislativa v EU: procesy a formy (směrnice, nařízení a prováděcí předpisy), jednotný evropský pas, Evropský systém dohledu nad finančním trhem: subjekty, ECB, ESRB, evropské orgány dohledu, bankovní unie v kontextu jednotného mechanismu dohledu

20.1. LEGISLATIVA V EU: PROCESY A FORMY

Evropská unie uplatňuje v členských státech vlastní soubor právních norem, přičemž veškerá její činnost podléhá pravidlům stanoveným ve smlouvách (tzv. primární právo EU), které byly všemi členskými státy ratifikovány (dále jen „Smlouvy“). Smlouvy vymezují vztah EU vůči členským státům, definují, jak jsou přijímána rozhodnutí a určují pravidla, jimiž se řídí činnost orgánů EU. Smlouvy také stanovují způsob schvalování nových právních předpisů, které pak členské státy začleňují do svých právních řádů. Úplné znění Smluv, právních předpisů, rozsudků a legislativních návrhů lze najít v databázi EUR-Lex¹⁵.

Cíle stanovené ve svých Smlouvách naplňuje EU pomocí několika druhů právních aktů. Některé z nich mají právní závaznost, jiné nikoli. Některé se týkají všech zemí EU, jiné jen vybraných.

20.2. LEGISLATIVNÍ PROCES

Do tvorby právních předpisů jsou zapojeny především 3 orgány:

Evropská komise (dále jen „EK“), která usiluje o obranu zájmů EU jako celku. EK je politicky nezávislý, výkonný orgán EU. Je institucí EU, která odpovídá za předkládání naprosté většiny návrhů nové evropské legislativy, a je odpovědná za provádění rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady EU. Úkoly EK jsou:

- předkládání návrhů nových právních předpisů k přijetí Evropskému parlamentu a Radě EU s cílem chránit zájmy EU a jejích občanů v otázkách, jež nelze účinně řešit na vnitrostátní úrovni,
- řízení politiky EU a přidělování finančních prostředků z rozpočtu EU; za spolupráce Evropského účetního dvora dohlížení na to, jak je s finančními prostředky nakládáno,
- prosazování práva EU, spolu se Soudním dvorem Evropské unie odpovídá za zajištění řádného uplatňování práva EU ve všech členských státech,
- reprezentace EU v zahraničí, vystupování jménem všech členských států EU v mezinárodních organizacích a vyjednávání mezinárodních dohod pro EU.

Rada Evropské unie¹⁶ (dále jen „Rada EU“) se skládá z ministrů jednotlivých členských států EU. Předsednictví v Radě EU si členské státy předávají. Ministři vlád všech zemí EU se scházejí, aby projednávali, pozměňovali a schvalovali právní předpisy a koordinovali jednotlivé politiky. Ministři jsou zmocněni přijímat jménem vlád členských států závazky k provedení kroků či opatření schválených na zasedání. Úkoly Rady EU jsou:

- vyjednávání o právních předpisech EU na základě návrhů EK,
- koordinace politiky jednotlivých zemí EU,
- formování zahraniční a bezpečnostní politiky EU,
- uzavírání dohod mezi EU a dalšími zeměmi nebo mezinárodními organizacemi,

¹⁵ Zdroj: <http://eur-lex.europa.eu/homepage.html?locale=cs>

¹⁶ **POZOR! Nezaměňovat s Evropskou radou**, která je odlišnou institucí EU poskytující vrcholným představitelům členských států EU platformu pro čtvrtletní setkání s cílem stanovení hlavních priorit a určení směřování politiky EU. Setkání se také účastní předseda Evropské rady a předseda Evropské komise, kteří na rozdíl od představitelů členských států nedisponují hlasovacími právy. Obě uvedené instituce EU je navíc nutné odlišovat od Rady Evropy, která je samostatnou mezinárodní organizací.

- přijímání ročního rozpočtu EU (spolu s Evropským parlamentem).

Evropský parlament (dále jen „EP“) je zákonodárným orgánem EU a je přímo volen jejími občany. EP vykonává 3 hlavní funkce:

- **legislativní** - schvaluje právní předpisy EU, jejichž návrhy předkládá EK, rozhoduje o přistoupení nových států k EU a v otázkách mezinárodních dohod, kontroluje pracovní program EK a může jí uložit, aby vypracovala návrh konkrétního právního předpisu;
- **dozorčí** - vykonává kontrolu všech orgánů EU, schvaluje složení EK a volí jejího předsedu, schvaluje způsob vynakládání prostředků z rozpočtu EU, vyjadřuje se k peticím předkládaným občany, projednává měnovou politiku s Evropskou centrální bankou;
- **rozpočtová** - sestavuje spolu s Radou EU rozpočet EU a schvaluje tzv. víceletý finanční rámec.

V současnosti je EP složen z 751 poslanců, přičemž každé zemi je přidělen počet poslanců na základě principu degresivní proporcionality (čím menší země, tím méně obyvatel připadá na jednoho europoslance).

Uvedené tři instituce společně vytváří prostřednictvím tzv. řádného legislativního postupu (známého dříve jako procedura spolurozhodování) politiky a právní předpisy, které platí v celé EU. V zásadě je to EK, kdo navrhuje nové právní předpisy, přičemž EP a Rada EU je schvalují. EK a členské státy je následně provádějí a EK dohlíží na to, aby se v členských státech náležitě uplatňovaly. Může se jednat o:

- **nařízení**, které je sekundárním právním aktem s aplikační předností a bezprostřední působností, tedy platí v každém členském státě přímo, bez nutnosti přijetí prováděcího vnitrostátního aktu (pokud je takový akt přijat, jedná se o tzv. adaptaci),
- **směrnici**, což je sekundární právní akt stanovující cíl, který musejí všechny země EU ve stanovené lhůtě splnit; je však na jednotlivých zemích, jak formulují příslušné vnitrostátní zákony a jak těchto cílů dosáhnou. V případě směrnic je přijetí vnitrostátního právního předpisu zpravidla nutné (tzv. transpozice),
- **rozhodnutí**, které je závazné pro všechny, kterým je určeno (např. pro členský stát EU nebo určitou obchodní společnost), a je přímo použitelné; rozhodnutí se vztahuje pouze na tyto dotčené entity,
- **doporučení**, které není závazné; prostřednictvím doporučení mohou orgány EU dát najevo svůj názor a navrhnout určité kroky, aniž by z nich vyvozovaly zákonnou povinnost pro toho, komu je určeno,
- **stanovisko**, jehož pomocí se orgán EU může vyjádřit k určité otázce nezávazným způsobem, tj. aniž by tak zakládala zákonnou povinnost pro toho, komu je stanovisko určeno.

Rada ECOFIN je formace Rady EU složená z ministrů financí a hospodářství členských států EU. Do její působnosti spadá přijímání opatření v oblasti jednotlivých hospodářských politik (jejich koordinace a dohled nad nimi), sledování rozpočtové politiky a stavu veřejných financí členských zemí, jednotné měny euro, daní, finančních trhů, volného pohybu kapitálu a hospodářské spolupráce s třetími zeměmi.

20.3. JEDNOTNÝ EVROPSKÝ PAS

Jednotná evropská licence, resp. jednotný evropský pas poskytuje institucím z EU možnost nabízet finanční produkty na trhu ČR a obdobně usnadňuje vstup tuzemských institucí na trh

dalších členských států. Jedná se o systém uznání licencí, kdy držitel licence udělené domovským orgánem dohledu je oprávněn vykonávat činnosti, které má povolené ve své licenci, i na území jiného členského státu EU bez nutnosti žádat o licenci v tomto státě. Finanční instituce pak může poskytovat služby prostřednictvím pobočky.

Poskytovatel služby musí pouze splnit tzv. oznamovací proceduru vůči domovskému orgánu dohledu, tj. předložit informace týkající se např. obchodního plánu, sídla pobočky či organizační struktury. Činnost osoby využívající výhod jednotné licence na území hostitelského státu podléhá dohledu orgánu domovského státu s výjimkou dohledu nad dodržováním úzce vymezených právních norem hostitelského státu.

Jednotnou licenci mohou využívat: banky, družstevní záložny, obchodníci s cennými papíry, pojišťovny, zajišťovny, fondy kolektivního investování, instituce oprávněné vydávat elektronické peněžní prostředky a platební instituce.

20.4. EVROPSKÝ SYSTÉM DOHLEDU NAD FINANČNÍM TRHEM

V souvislosti s finanční krizí proběhla reforma dohledu nad finančními trhy na evropské úrovni. Ke schválení nařízení tzv. dohledového balíčku došlo na podzim roku 2010, přičemž nový evropský systém začal fungovat od 1. ledna 2011. Je založen na dvoupilířové struktuře systému dohledu nad finančními trhy, a to na makro a mikro úrovni.

Na makro úrovni jako evropský dohledový orgán působí Evropská rada pro systémová rizika (dále jen „ESRB“), na mikro úrovni tuto funkci zastává Evropský systém dohledu nad finančním trhem (dále jen „ESFS“). Hlavním úkolem ESRB je monitorování a posuzování případných rizik pro finanční stabilitu vyplývajících z makroekonomického vývoje a vývoje finančního systému jako celku. ESRB sice nemá pravomoc přijímat závazná rozhodnutí, nicméně vzhledem k tomu, že členy ESRB jsou vysocí představitelé dohledových orgánů, funguje tato instituce jako morální autorita, jejíž doporučení jsou všeobecně přijímána.

ESFS je tvořen národními orgány dohledu a třemi evropskými orgány dohledu: Evropského orgánu pro bankovníctví (EBA), Evropského orgánu pro pojišťovnictví a zaměstnanecké penzijní pojištění (EIOPA) a Evropského orgánu pro cenné papíry a trhy (ESMA).

Nejvýznamnější pravomoci společných evropských dohledových orgánů jsou:

- vypracování technických norem s technickými detaily základních legislativních aktů,
- zajištění jednotné aplikace unijního práva – evropský orgán dohledu má pravomoc přijmout závazné, přímo aplikovatelné rozhodnutí adresované konkrétní finanční instituci,
- řešení krizových situací – evropský orgán dohledu má pravomoc rozhodnout o krizovém opatření, které bude provedeno příslušnými orgány dohledu na národní úrovni,
- řešení sporů mezi národními orgány dohledu – evropský orgán dohledu má pravomoc přijmout k vyřešení sporu závazné rozhodnutí, pokud se spor nepodaří vyřešit prostřednictvím mediace,
- usnadňování fungování kolegií dohledových orgánů – zástupci evropských dohledových orgánů mají v těchto kolegiích statut pozorovatele a zprostředkovatele výměny informací,
- vyhodnocování tržního vývoje a upozorňování na případná rizika,
- spolupráce s ESRB zejména v oblasti výměny dat.

20.5. EVROPSKÁ CENTRÁLNÍ BANKA

Evropská centrální banka (dále jen „ECB“) je centrální bankou 19 zemí EU, které přijaly euro. Jejím hlavním úkolem je udržovat cenovou stabilitu v eurozóně, a zachovat tak kupní sílu jednotné měny.

ECB je oficiálním orgánem EU, který představuje ústřední prvek Eurosystemu a v případě bankovního dohledu i jednotného mechanismu dohledu. Hlavním rozhodovacím orgánem ECB je Rada guvernérů, v níž zasedá šest členů Výkonné rady spolu s guvernéry národních centrálních bank všech 19 států eurozóny.

Právním východiskem pro jednotnou měnovou politiku je Smlouva o fungování EU a Statut Evropského systému centrálních bank a Evropské centrální banky. Na základě tohoto statutu byla 1. 6. 1998 ustavena ECB i Evropský systém centrálních bank. ECB má právní subjektivitu podle mezinárodního práva veřejného.

Evropský systém centrálních bank (dále jen „ESCB“) se skládá z ECB a národních centrálních bank všech členských států EU bez ohledu na to, zda zavedly, nebo nezavedly euro. **Eurosystem** se skládá z ECB a národních centrálních bank zemí, které zavedly euro. Eurosystem a ESCB budou souběžně fungovat, dokud se všechny členské státy EU nestanou členy eurozóny.

20.6. BANKOVNÍ UNIE V KONTEXTU JEDNOTNÉHO MECHANISMU DOHLEDU

Hlavními cíli **Bankovní unie** je vytvořit integrovaný finanční rámec za účelem ochrany finanční stability, omezení rizika fragmentace vnitřního trhu s finančními službami a minimalizace nákladů úpadků bank. **Jednotný mechanismus dohledu** (dále jen „SSM“ z angl. Single Supervisory Mechanism) je jedním ze dvou již existujících pilířů bankovní unie EU. Druhým je jednotný mechanismus pro řešení krizí.

SSM tvoří ECB a vnitrostátní orgány dohledu zúčastněných zemí. ECB ve spolupráci s domovskými orgány dohledu odpovídá za účinné a konzistentní fungování SSM. ECB vykonává přímý dohled nad 119 významnými bankami či bankovními skupinami v zúčastněných zemích. Rozhodnutí, zda je banka považována za významnou, záleží na řadě kritérií (např. velikost, provázanost v rámci systému, přeshraniční aktiva, nenahraditelnost a relativní složitost pro dohledovou autoritu).

Průběžný dohled nad významnými bankami provádějí společné týmy dohledu (dále jen „JST“ z angl. Joint Supervisory Teams). Každá významná banka má určený JST ze zaměstnanců ECB a vnitrostátních orgánů dohledu. Banky, které nejsou považovány za významné, podléhají dohledu vnitrostátních orgánů dohledu, avšak za úzké součinnosti ECB, která může kdykoli rozhodnout, že nad kteroukoli z těchto bank bude vykonávat přímý dohled, aby bylo zajištěno konzistentní uplatňování náročných standardů dohledu.

SSM se automaticky účastní všechny země eurozóny. Členské státy mimo eurozónu se mohou k SSM připojit dobrovolně prostřednictvím režimu tzv. úzké spolupráce mezi jejich vnitrostátními orgány dohledu a ECB. V případě zemí EU, které se SSM neúčastní, jsou otázky spolupráce v oblasti dohledu stanoveny v memorandu o porozumění mezi ECB a příslušnými vnitrostátními orgány dohledu.

Hlavním účelem **jednotného mechanismu pro řešení krizí** je zajistit efektivní řešení krizí finančních institucí v selhání při minimálních nákladech pro daňové poplatníky a reálnou ekonomiku. Jednotný výbor pro řešení krizí má zajistit rychlé rozhodovací postupy, díky nimž bude možné vyřešit krizi určité banky v horizontu několika dnů. K financování opatření k řešení krizí je k dispozici Jednotný fond pro řešení krizí, financovaný příspěvky bank zúčastněných členských států.